

60 นาที

กรณีศึกษา จากชุมชน

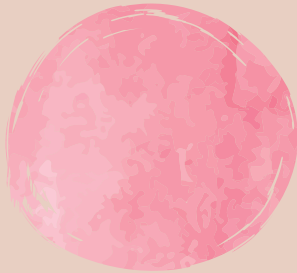

สำนักงานคณะกรรมการ
สุขาภิบาลน้ำ

สำนักงานคณะกรรมการ
สุขาภิบาลน้ำ

60 นาที

กรณีศึกษา
จากชุมชน

คำนำ

“สุขภาพะ” มีอาจจะบรรลุป้าหมายด้วยหน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาสังคม หรือภาคประชาชน โดยลำพัง เพราะสุขภาพะมีความซับซ้อน ไม่ใช่แค่เรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยเท่านั้น ตัวอย่างเรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ อาทิ การเกษตรที่ผลิตอาหารสะอาด “ศาสตร์พระราชา” ที่ช่วยให้เกษตรกรปรับกระบวนการทัศน์จากพืชเชิงเดี่ยว การส่งเสริมกองทุนชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งนำไปสู่การพึ่งตนเองมากกว่ารัฐ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสร้างเยาวชนรักบ้านเกิด การท่องเที่ยวของชุมชนโดยชุมชนเพื่อชุมชน เหล่านี้เป็นตัวอย่างของ “สุขภาพะ” ตามนัยของพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ที่ต้องอาศัยการสานพลังเครือข่ายร่วมกันผลักดันและขับเคลื่อนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ โดยมีสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เป็นเพียงแกนกลางการเชื่อมโยง ถักทอเครือข่าย และถ่ายทอดพลังความร่วมมือกันให้เกิดผลเชิงประจักษ์

“60 นาที” กรณีศึกษาชุมชน เป็นปลายทางหนึ่งจากการสานพลังเครือข่าย โดยคัดเลือกจากกรณีศึกษาในระบบโปรแกรมฐานข้อมูลและประชาสัมพันธ์ของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI - Local Development Institute) จำนวน 60 กรณีศึกษา ด้วยหลักเกณฑ์ของความสำเร็จ ไม่น่าสนใจ ไม่ซ้ำ สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่ ทั้งด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ทัศนคติ การมีส่วนร่วมในพื้นที่ เนื้อหาส่วนใหญ่มีฐานมาจากผลการวิจัย ที่สามารถค้นคว้าเพิ่มเติมหรือนำไปเปรียบเทียบเพื่อประยุกต์ใช้ประโยชน์ตามบริบทของพื้นที่และสถานการณ์

จากทั้ง 60 เรื่องราว นำเสนอเฉพาะ “ประเด็น” ที่ใช้เวลากวาดตาอ่านแค่ประเด็นละ 1 นาที แต่ช่วยให้เรามองเห็นภาพการขับเคลื่อนงานที่ก้าวมาไกลจากจุดเริ่มต้น ด้วยมิติที่หลากหลาย ผู้สนใจสามารถจะหยิบประเด็นต่างๆ ไปต่อยอดความคิดและการทำงานเพื่อสังคม สำหรับผู้ที่สนใจหัวข้อทั้งหมดที่สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาได้รวบรวมไว้จำนวน 3,022 กรณีศึกษา จากทั่วประเทศ สามารถค้นหาเพิ่มเติมได้ใน www.ldm.in.th และเว็บไซต์ของคุณยข้อมูลข่าวสาร สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ที่ <https://infocenter.nationalhealth.or.th> ผ่านระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS: Geographic Information System)

ปริมาณข้อมูลจำนวนมากที่สื่อสารเข้าถึงทุกคนอย่างง่ายดาย เสมือนกับที่เราแหวกว่ายอยู่ในมหาสมุทรข้อมูล การบริหารจัดการข้อมูลที่เป็นระบบจะช่วยให้เรา “จับปลา” ได้เร็วขึ้น

นายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป
เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

สารบัญ

- พฤติกรรมการใช้จ่ายเงินของเด็กและเยาวชนที่ติดเกม 12
- การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่า 14
- การเมืองในการส่งเสริมการท่องเที่ยว กรณีศึกษารถเช่าในจังหวัดเชียงใหม่ 15
- โรงเรียนชาวนานครสวรรค์ 16
- ความท้าทายและอุปสรรคในการประยุกต์ใช้มาตรการกำหนดค่าตอบแทน
เพื่อบริการด้านสิ่งแวดล้อม 18
- ของเล่นพื้นบ้าน กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ และการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เล่นได้ 19
- กาแฟรักษาป่า (LAPATO) 20
- “ฝายดินดำ” ฝายตอกหลักกับความยั่งยืนของคนและป่า 22
- เมื่อ “โรงเรียน” เปลี่ยนเป็น “โรงแรม” ที่บ้านแม่ลิดหลวง 24
- ลมหายใจสุดท้ายของหลังคาตองตึงในเมืองปอน 26
- “น้ำพวงโมเดล” 28
- “บ้านบัว” ชุมชนต้นแบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมในวิถีวัฒนธรรมไทย 30
- บทเรียนจากประสบการณ์ผู้ประกอบการทางสังคมคนรุ่นใหม่
บนฐานการพัฒนาเกษตรอินทรีย์กับวิถีชุมชนคนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน 32
- อู้มผาง “กำหนดอนาคตชุมชน” 34
- จากไร่ฝิ่นสู่ต้นแบบการจัดการน้ำ ชุมชนบ้านห้วยปลาหลด 36

- กินข้าวเปลือกพืช ชีวิตชาวบ้านแม่ตาว 38
- ชุมชนจักรยานเพื่อสุขภาพใน 35 พื้นที่ภาคเหนือและภาคกลางตอนบน 40
- การขยายพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ภายใต้ “โคก หนอง นา” 42
- ผ้าอ้อมอัจฉริยะสำหรับผู้ป่วยติดเตียง 44
- อสม.บางนโม สืบสารเรื่องสุขภาพผ่านละครเวที 45
- ชาวแก่นมะกรูด ยิ้มได้เพราะ “ศาสตร์พระราช” 46
- คลินิกโรคเรื้อรังในชุมชนบ้านเขาดิน 48
- นวัตกรรมภูมิปัญญาพื้นบ้าน การส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน 50
- ครอบครัวสัมพันธ์ สรรค์สร้าง ภูมิคุ้มกัน วิจัยชุมชนบ้านเชียงรากน้อย 54
- นาเกลือสมุทรสาคร อนุรักษ์และต่อยอดวิถี “นาเกลือ” 56
- การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยให้เด็กไร้สัญชาติไทย 58
- ทางเลือกในการแก้ไขความขัดแย้งของการใช้น้ำ 60
- อาหารกับถ่านหิน เราควรเลือกอะไร 62
- การลักลอบทิ้งกากของเสียอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา 64
- “มหาลัยบ้านนอก” แหล่งเรียนรู้นอกตำราที่บ้านจำรุง 66
- สถานการณ์ขาดแคลนแรงงานในจังหวัดขอนแก่น 70
- วัฒนธรรมเพื่อยกสถานภาพสู่ความเป็นศิลปวัฒนธรรมแห่งประชาคมอาเซียน 72

- “บ่กล้ากินข้าวบ้านเจ้าของ” ขบวนการเคลื่อนไหวด้วยวิถีที่บ้าน 74
- เหมือนแร่ทองคำ จ.เลย เปิดต้นทุนชีวิต เปรียบวิกฤตต่างชาติ ก่อมลพิษ 76
- เพิ่มคุณค่ายาวนานสู่พลังงานชุมชน 78
- บทเรียนการต่อสู้ของชาวบ้านกับผู้ประกอบการเกลือโคราช 80
- กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนดอนโจร 82
- “เพลินบุรี” หนังสือนอกห้องเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เด็กไทย 84
- โรงเรียนเล็กในทุ่งกว้าง 86
- บุรีรัมย์โมเดล “ธรรมนูญสันติสุข ๑ ดี” 88
- ผู้ใหญ่บ้านจูเนียร์ 90
- การจัดการความรู้และการขยายผลการบริหารจัดการน้ำ จากระดับหมู่บ้านสู่ระดับตำบล 92
- ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการชนกลุ่มน้อย ในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ 96
- สภาพลเมืองนครศรีธรรมราช กับปัญหามลพิษจากสารอันตรายของโรงไฟฟ้าถ่านหิน 97
- การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่คนไทยพลัดถิ่น 98
- การใช้แอปพลิเคชันในการเก็บข้อมูลคนยากลำบาก และเฟียร์ะวังอุทกภัย 100
- มาตรการเพื่อการลดปัญหาแอลกอฮอล์ในชุมชนพหุวัฒนธรรม 102
- การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ซ้ำไก่อ 103

- การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กับการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญา
ในการทำประมงของชาวประมงพื้นบ้าน 104
- การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์
ความไม่สงบ 105
- คนสตูล รู้ภัย ห่วงไกล ชาใส่สี 106
- ชีวิตที่ดี คนสตูลปลอดภัย 108
- เด็กสตูลยุคใหม่ ใส่ใจทักษะชีวิต ลดการตั้งครรภก่อนวัยอันควร 110
- ทศนคติเกี่ยวกับโรคเอดส์ และการติตราทางสังคม 112
- TK PARK ยะลา ต้นแบบห้องสมุดสามานจันทร์ จังหวัดชายแดนใต้ 113
- ถอดระบบพหุวัฒนธรรม “บาละ” 114
- ปัญหาและความต้องการด้านอนามัยเจริญพันธุ์เพื่อป้องกันโรคติดต่อ
ทางเพศสัมพันธ์ในกลุ่มหญิงอาชีพพิเศษ 115
- กระบวนการสร้างสันติสุข ในพื้นที่ขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ 116
- วิถีชีวิตนักดนตรีตาบอดในสังคมไทย กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร 118
- ชุมชนคนอีสานกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพมหานคร 119

• คมความคิด 120

แผนที่ประเทศไทยจำแนกตาม เขตสุขภาพเพื่อประชาชน

เขต 1 (8 จังหวัด)

- เชียงราย
- เชียงใหม่
- พะเยา
- แม่ฮ่องสอน
- น่าน
- แพร่
- ลำปาง
- ลำพูน

เขต 7 (4 จังหวัด)

- กาฬสินธุ์
- มหาสารคาม
- ขอนแก่น
- ร้อยเอ็ด

เขต 2 (5 จังหวัด)

- ตาก
- เพชรบูรณ์
- อุตรดิตถ์
- พิษณุโลก
- สุโขทัย

เขต 8 (7 จังหวัด)

- บึงกาฬ
- หนองคาย
- สกลนคร
- อุตรดิตถ์
- หนองบัวลำภู
- เลย
- นครพนม

เขต 3 (5 จังหวัด)

- กำแพงเพชร
- นครสวรรค์
- อุทัยธานี
- ชัยนาท
- พิจิตร

เขต ๑ (4 จังหวัด)

- ชัยภูมิ
- บุรีรัมย์
- นครราชสีมา
- สุรินทร์

เขต ๔ (8 จังหวัด)

- ลพบุรี
- อ่างทอง
- สระบุรี
- พระนครศรีอยุธยา
- สิงห์บุรี
- นครนายก
- นนทบุรี
- ปทุมธานี

เขต 10 (5 จังหวัด)

- มุกดาหาร
- ศรีสะเกษ
- อำนาจเจริญ
- ยโสธร
- อุบลราชธานี

เขต 5 (8 จังหวัด)

- กาญจนบุรี
- ราชบุรี
- เพชรบุรี
- สมุทรสาคร
- นครปฐม
- สุพรรณบุรี
- ประจวบคีรีขันธ์
- สมุทรสงคราม

เขต 11 (7 จังหวัด)

- พังงา
- กระบี่
- ภูเก็ต
- ชุมพร
- นครศรีธรรมราช
- สุราษฎร์ธานี
- ระนอง

เขต 6 (8 จังหวัด)

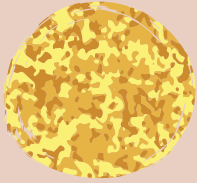
- ฉะเชิงเทรา
- สระแก้ว
- สมุทรปราการ
- ตราด
- ปราจีนบุรี
- จันทบุรี
- ชลบุรี
- ระยอง

เขต 12 (6 จังหวัด)

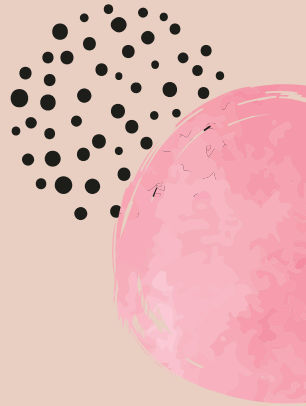
- พัทลุง
- นราธิวาส
- ยะลา
- ตรัง
- ปัตตานี
- สงขลา

เขต 13 (1 จังหวัด)

กรุงเทพมหานคร

เขตสุขภาพเพื่อประชาชน

เขต ①

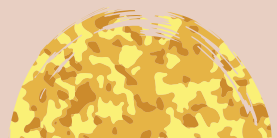
- เชียงราย
- เชียงใหม่
- พะเยา
- แม่ฮ่องสอน
- น่าน
- แพร่
- ลำปาง
- ลำพูน

เขต ②

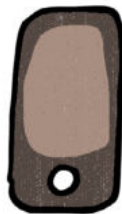
- ตาก
- เพชรบูรณ์
- อุตรดิตถ์
- พิษณุโลก
- สุโขทัย

เขต ③

- กำแพงเพชร
 - นครสวรรค์
 - อุทัยธานี
 - ชัยนาท
 - พิจิตร
-

1 พฤติกรรมการใช้จ่ายเงินของเด็กและเยาวชน ที่ติดเกม ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน

● ค่าเฉลี่ยรายจ่าย การเล่นเกมของเด็ก และเยาวชน (จากการศึกษาวิจัย)

ค่าต่ออินเทอร์เน็ตบ้านเฉลี่ย 18.97 บาทต่อวัน หรือประมาณ 500-600 บาทต่อเดือน, ค่าบริการของร้านอินเทอร์เน็ต เฉลี่ย 35.04 บาทต่อวัน, จำนวนเงินที่ใช้เล่นเกมจากตู้หยอดเหรียญเฉลี่ย 41.67 บาทต่อวัน, ค่าใช้จ่ายในการเช่าเครื่องเล่นเกม เช่น เพลย์สเตชันเฉลี่ย 50.00 บาทต่อวัน, ค่าบัตรเติมเงินของเกมออนไลน์ เฉลี่ย 113.50 บาทต่อวัน, ค่าขนม น้ำอัดลมระหว่างเล่นเกม เฉลี่ย 27.31 บาทต่อวัน, ค่าบุหรี่ปริมาณระหว่างเล่นเกม เฉลี่ย 20.50 บาทต่อวัน, ค่าหนังสือ ซีดีข้อมูลการเล่นเกม เฉลี่ย 82.50 บาทต่อวัน, ค่าโทรศัพท์คุยถึงการเล่นเกมกับเพื่อนเฉลี่ย 22.50 บาทต่อวัน

เด็กและเยาวชนใช้จ่ายเงินเพื่อการเล่นเกมออนไลน์สูงขึ้นเรื่อยๆ

จะแก้ได้อย่างไร? ยากจะให้คำตอบที่ (ได้ผลลัพธ์) ชัดเจน แต่สิ่งที่ทราบแน่ชัด คือรู้จักพฤติกรรมและปัจจัยกระตุ้นในการใช้จ่ายของเด็กๆ จากงานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้จ่ายเงินของเด็กและเยาวชนที่ติดเกม ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน” เป็นการศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายเงินและปัจจัยกระตุ้นที่ทำให้เด็กๆ มีความต้องการใช้จ่ายเงินมากยิ่งขึ้น การวิเคราะห์ยังช่วยระดมสภาพปัญหาการติดเกมและการใช้จ่ายเงิน โดยวิจัยในกลุ่มตัวอย่างเด็กและเยาวชนที่ติดเกมและไม่ติดเกม อายุระหว่าง 10-22 ปี จำนวน 1,000 คน แบ่งเป็นเด็กและเยาวชนที่ติดเกม 300 คน ไม่ติดเกม 700 คน รวมทั้งผู้ปกครอง เจ้าของร้านเกม นักวิชาการ ศึกษานิเทศก์ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานพัฒนาสังคมและมนุษย์ รวม 50 คน เก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ และแปรผลข้อมูลทางสถิติโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและการทดสอบแบบไคสแควร์

ผลการศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายเงินของเด็กและเยาวชนที่ติดเกม พบว่า มีรายจ่ายในการเล่นเกมในกรณีที่แตกต่างกัน เช่น กรณีเล่นอยู่ที่บ้าน มีรายจ่ายค่าเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตบ้าน 500-600 บาทต่อเดือน หรือ 18.97 บาทต่อวัน แต่ถ้าเล่นที่ร้านเกม มีรายจ่ายโดยเฉลี่ย 35.04 บาทต่อวัน ซึ่งมาจากค่าบริการของร้าน ค่าขนม น้ำอัดลม บุหรี่ เป็นต้น นอกนั้นเป็นรายจ่ายที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเล่นที่บ้านหรือนอกบ้าน เช่น ค่าบัตรเติมเงินออนไลน์ ค่าหนังสือ คู่มือการเล่นเกม เป็นต้น

ผลการศึกษาปัจจัยกระตุ้น เด็กและเยาวชนติดเกมมากขึ้นเนื่องจากปัจจัยทางด้าน พฤติกรรมและปัจจัยกระตุ้นภายนอก

ปัจจัยด้าน พฤติกรรม

● เกิดมาจากความ สนุกสนาน เพลิดเพลิน เมื่อ ว่าง ไม่รู้จะทำอะไร ได้ฝึกสมอง เกมน่าสนใจ สมจริง สวยงาม ทันสมัย คนเล่นกันเยอะ หาที่เล่น ได้ง่าย ได้ระบายความ เครียด หงุดหงิด เล่น ตามเพื่อนหรือคนใกล้ตัว ฯลฯ

ปัจจัยภายนอก

● 1) ปัจจัยทางด้าน สังคม มีร้านเกมใน บริเวณที่พักอาศัย เด็ก และเยาวชนมักใช้เวลา ว่างอยู่กับเพื่อนที่ติด เกม

2) ปัจจัยทางด้าน ครอบครัว มีเวลาอยู่ กับ ครอบครัว น้อย ขาดการควบคุมจากผู้ปกครอง

3) ปัจจัยทางด้าน เศรษฐกิจ มีรายได้ เพียงพอในการจ่าย

4) ปัจจัยทางด้าน จิตวิทยา เกิดจากความเครียด การเล่นเกมเป็นวิธีระบาย ความเครียด

สาเหตุที่ทำให้ติดเกม

● สูงสุดคือ เพื่อน ชวนให้เล่นร้อยละ 43 รองลงมาคือ ที่บ้านมี คอมพิวเตอร์และเกม ร้อยละ 20 และเล่น เพราะเห็นคนอื่นเล่น ร้อยละ 13.67

สรุปประเด็นปัญหา ที่ส่งผลให้เด็กและ เยาวชนติดเกม

● ได้แก่ ปัญหา ครอบครัว การพัฒนา เทคโนโลยีและสื่อয় การแบ่งเวลาไม่ถูกต้อง ของเด็ก/เยาวชน การ เต็มโตของธุรกิจร้าน เกม ร้านอินเทอร์เน็ต และตู้เกม การเลือกคบ เพื่อน และนิสัยส่วนตัว

แนวทางการแก้ไขจากการเก็บข้อมูลคณาจารย์ ผู้ปกครอง และนักเรียน/นักศึกษา ได้แก่ ผู้ปกครองและครูควรให้การอบรมเลี้ยงดูและเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด, เด็กและเยาวชนควรใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์, ปลุกฝังให้คิดเป็น เลือกเป็น ปฏิเสธเป็น และเอาใจใส่ติดตามพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างใกล้ชิด, ภาคธุรกิจเอกชน ไม่ควรพัฒนารูปแบบของเกมให้สีเนื้อหารุนแรง และภาครัฐควรเข้มงวด จริงจัง กับมาตรการลงโทษการให้บริการร้านเกมที่ ไม่เหมาะสม

2 การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม สำหรับเด็กชนเผ่า โรงเรียนประถมศึกษา พื้นที่ชายขอบภาคเหนือ

ภาคเหนือเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่กว้างขวาง มีจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์มากที่สุด

“การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่า โรงเรียนประถมศึกษา พื้นที่ชายขอบภาคเหนือ” เป็นหัวข้อการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่า โรงเรียนประถมศึกษา พื้นที่ชายขอบภาคเหนือ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนในชุมชนพื้นที่ชายขอบ คัดเลือกมาเป็นกรณีศึกษาจำนวน 6 ชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน จังหวัดละ 2 ชุมชน

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา คัดเลือกชุมชนละ 12 คน รวมทั้งสิ้น 72 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการจัดทำการสนทนากลุ่มย่อย การวิเคราะห์

ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาในการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่า โรงเรียนประถมศึกษา พื้นที่ชายขอบภาคเหนืออยู่ในระดับน้อย ปัจจัยที่เป็นปัญหา ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าข้ออื่นๆ ได้แก่ 1) โรงเรียนจัดทำเว็บไซต์เพื่อจัดข้อมูลสารสนเทศให้กับเด็กชนเผ่าและชุมชน 2) โรงเรียนนำข้อเสนอแนะต่างๆ ไปปรับปรุงเพื่อจัดการพัฒนาการศึกษา 3) คณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามาประเมินติดตามผลการศึกษา 4) โรงเรียนร่วมมือกับชุมชนจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ 5) ครูทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อนำผลการวิจัยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาให้สอดคล้องกับเด็กชนเผ่า 6) โรงเรียนนำนโยบายสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชนเผ่า

แนวทางการจัดการศึกษา สรุปว่า

- โรงเรียนต้องร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จและเป็นประโยชน์แก่เด็กชนเผ่าในชุมชน

- พัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถบูรณาการกับการเรียนการสอนได้

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้ององให้การสนับสนุนงบประมาณ เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาสำหรับเด็กชนเผ่า ให้มีโอกาสด้านการศึกษาทัดเทียมกับนักเรียนในชุมชนเมือง

3 การเมืองในการส่งเสริมการท่องเที่ยว กรณีศึกษา รถเช่าในจังหวัดเชียงใหม่

งานวิจัยเพื่อศึกษาปัญหา “การเมือง” ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว กรณีรถเช่าหรือ “รถแดง” ในจังหวัดเชียงใหม่ และแนวทางแก้ไข ผู้ศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สนับสนุนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว กลุ่มผู้บังคับใช้กฎหมาย กลุ่มผู้ประกอบการรถเช่า และกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ในพื้นที่เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ระหว่างปี 2556-2558 เนื่องจากเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวจีน ทำให้อุตสาหกรรมรถเช่าในจังหวัดเชียงใหม่เติบโตขึ้นส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งทางบวกและทางลบ

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการเมืองในกรณีรถเช่าในจังหวัดเชียงใหม่ นั้นเกิดจากความขัดแย้งระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจรถเช่า คือ กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจรถเช่า หน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมาย และหน่วยงานสนับสนุนการท่องเที่ยว เนื่องจากไม่มีกฎหมายและระเบียบชัดเจนเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจรถเช่า ทำให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์จากช่องว่างทางกฎหมาย

- ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา คือ รัฐบาลจะต้องออกกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับรถเช่า ควรแก้ไขปัญหาเชิงบูรณาการที่เกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบขั้นตอนการบังคับใช้กฎหมาย และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

4 โรงเรียนชาวนานครสวรรค์

โรงเรียนชาวนานครสวรรค์ เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนของกลุ่มเครือข่ายประชาสังคมนครสวรรค์ฟอรัม โดยนำประเด็นที่ได้จากสมัชชาสุขภาพ ปี 2547 เรื่องข้าวและเกษตรกร ไปขับเคลื่อน เริ่มด้วยนายแพทย์สมพงษ์ ยุงทอง ตั้งประเด็นว่า “ชาวนานครสวรรค์เป็นอย่างไร” โดยให้ทีมออกไปหาข้อมูล พูดคุย สอบถาม เจาะเลือดตรวจร่างกาย พบว่า ชาวนามีหนี้สินมาก มีปัญหาเรื่องพันธุ์ข้าวที่ปลูกซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเอง วิถีผลิตใช้สารเคมี ไม่มีการรวมกลุ่ม

จากข้อมูลเหล่านี้นำมาสู่การจัดเวทีสมัชชาสุขภาพ ที่ทำข้าวก้านันทอง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มีชาวนา คนจากโรงสีมาร่วมจำนวนมาก แต่จากภาครัฐไม่มาก ข้อสรุปในครั้งนั้น คือ

ชาวนาไม่สามารถจะพึ่งตนเองเรื่องพันธุ์ข้าว สุขภาพไม่ดี สิ่งแวดล้อมมีปัญหา (ปีนั้นน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาเน่าเสียเพราะผลจากน้ำท่วมนาข้าวในจังหวัดพิจิตร เกิดการหมักเติมที่ น้ำไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้แม่น้ำเจ้าพระยาเน่า ปลาตาย สิ่งแวดล้อมเสีย) ชาวนาจะอยู่แบบตัวใครตัวมันไม่ได้แล้ว จึงเกิดข้อเสนอว่า ชาวนาต้องรวมกลุ่มกันเพื่อเรียนรู้ นำมาสู่การจัดตั้ง “โรงเรียนชาวนา” ในปีแรกนั้น โรงเรียนชาวนาเคลื่อนได้จากงบประมาณของจังหวัด ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม 20 กลุ่ม สร้างการเรียนรู้โดยการส่งไปเรียนรู้กับมูลนิธิข้าวขวัญ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีสภาพการทำงานคล้ายกับนครสวรรค์ คือเป็นชาวนาปีและนาปรัง ประกอบกับอยู่ใกล้ด้วย

ปัจจัยความสำเร็จ เกิดจากการติดตามผล แม้จะมีเจ้าหน้าที่แค่ 2 คน แต่ก็ติดตาม พูดคุย ไม่เรียกร้องให้สมาชิกเข้ามาในจังหวัด แต่ลงพื้นที่ไปเยี่ยมเยียน ในช่วงแรกๆ ไปเกือบทุกที่ ทุกครั้งจะใช้การจัดประชุมเพื่อให้สมาชิกมาแลกเปลี่ยน วางแผน กำหนดทิศทางการทำงาน

ด้านการพัฒนาพันธุ์ข้าว หลังจากไปดูงานที่มูลนิธิข้าวขวัญ หลายกลุ่มนำไปทำต่อโดยสมัครใจ เพราะโรงเรียนชาวนาไม่ได้ตั้งกฎเกณฑ์ว่าต้องทำข้าวอินทรีย์ แต่ใช้คำว่า “ลดต้นทุนการผลิต” ในช่วงแรกก็มีการแข่งกันว่าใครจะลดต้นทุนการผลิตได้มากกว่ากัน โดยเฉลี่ย กลุ่มที่มีประสบการณ์ และมีความขยันสามารถลดต้นทุนได้ประมาณ 1,000-2,000 บาทต่อไร่ จึงเห็นว่าการไม่ใช้สารเคมี

ปี 2551 ชาวบ้านหรือผู้นำชาวนาบางคน สามารถจะเป็น

วิทยากรกระบวนการเสริม/จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กลุ่มอื่นๆ ได้ ประมาณ 30 คน โรงเรียนชาวนาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม อย่างน้อยปีละครั้ง ในรูปของตลาดนัดความรู้โรงเรียนชาวนา และตั้งเป้าหมายว่าจะทำให้ครบวงจรเรื่องคำพันธุ์ข้าว และจะตั้งเป็นมูลนิธิจัดการความรู้โรงเรียนชาวนานครสวรรค์

5

ความท้าทายและอุปสรรคในการประยุกต์ใช้มาตรการกำหนดค่าตอบแทนเพื่อบริการด้านสิ่งแวดล้อม กรณีเกษตรกรเพื่อการอนุรักษ์ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สา จังหวัดเชียงใหม่

● ลุ่มน้ำแม่สา

อยู่ในเขตอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นลุ่มน้ำย่อยของลุ่มน้ำปิงส่วนที่ 2 และเป็นลุ่มน้ำสาขาของลุ่มน้ำปิงตอนบน มีรูปร่างคล้ายพัด ประกอบด้วยลำน้ำสายหลักที่คดเคี้ยว ลำห้วยสาขาแตกกิ่งก้านสาขาคล้ายเส้นใยไม่มีลุ่มน้ำแม่สาที่มีที่อยู่ระหว่างเขตติดต่ออำเภอแม่ริมกับอำเภอสะเมิง ครอบคลุมพื้นที่ความยาว 24 กิโลเมตร ไหลผ่าน 23 หมู่บ้าน 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลปิงแยง ตำบลแม่ริม ตำบลแม่สา และตำบลดอยแก้ว บริเวณดังกล่าวนี้คาคาคั่วด้วยชุมชน สถานประกอบการ หน่วยงานรัฐ ไรศอวดสวนพฤกษศาสตร์ ป่างช้าง และพื้นที่การเกษตรซึ่งมีลักษณะเป็นเกษตรในขั้นที่สูง

การเพิ่มขึ้นของประชากรและการขยายตัวของอุตสาหกรรมและธุรกิจท่องเที่ยว ตลอดจนการทำการเกษตรหนาแน่นบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำ ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำ ปัญหาคูณภาพน้ำ และความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรน้ำ ส่งผลต่อเนื่องถึงสวัสดิการของสังคมส่วนรวม จึงต้องมีการทบทวนแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการกำหนดค่าตอบแทนเพื่อบริการด้านสิ่งแวดล้อม (Payment for environmental services: PES) ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งในการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับพื้นที่

ผลการศึกษาการประยุกต์ใช้แนวคิด PES ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีโอกาสสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ต้นน้ำ จากการทำการเกษตรอย่างเข้มข้น (ด้วยสารเคมี) มาเป็นการทำการเกษตรที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรน้ำต่อผู้ใช้กลุ่มอื่นๆ การเปลี่ยนแปลงนี้จะเกิดขึ้นได้ ถ้าได้รับการสนับสนุนที่ดีจากกลุ่มธุรกิจ ชุมชน รวมทั้งคนในสังคมที่ได้รับผลประโยชน์

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จในการนำมาตรการดังกล่าวไปใช้ต้องอาศัยเวลา เนื่องจากมาตรการ PES เป็นแนวทางการจัดการที่ค่อนข้างใหม่ในสังคมไทย จำเป็นต้องมีการกำหนดกฎ ระเบียบ และสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในระดับประเทศที่ชัดเจนเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาระบบบริหารจัดการ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในสังคมให้ตระหนักถึงการมีหน้าที่ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นทุนในการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

6

ของเล่นพื้นบ้าน ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ และการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เล่นได้

● กลุ่มคนเฒ่าคนแก่

ก่อตั้งในปี 2541 เป็นการรวมตัวของคนเฒ่าและคนหนุ่มสาวผลิตของเล่นพื้นบ้านจากป่าแดดที่ทำให้ระลึกถึงวันในวัยเยาว์ เช่น ลูกข่างไม้ ลูกข่างสะบ้า สัตว์ล้อต่างๆ สัตว์ขี้กขี้ก พญาลิมาแลง พญาลิมาลาย เด่ากระต่ายวิ่ง ก้าหมูน จานบิน โหวด อมรเทพ ครกมอจ ควายกินหญ้า งูคูด คนตาข้าว กังหันลม เป็นต้น...ไม้ไผ่ ไม้รวก เศษไม้ เหลือใช้ แม้พรวารราคาถูก ป้ออ้อย แม่อ้อย เอามาแปรรูปเป็นของเล่นได้หมด พิพิธภัณฑ์เล่นได้ บ้านป่าแดด เต็มไปด้วยของเล่นที่วางเรียงราย ละลานตา ทุกชิ้นจับหยิบ ลูบคลำ และนำมา “เล่น” ได้ตามใจเรียกร้องให้ทุกคนได้เรียนรู้ผ่านการเล่นทางรูป รส กลิ่น สี เสียง และการสัมผัสสัมผัสมนุษย์อยู่คู่กับการเล่น อย่างไรก็ตามเด็กและผู้ใหญ่ก็ชอบของเล่น ลูกแมวลูกสุนัข ฯลฯ ก็ชอบเล่นของเล่น การเล่นทุกชนิดช่วยพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ที่พิพิธภัณฑ์เล่นได้ถือเป็นการฟื้นฟูวิถีชีวิต โดยการฟื้นฟูการผลิตของเล่นพื้นบ้านขึ้นเป็นตัวแทนของการฟื้นฟูวิถีชีวิตท้องถิ่น กระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ก่อให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพผลิตของเล่น

“พิพิธภัณฑ์เล่นได้ บ้านป่าแดด” เป็นแหล่งเรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านจากคนเฒ่าคนแก่ที่ใช้ของเล่นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงสังคม วัฒนธรรมพื้นบ้าน และความสมบูรณ์ของป่า พิพิธภัณฑ์เล่นได้เริ่มจากอาคารเปล่าๆ ในที่ดินของวัดป่าแดด ที่อนุญาตให้ใช้จัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ โดย อบต.ป่าแดด สนับสนุนงบประมาณการก่อสร้าง

แต่ก่อนจะเกิดเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ จุดเริ่มต้นมาจากการรวมตัวของ “กลุ่มคนเฒ่าคนแก่” ในบ้านป่าแดด ใช้พื้นที่สาธารณะบริเวณหน้าวัดป่าแดดมารวมกลุ่ม พูดคุยเรื่องราวในอดีต และค้นพบว่าความสุขสนุกสนานจากการเล่นของเล่นในวัยเยาว์มีเรื่องราวที่งดงาม และความประทับใจมากมาย เป็นที่มาของการเริ่มตั้งความสุขจากใจคนเฒ่าคนแก่ออกมาเล่าผ่านของเล่นที่เปี่ยมคุณค่า

ปี 2542 พิพิธภัณฑ์ของเล่นได้เปิดทำการ เนื่องจากได้รับเงินพระราชทานเป็นขวัญถุงจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ประจวบกับเป็นปีที่องค์การสหประชาชาติ ประกาศให้เป็นปีผู้สูงอายุสากล ทำให้การผลิตของเล่นออกสู่สังคมมีจำนวนมาก จนเกิดเป็นกระแส และปีถัดมา มูลนิธิโซเก้ ได้ต่อยอดพลัง โดยมอบรางวัลผู้ประกอบการทางสังคมและสนับสนุนการทำงานให้แก่กลุ่ม เกิดการสร้างศูนย์การศึกษาพัฒนาตลาดทางเลือกชุมชน บริหารโดยคนในชุมชนและรวมตัวกันในรูปของสมาชิกริ ดำเนินการตั้งแต่ปี 2544 จนถึงปัจจุบัน

การเรียนรู้ภูมิปัญญาในด้านบริหารจัดการองค์กร ทำให้กลุ่มคนเฒ่าคนแก่สามารถพึ่งพาตนเองได้ คนเฒ่าคนแก่ในบ้านป่าแดดมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 500-3,000 บาทต่อคนแล้วแต่ความขยันและมีกำลัง และช่วยให้ป้ออ้อย-แม่อ้อยที่นี่ได้คืนความสุขที่ไม่ต้องตามหาให้แกสังคม

7

กาแฟรักษาป่า กาแฟที่ถอยหลังไปข้างหน้าตามแบบ LAPATO ต.แมวิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่

LAPATO

เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญ
 ผู้จัดจำหน่ายเมล็ดกาแฟ
 และเป็นหุ้นส่วนในการตลาด
 ควบคู่กับการศึกษาพัฒนา
 การแปรรูปเมล็ดกาแฟ
 ร่วมสร้างการเรียนรู้กับชุมชน
 จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจ
 เกษตรอินทรีย์ตำบลแมวิน
 อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
 เพื่อศึกษาพัฒนาการแปรรูป
 เมล็ดกาแฟ ควบคุมเรื่อง
 คุณภาพของการปลูกแบบอินทรีย์
 และเป็นจุดร่วมของสมาชิก
 ในการรับซื้อและต่อราคา

LAPATO “เลพาทอ” เป็นภาษาปกาเกอะญอ เป็นชื่อของยอดเขาที่มีหน้าผาสูงชื่อว่า “ผาแง่ม” เทือกเขานี้คือต้นกำเนิดของแม่น้ำวาง ที่ไหลมาสมทบแม่น้ำขานสู่น้ำว้าง แหล่งต้นน้ำที่สำคัญอีกสายหนึ่งของชาวเชียงใหม่ บริเวณนี้มีหมู่บ้านเล็กๆ ในโอบล้อมของภูเขาและป่าไม้ อยู่ด้านหลังคอยอินทนนท์ หมู่บ้านชาวปกาเกอะญอที่มีชีวิตผูกพันกับป่ามายาวนาน คือ บ้านหนองเต่า ตำบลแมวิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ และเป็นแหล่งกำเนิดกาแฟที่ชื่อ LAPATO แบบอย่างวิสาหกิจชุมชนเพื่อสังคม หรือ SE (Social Enterprise) โดยวิธีการก่อตั้งห้างหุ้นส่วน LAPATO จำกัด (ทีมผู้ประกอบการ LAPATO : อำนวย นิยมไพโรจน์เวศน์, สมคิด ตุ่มอินมูล, สุนันทา ตุ่มอินมูล และพิทัก จันทมูล)

กาแฟ เป็นพืชชนิดหนึ่งที่เข้ามาเมื่อ 40 ปีที่แล้วในรุ่นปู่ย่าตายาย เป็นโครงการขององค์การสหประชาชาติที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านลดการทำพืชเชิงเดี่ยวที่ใช้สารเคมีเข้มข้น กาแฟใช้เวลา 3 ปีกว่าจะเก็บเกี่ยวได้ โดยภาครัฐจะรับซื้อ “เชอร์รี่” หรือเมล็ดกาแฟสีแดง บางคนก็แปรรูปเองโดยตำด้วยครกกระเดื่องตำข้าว เอาเปลือกออก ล้าง แต่ขั้นตอนยุ่งยากมาก ชาวบ้านก็เลยไม่สนใจ ผ่านไป 2-3 ปี พืชตัวอื่นก็เข้ามาอีก เช่น บัวยง พลับ สาลี่ เป็นวงจรการส่งเสริมให้ปลูก รับซื้อ แล้วก็ปล่อยให้ตาย ทุกคนก็ตามไปปลูกตัวใหม่ ทั้งพืชเก่า ถึงตอนนั้น ก็ส่งเสริมพืชระยะสั้นคือผัก แต่ผักไม่เหมือนไม้ยืนต้น ต้องใช้พื้นที่ไถไม่มีดินไม้ ก็ต้องตัดต้นไม้ทิ้ง เหล่านี้มันทอนทั้งคนทำและธรรมชาติ

อำนวย นิยมไพโรจน์เวศน์ หรือกิ๊ว และเพื่อนๆ ล้มลุกคลุกคลานมานาน กว่าจะได้กาแฟที่ชื่อ LAPATO และธุรกิจชุมชนนี้เดินหน้าเข้าสู่ปีที่ 8 แล้ว โดยใช้หลักการผลิตแบบอินทรีย์ เพราะไม่กระทบต่อทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และปลูกพืชอินทรีย์สลับแซม เพราะในระยะแรกกาแฟยังไม่ชไรรายได้จริง

ประสบการณ์การทำงาน สรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชนต้องดำเนินงานบนความสำคัญ 5 ข้อ คือ

1

การทำเกษตร ต้องไม่
ส่งผลกระทบต่อดิน น้ำ ป่า
และต้องทำในสิ่งที่ของเราเอง

2

สุขภาพ ของ
เกษตรกร เป็นเรื่อง
สำคัญ บางคนทำ
อินทรีย์เพื่อขาย แต่
ตัวเองไม่บริโภคอินทรีย์
ขายได้แล้วเอาเงินซื้อ
ของมากิน

5

พลังงาน
ทดแทน ทุกปีเรา
ก็ต้องตัดแต่งกิ่ง
ต้นไม้ ควรนำไป
เผาถ่าน แผลงนำ
ธรรมชาติก็สามารถ
ให้พลังงานไฟฟ้า
ร่วมกับโซลาร์เซลล์
เปลือกกาแฟก็ใช้
ทำปุ๋ย เหล่านี้จะ
ช่วยลดต้นทุนและ
เป็นการดูแลรักษา
สิ่งแวดล้อม

3

การค้าต้องเป็น
ธรรม ทุกคนบอกว่า
ผลิตผลอินทรีย์ราคา
แพง แต่เขาลืมมอง
ว่าเราจะต้องดูแลทั้ง
กระบวนการ

4

คนรุ่นใหม่ คือคนที่มาต่อยอด แม้ตอนนี้คนรุ่นใหม่ยังไม่กลับมาบ้าน แต่เมื่อใดที่เขา
มองเห็นว่าพื้นที่ที่เขาได้อยู่ สามารถสร้างคุณค่าได้ ทำแล้วชุมชนจะดีขึ้น เขาจะกลับมาเอง
หลายคนอยากกลับบ้าน แต่ไม่รู้ว่ามีอะไรรองรับ

8

“ฝ้ายดินดำ ฝ้ายตอกหลักกับความยั่งยืนของคน และป่า” ระบบเหมืองฝ้ายการจัดการตนเองของคนตำบลแจ้ซ้อน

• กฎระเบียบการบริหารจัดการน้ำแบบเหมืองฝ้าย

มีอยู่ 6 ข้อ คือ 1) ขาดประชุมปรับคนละ 100 บาท ทุกคนต้องไปก่อนการขานชื่อสมาชิก ถ้าไปทีหลังจะถือว่าขาดการประชุม 2) ขาดการลอกเหมือง จ่ายคนละ 400 บาทต่อวัน 3) อุปกรณ์ทำงานทุกครั้งจะต้องมีทุกคน ต้องครบทั้ง 3 ชนิด ประกอบด้วย มีด จอบ บุ้งก็ 4) เวลาทำงาน 08.30-17.00 น. สมาชิกทุกคนจะต้องไปถึงที่ทำงานเวลา 08.00 น. ถ้าช้ากว่านี้ถูกปรับเป็นเงิน 400 บาท 5) สมาชิกมีที่นาเกิน 6 ไร่ แรงงานต้องไปทำงาน 2 คน 6) การอนุโลมไม่ถูกปรับ คือ ญาติและคนในครอบครัวเสียชีวิต กรณีความจำเป็นอื่น ๆ ต้องแจ้งหัวหน้าฝ้ายพิจารณา นอกจากนี้ยังมีข้อตกลงอื่น ๆ ที่ไม่ได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

ตั้งแต่เดือนมิถุนายนเป็นต้นไป ถือเป็นช่วงของฤดูฝนและฤดูทำนาปีรอบใหม่ของชาวนาไทย ชาวนาในเขตพื้นที่ชลประทานพากันเตรียมพื้นที่สำหรับการเพาะกล้า ส่วนชาวนานอกเขตชลประทานที่พึ่งพาน้ำฝนและน้ำจากลำห้วย นอกจากการเตรียมพื้นที่เพาะปลูกแล้ว จะต้องเตรียมการขุดลอกเหมืองและซ่อมฝายทดน้ำเข้านา “ระบบเหมืองฝ้ายแบบดั้งเดิม” หรือ “ระบบเหมืองฝ้ายตอกหลัก” เป็นการบริหารจัดการน้ำของชุมชนรูปแบบหนึ่ง ในพื้นที่ตำบลแจ้ซ้อน ที่สะท้อนถึงความสามารถในการเป็นชุมชนจัดการตนเอง

ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เป็นพื้นที่ต้นน้ำ ชุมชนมีการบริหารจัดการน้ำแบบพึ่งตนเองด้วยระบบเหมืองฝ้ายตอกหลัก ซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิมที่มีการสืบสานกันมาจากบรรพชน เป็นรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเป็นธรรมสมาชิกเข้าถึงการใช้น้ำอย่างเท่าเทียม

กรณีตัวอย่างการบริหารจัดการ “ฟายดินดำ” อยู่ในช่วงกลางของสายน้ำแม่มอญ บริเวณพื้นที่บ้านดินดำ มีคณะกรรมการฟาย 4 คน (หัวหน้าฟาย รองหัวหน้าฟาย เลขานุการ และเหรัญญิก) คัดเลือกจากหัวหน้าลำเหมืองของแต่ละหมู่บ้าน ส่วนตำแหน่งหัวหน้าเหมืองฟายยกให้กับหัวหน้าของบ้านที่มีสมาชิกมากที่สุด

สมาชิกของฟายดินดำ มีจำนวน 122 คน มีพื้นที่นาจำนวน 158 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 4 หมู่บ้าน ในเขตพื้นที่ตำบลแจ้ซ้อน 3 บ้าน คือ บ้านสบลิ บ้านดินดำ บ้านขวงกอม และบ้านสบปาน ตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน ฟายดินดำเป็นฟายขนาดใหญ่ที่สุดในจำนวนฟายทั้งหมด 11 แห่ง เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการใช้กันอย่างเท่าเทียม เป็นธรรม กระจายอย่างเป็นเครื่องมือนำสำคัญในการทำงาน

ในการซ่อมฟาย สมาชิกต้องช่วยเตรียมอุปกรณ์ ได้แก่ ไม้ไผ่บุงขนาดสูง 1 เมตร ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเท่าด้ามมีด

จำนวน 50 เล่มต่อไร่ หลักไม้เนื้อแข็ง ขนาดหน้า 3 สูง 1 เมตร จำนวน 2 เล่มต่อไร่ ไม้ค้ำ ใช้ไม้ไผ่หรือไม้เนื้อแข็ง ขนาดใหญ่กว่าด้ามมีด ยาว 3 เมตร จำนวน 1 ลำต่อคน และ ไม้ค้ำเป็นกิ่งไม้ไผ่ หรือไม้ไผ่ผ่าซีกเล็กขนาดเล็ก ยาว 3 เมตร ไร่ละ 100 อัน

การขุดลอกลำเหมือง สมาชิกทุกคนจะต้องช่วยกันขุดลอกจากปากเหมืองยาวถึงสุดเขตที่นาของสมาชิกบ้านดินดำ หลังจากนั้นก็เป็นหน้าที่ของสมาชิกที่มีที่นาถัดต่อไป การเลี้ยงผีฟาย จัดเลี้ยงปีละครั้งในวันซ่อมฟายครั้งใหญ่ ช่วงวันที่ 20-21 มิถุนายนของทุกปี สมาชิกทุกคนจ่ายเงินคนละ 20 บาทต่อไร่ เงินเหลือจากค่าใช้จ่ายทั้งหมด เก็บเข้าออมเป็นเงินกองทุนรวม

การจัดการตนเองของชุมชนตำบลแจ้ซ้อน ในการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนด้วยระบบเหมืองฟายดั้งเดิม หรือฟายตอกหลัก เป็นแบบอย่างในการสร้างกระบวนการเข้าถึงการใช้น้ำของชุมชน

๑ เมื่อ “โรงเรียน” เปลี่ยนเป็น “โรงแรม” ที่บ้านแม่ลิดหลวง โอกาสการเรียนรู้สู่การพัฒนาทักษะชีวิต และทักษะอาชีพ

บ้านแม่ลิดหลวง ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นชุมชนในเทือกดอยสูงกว่า 1,198 เมตร แม้การเดินทางจะยากลำบาก แต่ไม่ใช่อุปสรรคของนักเดินทางที่ตัดสินใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติของชาวปกากะญอ เสน่ห์ดังกล่าวดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้โรงเรียนบ้านแม่ลิดกลายเป็นศูนย์กลางที่ใช้ต้อนรับนักท่องเที่ยว และเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมเชิงภูมิปัญญา โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีความสนใจในการทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียนในโรงเรียนบ้านแม่ลิดและเพิ่มขึ้นทุกปี

แม้ภาระจะเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากงานสอน แต่คุณครูของโรงเรียนบ้านแม่ลิด มองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสของเด็กๆ ที่จะได้เรียนรู้และเพิ่มพูนทักษะ ประสบการณ์ในด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในอนาคต “โครงการส่งเสริมทักษะอาชีพโรงแรมในโรงเรียน” ภายใต้อโครงการส่งเสริมนวัตกรรมสร้างสรรค์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ จึงเกิดขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.)

โครงการส่งเสริมทักษะอาชีพโรงแรมในโรงเรียนเกิดขึ้นมาเพื่อใช้โอกาสที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามา ในการฝึกทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต และฝึกทักษะการสื่อสารให้กับเด็กๆ ผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่บูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน โดยใช้โรงเรียนและกิจกรรมการท่องเที่ยว ต่อยอดมาเป็นฐานการเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียน เพราะทักษะวิชาการ ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิต เป็นบันได 3 ชั้นของชีวิต ที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไป ไม่สามารถจะแยกส่วนออกไปจากกันได้ เป็นการเตรียมพร้อมให้เด็กๆ โดยมีเป้าหมายให้เด็กคิดและตั้งคำถามว่า “ทำไมคน

ถึงเข้ามาหาเรา” ซึ่งคำตอบก็คือ ธรรมชาติ วัฒนธรรม องค์ความรู้ ภูมิปัญญาของท้องถิ่น เมื่อคิดได้ เด็กๆ จะเกิดความรักท้องถิ่น เกิดการวางแผนและจัดการตนเองในเรื่องการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

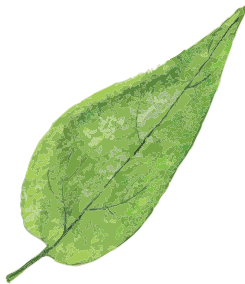
โครงการนี้จำลองการให้บริการในโรงแรมออกมาเป็น 7 กิจกรรมหลัก คือ 1) บริการต้อนรับ ดูแลให้บริการแขกผู้มาเยือน 2) นวดแผนไทย ฝึกอาชีพและเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย การนวดตัวและฝ่าเท้า 3) Mae Lid Restaurant ฝึกทักษะอาชีพการเป็นพ่อครัวและแม่ครัวอาหารคาวหวาน 4) Mae Lid Coffee ฝึกทักษะอาชีพการชงกาแฟและเครื่องดื่ม

ต่างๆ 5) Mae Lid Homestay บริการจัดเตรียมบ้านพักและเตียงที่, ของดีแม่ลิด ฝึกทักษะอาชีพหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ระลึกต่างๆ และ 6) มัคคุเทศก์น้อย เพื่อให้รู้จักและตระหนักในคุณค่าของท้องถิ่น และฝึกทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

10

ลมหายใจสุดท้ายของหลังคาตองตึงในเมืองปอน

บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ในแอ่งที่ราบน้ำปอน เป็นชุมชนสำคัญที่มีวัดหลายแห่ง เล่ากันว่า นายน้อยศรี หรือพญาไพศาล คนไตหรือไทใหญ่ เป็นผู้นำสร้างบ้านเรือนตั้งถิ่นฐานเมื่อราวทศวรรษ 2400 บ้านเรือนในเมืองปอน ไม่ต่างไปจากบ้านคนไทใหญ่ทั่วไปในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นบ้านไม้ยกพื้น ส่วนมากปลูกด้วยไม้กระยาเลย (หมายถึงไม้เนื้อแข็งต่างๆ ที่ไม่ใช่ไม้สัก) ขนาดใหญ่เล็ก ตามการใช้สอยหรือฐานะ บริเวณใต้ถุนจะให้เป็นเรือนติดพื้นสำหรับจำหน่ายสินค้า

ไม่ว่าจะเป็นบ้านเล็กหรือบ้านใหญ่ก็ต้องมุงหลังคาด้วยใบตองตึง หรือใบต้นพลวง หลังคาตองตึงให้ความเย็น การใช้ตองตึงนับเป็นการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศใกล้ตัว ไม่รบกวนหรือเป็นพิษแก่ธรรมชาติแวดล้อม บ้านที่มุงหลังคาด้วยใบตองตึงจะมีอายุการใช้งานประมาณ 3 ปี

หากเทียบกับหลังคากระเบื้อง สังกะสี แผ่นเกล็ด (กระเบื้องไม้) เมื่อมีการเปลี่ยนหลังคาจะช่วยกันระหว่างเพื่อนบ้านและญาติพี่น้อง ทุกบ้านจะต้องลงมือลงแรงช่วยกันหาเก็บใบตองตึงในพื้นที่ป่ารอบหมู่บ้านในช่วงเดือน 2-4 หรือเดือนมกราคม-มีนาคม อันเป็นช่วงเวลาที่ใบตองตึงร่วงหล่นและมีอุณหภูมิที่ใบตองตึงแห้งเหมาะสมแก่การมุงหลังคาบ้าน

ส่วนหนึ่งต้องเตรียมไม้ไผ่เพื่อจักตอกเย็บใบตองตึง ช่วยกันเย็บใบตองตึงด้วยเส้นตอกให้เป็นโพ หรือตับ จนได้จำนวนตามที่ต้องการ สุดท้ายจึงรื้อหลังคาเก่าแล้วเปลี่ยนหลังคาใหม่ให้ได้ภายในวันเดียว การลงมือลงแรงเช่นนี้เจ้าของบ้านจะต้องจัดเตรียมอาหารเลี้ยงผู้ที่มาช่วยเหลือเปลี่ยนหลังคาซึ่งเป็นงานใหญ่และเร่งรัด

ชีวิตของคนเมืองปอนเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม การมุงหลังคาบ้านด้วยใบตองดั้งเดิมหายอย่างช้าๆ จนหมดไป ในที่สุด ป้าคำหลู่ เด็กอ่อน เป็นลูกหลานไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐาน ในบ้านเมืองปอนมาอย่างน้อยสามชั่วคน หรือราว 100 ปีเศษ เป็นผู้ที่ยังคงวิถีวัฒนธรรมไทใหญ่ เน้นการรักษาบ้านเรือน แบบเอ็นไตที่ตกทอดมาจากคนรุ่นพ่อ สิ่งแวดล้อมโดยรอบ และอาหารไทใหญ่แท้ๆ

ครบรอบสามปีที่บ้านป้าคำหลู่ต้องเปลี่ยนหลังคาตองดั้งเดิม แต่ชีวิตที่เปลี่ยนไปจนไม่อาจจะเอามือเอาแรงชาวบ้าน มาร่วมช่วยกันทำหลังคาบ้านได้เช่นสมัยก่อน ป้าคำหลู่จึง ต้องจ้างช่างก่อสร้างเฉพาะ การมุงหลังคาตองดั้งเดิมนี้ ป้าคำหลู่เสียค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าไฟหลังคาตองดั้งเดิมค่า เก็บและเย็บใบตองดั้งเดิมจำนวน 700 ใบ เป็นเงิน 2,800 บาท ค่าแรงช่าง 5 คน 1,000 บาท ค่าอาหารและอื่นๆ 400 บาท รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมด 4,200 บาท

อย่างไรก็ตาม บ้านบางหลังในเมืองปอน ยังคงรักษา บ้านหลังคาตองดั้งเดิม ส่วนหนึ่งเป็นบ้านที่ไม่มีกำลังที่จะเปลี่ยน หลังคาเป็นกระเบื้องหรือสังกะสี ในขณะที่บางบ้านดำเนิน กิจกรรมโฮมสเตย์จึงรักษาบ้านในวิถีไทใหญ่ดั้งเดิมที่สามารถ ดึงดูดผู้มาเยือนจำนวนมากให้ประทับใจ เช่น บ้านของป้า คำหลู่ เด็กอ่อน หลังนี้

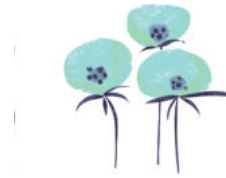
การเปลี่ยนหลังคาบ้านป้าคำหลู่ เด็กอ่อน เป็นการสืบสาน ภูมิปัญญา หรือมรดกวิถีชีวิตจากบรรพบุรุษของอดีต ท่ามกลาง โลกสมัยใหม่ของบ้านเมืองปอน ด้วยวิถีที่เปลี่ยนไป เป้าหมาย ของบ้านจากการอยู่อาศัยในชีวิตจริง ไปสู่การท่องเที่ยว ระบบ วิถีเปลี่ยนแปลงจากการเอามือเอาแรง ไปสู่การว่าจ้าง

การเปลี่ยนหลังคาใบตองดั้งเดิมของบ้านป้าคำหลู่ จึงกลายเป็นการรักษาแบบวัฒนธรรมในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ทั้งในทางโครงสร้างสังคมและการดำเนินชีวิต

11

“น้ำพางโมเดล”

● น้ำพางโมเดล

ทำให้ชุมชนสามารถกำหนดขอบเขตและจำแนกที่ดินทำกิน (นา, สวน, ไร่ข้าวโพด, ไร่ข้าว) ที่อยู่อาศัย และวางแผนการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากพืชเชิงเดี่ยวมาสู่การผลิตในระบบเกษตรผสมผสานเพิ่มขึ้นอย่างน้อยปีละ 20% ใน 5 ปี มีสมาชิก 285 ราย พื้นที่ 4,253 ไร่

แผนการฟื้นฟูและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ การบริหารจัดการน้ำในรูปแบบกองทุนหมุนเวียน สร้างพื้นที่รูปธรรมในการฟื้นฟู โดยปลูกไม้ผลอย่างน้อย 25 ต้นต่อไร่ ไม้ป่าอย่างน้อย 5 ต้นต่อไร่ รวมอย่างน้อย 30 ต้นต่อไร่ จะทำให้มีไม้ผลและไม้ป่าในพื้นที่อย่างน้อย 4,253 ไร่ X 30 = 127,590 ต้น มีระบบตรวจสอบโดยการทำบัญชีต้นไม้ตามหลักของธนาคารต้นไม้ และการสร้างเรือนเพาะชำอนุบาลกล้าไม้ชุมชนละ 1 จุด มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรตำบลน้ำพาง เพื่อพัฒนา ยกระดับอาชีพและรายได้

ด้วยสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชัน ตำบลน้ำพาง ในอำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน จึงมีที่ราบเพียงเล็กน้อย และเป็นพื้นที่สำหรับอยู่อาศัย การดำรงชีพของคนในชุมชนมีอาชีพการเกษตร ต้องใช้พื้นที่ที่มีอยู่ในการเพาะปลูกเพื่อสร้างรายได้ และรัฐยังประกาศเขตป่าทับซ้อนกับที่ทำกินของชุมชน ทำให้ชาวบ้านกลายเป็นผู้ถูกรบกวนพื้นที่ของตนเอง

ผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น และชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจึงได้ร่วมกันคิดและวางแผนการแก้ไขปัญหามาเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในรูปแบบให้คนอยู่กับป่าอย่างสมดุลและยั่งยืน จนเกิดเป็นยุทธศาสตร์บูรณาการจัดการที่ดินและทรัพยากรอย่างยั่งยืนโดยชุมชนท้องถิ่น “น้ำพางโมเดล” เช่น เพิ่มพื้นที่ป่า ลดพื้นที่ปลูกข้าวโพด มีกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านเข้าถึงสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดิน

สืบเนื่องจากการมีคำสั่งที่ 64/2557 และ 66/2557 ตามด้วย แผนแม่บทป่าไม้ ยุทธศาสตร์ บูรณาการจัดการป่าต้นน้ำเสื่อมสภาพบนพื้นที่สูงชัน (ภูเขาหัวโล้น) ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ทำให้ชาวบ้าน ตำบลน้ำพางได้รับผลกระทบ อุทยานแห่งชาติดอยภูคา มีเป้าหมายทวงคืนผืนป่าตำบลน้ำพาง 1,875 ไร่ และจากหน่วยป้องกันป่าไม้ (ป่าสงวน) อีกจำนวนหนึ่ง ทำให้ชาวบ้านตกเป็นจำเลยในคดีอาญา จึงเกิดเวทีประชาคมระดับตำบลเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2558 มีผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น และชาวบ้านซึ่งได้รับผลกระทบเข้าร่วม 120 คน เพื่อทำความเข้าใจกับสถานการณ์นโยบายที่มีผลกระทบ และกำหนดยุทธศาสตร์ บูรณาการจัดการที่ดินรวมทั้งทรัพยากรอย่างยั่งยืนโดยชุมชนท้องถิ่น ตำบลน้ำพาง อำเภอแม่จรม จังหวัดน่าน (น้ำพางโมเดล) นำไปสู่การพัฒนาตามรูปแบบบันได 9 ขั้นเพื่อให้คนอยู่กับป่าอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยกำหนดวิธีสี่ยุทธศาสตร์ เพิ่มพื้นที่สีเขียว แก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับป่าธรรมชาติ คนในตำบลน้ำพางมีความสุข มีสุขภาพ และคุณภาพชีวิต

ที่ดีมีรายได้ที่พอเพียง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารของรัฐ (สิทธิชุมชน คนป่า ที่ดิน รายได้)

วันนี้ ตำบลน้ำพางสามารถลดพื้นที่การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไปแล้ว 900 ไร่ และตั้งเป้าว่าในปี 2561 จะปลูกป่า เพิ่มพื้นที่สีเขียวและไม่ย่นต้นเพิ่มขึ้นอีก 1,000 ไร่ ซึ่งชาวบ้านจำนวน 285 ครอบครัว ลูกขึ้นมาประกาศเจตนารมณ์ว่าจะลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดอย่างสิ้นเชิงให้ได้ภายใน 5 ปี (2566) ชาวบ้านน้ำพางได้เริ่มต้นปรับเปลี่ยนการผลิตจากการเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นการเกษตรแบบผสมผสาน โดยวางเป้าหมายที่จะปลูกพืชยืนต้นให้ได้ไร่ละ 35 ต้น แบ่งเป็นไม้ป่ายืนต้น 10 ต้น และไม้ผล 25 ต้น

12 “บ้านบัว” ชุมชนต้นแบบการทำงาน แบบมีส่วนร่วมในวิถีวัฒนธรรมไทย

จังหวัดพะเยากำหนดนโยบายให้ชุมชนบ้านบัว เป็น “พะเยาโมเดล” ในการทำงานแบบมีส่วนร่วม และการดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทย เป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เกษตรปลอดภัย ต้อนรับผู้มาเยือนแบบหมู่บ้านท่องเที่ยววิถีชุมชน “บ้านชาวนาไทย” มีกิจกรรมการเกษตรที่ใช้นวัตกรรม มีหลักในการบริหารจัดการร่วม

บ้านบัว หมู่ 4 ตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เคยได้รับการยกย่องให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบดีเด่น โครงการเขตสุขภาพผู้สูงอายุพัฒนาชุมชนดีเด่น เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านพึ่งตนเอง ดีเด่นระดับจังหวัดพะเยา บ้านบัวมีประชากร 215 คน ครัวเรือน, 763 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มีการจักสานไม้ไผ่เป็นรายได้เสริม และมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีฐานเรียนรู้หลักๆ ได้แก่

1

ฐานการ
จักสานเข่ง
นอกจากสาน
เข่ง บ้านบัว
ยังปลูกไม้ไม้
ประมาณ
500 ไร่ เพื่อใช้
เป็นวัตถุดิบ

2

ฐานการ
จักสานส้มไม้
ผลิตได้หลาย
ขนาด

3

ฐานการทำปุ๋ยอินทรีย์
ชีวภาพ (หมักกล้วยและ
หอยเชอรี่)

4

ฐานการเรียนรู้
เศรษฐกิจตามรอยพ่อ
โดยมีกิจกรรมใน
ครัวเรือน ประกอบด้วยการ
ลดรายจ่าย ปลูกผัก
สวนครัวเพื่อกินเอง
เลี้ยงปลาในบ่อ
พาลาดตัก เลี้ยงเป็ด
เลี้ยงไก่ ปลูกองุ่น และ
ปลูกพุทราพันธุ์ได้หัววัน
(สวนพ่อเจริญ คำโค)

5

ฐานเรียนรู้พลังงาน
ทดแทน สร้างเตา
แก๊สชีวมวล ทำให้
ประหยัดค่าใช้จ่าย
และรักษาสิ่งแวดล้อม
พลังงานทดแทน
ชีวมวลคือ สารอินทรีย์
ทั่วไป เช่น เศษยาง
เศษไม้ เศษวัสดุเหลือทิ้ง
จากการเกษตรหรือ
จากการอุตสาหกรรม
เช่น ชีเสื่อย ฟาง
แกลบ ชานอ้อย
เป็นต้น

6

ฐานการเรียนรู้ฝายชะลอน้ำ
บ้านบัวเป็นชุมชนที่อยู่น้ำ
มีอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ต้นอยู่
เหนือชุมชน ไหลผ่านกลาง
หมู่บ้าน ชุมชนมีส่วนใน
การอนุรักษ์ต้นน้ำให้เป็นน้ำ
สะอาด ปลอดภัยเคมีก่อน
ที่จะไหลลงสู่พื้นที่ใกล้เคียง
ที่อยู่กลางน้ำและปลายน้ำ
และยังได้ร่วมกันสร้างฝาย
ชะลอน้ำเพื่อเก็บรักษาน้ำ
ไว้ในการเกษตรในหมู่บ้าน

7

ฐานเรียนรู้การเพาะเลี้ยงด้วง
กว่าง เพื่อรักษาระบบนิเวศให้
สมบูรณ์ การเพาะเลี้ยงด้วง
กว่างยังช่วยอนุรักษ์พันธุ์ด้วง
กว่าง ที่ทำหน้าที่ช่วยทำปุ๋ยหมัก
ฐานเรียนรู้การผลิตข้าวอินทรีย์
บ้านบัวปลูกข้าวอินทรีย์กว่า
1,000 ไร่ ฐานการเรียนรู้อาชีพ
การปลูกองุ่น และยังมีบ้านพัก
โฮมสเตย์ 11 หลัง รองรับนัก
ท่องเที่ยวหรือคณะศึกษาดูงาน
ร่วมกิจกรรมจักสานเข่ง สาน
ส้มไม้ ทดลองดำนา หรือเกี่ยว
ข้าว เป็นต้น

13

บทเรียนจากประสบการณ์ผู้ประกอบการทางสังคม คนรุ่นใหม่ บนฐานการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ กับวิถีชุมชนคนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน

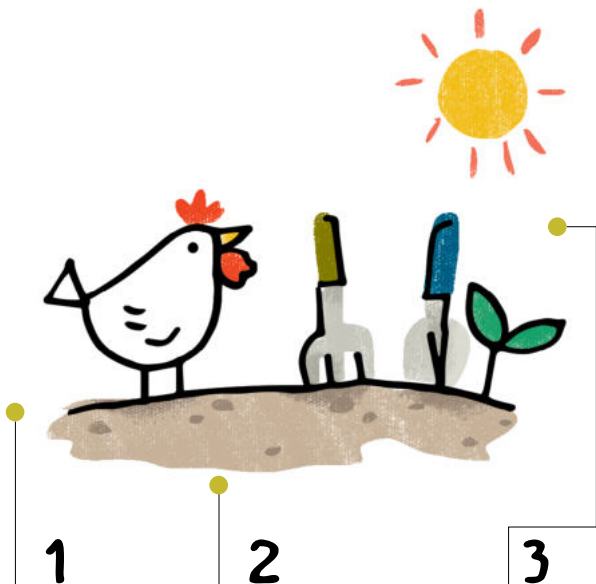
● ตำบลแมวิน อำเภอแม่วง จังหวัดเชียงใหม่

มี 19 หมู่บ้าน เป็นชุมชนป่ากาะถะญอ 13 หมู่บ้าน (บ้านห้วยอีค่าง บ้านทุ่งหลวง บ้านขุนปวย บ้านหนองเต่า บ้านแม่สะป๊อก บ้านห้วยหยวก บ้านแม่เตียน บ้านโป่งลมแรง บ้านโป่งน้อย บ้านห้วยตอง บ้านห้วยหอย บ้านหนองมณฑา ห้วยข้าวลิบ) บ้านคนเมือง หรือชาวยอง 4 หมู่บ้าน (บ้านแม่มุต บ้านห้วยโป่ง บ้านใหม่วังผาปูน บ้านสบวิน) และชาวม้ง 2 หมู่บ้าน (บ้านหมอนยะ บ้านขุนวาง) ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ชาวบ้านเคยผลิตพืชผลการเกษตรที่มีระยะเวลาจำหน่ายสั้น ราคาต่ำ ใช้สารเคมี ส่งผลต่อตัวเกษตรกร ผู้บริโภค และการปนเปื้อนในแหล่งน้ำ การปรับรูปแบบพืชและแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า เก็บได้นาน มีช่วงอายุการจำหน่ายนาน และสร้างระบบการตลาดใหม่ที่เป็นเกษตรอินทรีย์ ทำให้มีตลาดประจำ เช่น การจำหน่ายในตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ต่างๆ จำหน่ายผู้ประกอบการ (เลมอนฟาร์ม โครงการหลวง สถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน) มีร้านของตัวเอง (ร้าน LAPATO)

กรณีศึกษาบทเรียนของผู้ประกอบการชุมชนรุ่นใหม่ ที่ก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านหนองเต่า นำโดย “กวี” หรือนายอำนาจ นิยมไพรนิเวศน์ ลูกหลานชาวป่ากาะถะญอ ชุมชนบ้านหนองเต่า ตำบลแมวิน อำเภอแม่วง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่อยู่บริเวณลุ่มน้ำแม่วง

หลังจากออกไปรับจ้างก่อสร้างทำงานบ้านตามวัดต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ช่วงปี 2545-2546 กวีกลับบ้านมาช่วยครอบครัวทำการเกษตร โดยเข้าร่วมโครงการมหาวิทยาลัยชีวิต จนจบปริญญาตรีหลักสูตรสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ทำงานอาสาสมัครมากระยะหนึ่ง ต่อมาสามารถรวมกลุ่มเกษตรกรคนรุ่นใหม่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลแมวิน เพื่อขับเคลื่อนขบวนการเกษตรอินทรีย์และงานด้านวัฒนธรรม ได้แก่

1 สืบสานพัฒนา
ระบบเกษตรอินทรีย์ของ
ครอบครัวบนฐานวิถีปก
าเกะญอ เป็นระบบผลิต
หลากหลายทั้งพืชและ
สัตว์ในบริเวณบ้าน (ตา
โรเดี่ยว กวอไข่ กวอหูก)
การทำเกษตรในที่นาชั้น
บนได้ (ตาหล่อซึเคอ) และ
การเกษตรในที่สวน (ตา
ซูล่อ)

2 การจัดการทรัพยากร
ดินน้ำป่า และงานพัฒนา
ในชุมชนบ้านหนองเต่า
โดยแบ่งโซนป่าออกเป็นป่า
อนุรักษ์ 4,000 ไร่ ป่า
ใช้สอย 1,500 ไร่ ที่ดินทำ
กิน 1,500 ไร่ ป่าพิธีกรรม
1,000 ไร่ มีกฎ ระเบียบ
และกิจกรรมฟื้นฟูดูแล
และสำรวจจริงวัดแนวเขต
พร้อมจัดทำแผนที่

3 สร้างสรรค์พัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูป
ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ทั้งเพื่อกิน แบ่งปัน และ
จำหน่าย ในนามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตร
อินทรีย์แมวิน ปัจจุบันมีจำนวน 11 ผลิตภัณฑ์
(เช่น ผักดองกิมจิ ซีโอวใบหม่อนกับผลไม้
เปรี้ยว เลมอนแช่น้ำผึ้ง สนุบน้ำผึ้งป่า น้ำยา
อเนกประสงค์จากผลไม้ กาแฟ LAPATO ยาบัว
บวยเค็ม บวยอุเมะซุ และหัวไชเท้าแห้ง) สร้าง
รายได้ปีละประมาณ 150,000 บาท รูปแบบ
ตลาดเกษตรอินทรีย์ ทำให้กวีและเพื่อนได้ออก
ไปอบรมเติมความรู้ และเกิดการสร้างเครือข่าย

14

อัมผาง กำหนดอนาคตชุมชน หวันเศรษฐกิจ อาเซียนทำชาวบ้านปรับตัวไม่ทัน ห่วงปิดศูนย์อพยพ “คนทะเล-โรคระบาด” สืบๆ จับมือป่าไม้-กะเหรี่ยงรักษาป่าต้นน้ำ

● อัมผาง

มีพื้นที่ทั้งหมด 4,325,383 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,703,362.5 ไร่ เป็นอำเภอที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และมีพรมแดนติดต่อกับเมียนมา ความยาวประมาณ 180 กิโลเมตร สภาพภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นเขาสูง มีแนวเทือกเขาด้านนตรงชายที่หนาแน่นด้วยป่าไม้ ประชากรในอำเภออัมผางประกอบด้วย 3 กลุ่มชาติพันธุ์หลัก คือ 1) กะเหรี่ยงใต้แก่ ปกาเกอญอ เป็นประชากรส่วนใหญ่และดั้งเดิมที่สุด กลุ่มสะกอ (กะเหรี่ยงคอยย) และไปว (กะเหรี่ยงน้ำ) ชื่อบ้านนามเมืองในอัมผาง ล้วนแล้วแต่เป็นภาษากะเหรี่ยงเกือบทั้งหมด อาทิ บ้านแม่กลองคี บ้านอัมผางคี บ้านแปโตทะ น้ำตกทีลอซู ถ้ำตะเคียบี เป็นต้น 2) ในชุมชนใหญ่ๆ มีกลุ่มคนเมืองจากภาคเหนือ ส่วนมากมาจากลำพูน ลำปาง แพร่ เชียงใหม่ เชียงราย เป็นผู้ที่เข้ามาทำมาหากินและตั้งรกรากอยู่มานาน 120 กว่าปี ส่วนใหญ่อยู่ในเขตตำบลอัมผาง และเขตเทศบาลตำบลอัมผาง ภาษาที่ใช้จึงเป็นภาษาพื้นเมืองภาคเหนือ แต่สำเนียงแตกต่างกันไปจากแถบล้านนา และ 3) ชาวม้ง เป็นกลุ่มที่อพยพมาจากเพชรบูรณ์ พิษณุโลก กำแพงเพชร ตั้งถิ่นฐานในสองหมู่บ้าน คือ บ้านแม่กลองน้อย และบ้านแม่กลองใหญ่ ชุมชนที่ติดกับบ้านอัมเปียม ตำบลศิริราษฎร์ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก

ประชาคมอัมผางและเครือข่ายพันธมิตรร่วมกันจัดงาน “อนาคตอัมผางอนาคตของเรา จากภูผาสู่ทะเล” (5 มีนาคม 2555) กิจกรรมสำคัญคือ เวทีระดมความคิดเห็น สรุปสาระสำคัญได้ว่า คนอัมผางต้องเตรียมความพร้อมด้วยตนเอง “ระเบิดจากข้างใน” แทนที่จะหวังความช่วยเหลือจากภายนอก เพราะพื้นที่อัมผางเดินทางเข้าออกยาก คนอัมผางจึงต้องกำหนดอนาคต สร้างภาคีด้วยตนเอง สำหรับงานอนุรักษ์ป่า มีการขับเคลื่อนให้คนในพื้นที่มีจิตสำนึก เน้นการประกอบอาชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะคนที่อยู่บนคอย ต้องมีการแบ่งสัดส่วนการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม เพื่อให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้

ด้านงานสาธารณสุข พบว่า
อู้มฝางมีประชากรตามทะเบียนบ้าน
ราว 30,000 คน แต่มีประชากรจริงราว
80,000 คน ส่วนใหญ่ไม่มีทะเบียนบ้าน
และอาศัยอยู่ตามป่าเขา ดังนั้นการดูแล
ชาวบ้านต้องทำเป็นเครือข่าย เพราะ
ไม่สามารถจะเดินทางไปให้บริการได้
ครอบคลุม โดยเฉพาะชุมชนที่ห่างไกล
ต้องเดินทางเป็นวัน ก็จะมีสุขศาลา
คอยดูแลรักษา เช่น หมอตำแย เพราะ
ชาวบ้านกว่าร้อยละ 50 ยังคลอดที่
บ้าน โรงพยาบาลจึงสร้างเครือข่าย
หมอตำแย ซึ่งอบรมไปแล้วกว่า 200
คน รวมทั้งการป้องกันโรคระบาดที่ยัง
คงมีอยู่เพราะชาวบ้านยังเดินทางติดต่อกับ
ประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ มาลาเรีย
อหิวาตกโรค

ประเด็นการปิดศูนย์อพยพ 2 แห่ง
ภายใน 3 ปี (ศูนย์อพยพอู้มเยี่ยมและ
ศูนย์อพยพพุนไผ่) จะส่งผลให้ผู้อพยพ
ราว 40,000 คน ไม่มีที่อยู่ แม้จะมีการ
ส่งกลับ แต่ธรรมชาติของคนเราต้องการ
อยู่ในที่ซึ่งมีศักยภาพสูงกว่า และคน
เหล่านี้ก็จะต้องดิ้นรน เชื่อว่าจะไหลเข้า

มาในอู้มฝาง ทำให้คนในอู้มฝางมีมาก
ขึ้น โดยเฉพาะด้านสาธารณสุขจะมีคน
เข้ามาใช้บริการมากขึ้น เพราะตามแนว
ชายแดนฝั่งพม่านั้น การพัฒนาด้าน
สาธารณสุขยังล้าหลังกว่าฝั่งอู้มฝาง
เชื่อว่าจะมีคนเข้ามาไม่ต่ำกว่าแสนคน
และจะมีการแข่งขันเรื่องเศรษฐกิจมาก
ขึ้นจากนโยบายประชาคมเศรษฐกิจ
อาเซียน การบุกรุกป่าเพื่อทำกินจะเพิ่ม
ขึ้น ในฐานะที่อู้มฝางมีระบบนิเวศที่
สมบูรณ์ เป็นลุ่มน้ำชั้น 1 เอ จึงต้อง
ระมัดระวังผลกระทบจากกรณีดังกล่าว

<https://www.ldm.in.th/cases/6300>

Link ที่เกี่ยวข้อง : <https://www.tcjthai.com/news/2012/06/scoop/301>

15

จากไร่ผืนสู่ต้นแบบการจัดการน้ำ ชุมชนบ้านห้วยปลาหลด ต.ด่านแม่ละเมา อ.แม่สอด จ.ตาก

บ้านห้วยปลาหลด เป็นชุมชนลาหู่ดำที่ผ่านประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมมานานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ยุคปลูกฝิ่น ทำให้ไร้เดือนลอย การเผชิญหน้ากับการประกาศพื้นที่อุทยานที่รัฐต้องการอพยพชาวบ้านออกจากป่า การเป็นชุมชนนำร่องทดลองโครงการ “หมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่” การต่อสู้กับภายในตนเองเพื่อยุติฝิ่น แลกกับการได้อาศัยอยู่ที่เดิม และการได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชทานความช่วยเหลือให้ปลูกพืชที่ทำรายได้ทดแทนฝิ่น ตั้ง “ตลาดหมูเซอ” เพื่อจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน เป็นชุมชนที่ใช้เวลาใน

การทำงานมายาวนานจนสามารถสร้างป่ากินได้ และป่าเศรษฐกิจ เช่น การปลูกกาแฟได้ต้นเนียง โดยที่ต้นเนียงทำหน้าที่ “พืชพยาบาล” (nurse plant) ทำให้ดินร่วนซุยดี กาแฟจึงขึ้นงอกงามดีได้ต้นเนียง และช่วยป้องกันไฟป่าได้ จุดเด่นของการบริหารจัดการป่าของชุมชน คือ การแบ่งโซนป่าเป็น 9 โซน เพื่อทำเกษตรแบบประณีต ใช้ที่ดินเพียง 3 งานต่อครัวเรือน แต่มีผลผลิตพอกิน มีตลาดเหมาะสม และไม่มีการขายพื้นที่ทำกินเพิ่ม การทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับภาครัฐ เกิดป่ากินได้ ไม่ใช่สอย เป็นแบบอย่างการฟื้นเขาหัวโล้นและเป็นความสำเร็จที่น่ายกย่อง

แนวทางการบริหารจัดการป่าและน้ำ ชุมชนแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยแบ่งสถานีย่อย ได้แก่ สถานีที่ 1 ระบบนิเวศป่าต้นน้ำ ตั้งอยู่ บริเวณต้นน้ำ มีการสร้างฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริและฝายคอนกรีตกว่า 400 ฝาย ในพื้นที่ป่าชุมชน 14,500 ไร่ ไม่ใช้การกักน้ำแต่เป็นการทำให้น้ำไหลช้าลงเพื่อความชุ่มชื้น ของผืนป่า และยืดเวลาให้น้ำอยู่ในพื้นที่นานมากขึ้น สถานีที่ 2 แปลงวนเกษตรเพื่อการ เรียนรู้ ตั้งอยู่ที่บริเวณกลางน้ำ มีการทำวนเกษตรปลูกพืชหมุนเวียนในพื้นที่ป่า สับเปลี่ยน กันไปในแต่ละช่วงของปี ไม่ว่าจะเป็น ลูกเนียง ตำว หรือลูกชิด เสาวรส กาแฟ ใฝ่ลาย อะโวกาโด สะบ้า ผักกูด เพื่อสร้างความสมดุลของระบบนิเวศและสร้างรายได้ตลอดปี

สถานีที่ 3 ตั้งอยู่บริเวณปลายน้ำ เป็นส่วนการบริหารจัดการน้ำ และสถานีที่ 4 แปลง เกษตรผสมผสาน มีการผลิตกระแสไฟฟ้าโดยใช้พลังงานน้ำเพื่อการปั่นไฟขนาด 3 กิโลวัตต์ บริเวณท้ายโรงเรียนบ้านห้วยปลาหลดเพื่อใช้ในชุมชน มีการวางระบบท่อส่งน้ำภูเขาเข้าสู่ แหล่งสำรองน้ำของชุมชนเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือน การกระจายน้ำเข้าสู่ แปลงเกษตรด้วยระบบท่อสปริงเกลอร์ขนาดเล็กรองรับพื้นที่การเกษตร 150 ไร่

16

กินข้าวเป็อนพิษ! ชีวิตชาวบ้านแม่ตาว (ลุ่มน้ำแม่ตาว) ต.พระธาตุผาแดง ต.แม่ตาว และ ต.แม่กุ อ.แม่สอด จ.ตาก

เมื่อปี 2547 สถาบันการจัดการนํ้านานาชาติ (International Water Management Institute: IWMI) หรือที่ชาวแม่ตาวเรียกติดปากว่า “อิมี่” องค์กรนานาชาติของสหภาพยุโรป มาศึกษาวิจัยด้านทรัพยากรน้ำและดินในประเทศกำลังพัฒนา ร่วมกับกรมวิชาการเกษตร ได้เผยแพร่งานศึกษาพบว่า มีการปนเปื้อนสารแคดเมียมในดินที่ทำนาปลูกข้าว รวมทั้งในเมล็ดข้าว ซึ่งเป็นการปนเปื้อนเข้มข้นในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาว การวิจัยระบุถึงเหตุผลที่ต้องเข้ามาศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตาว เพราะเป็นพื้นที่ใกล้กับแหล่งแร่สังกะสี เหมืองแร่สังกะสี และใกล้โรงงานถลุงสังกะสีของบริษัท

ผาแดง อินดัสเตรียล จำกัด

การถลุงข้าวของอิมี่ทำให้หน่วยงานต่างๆ ระดมกำลังลงไปศึกษาปัญหาการปนเปื้อน ทั้งในดินซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาข้าว ในลำห้วยแม่ตาวซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ชาวบ้านสร้างระบบเหมืองฝาย มีการศึกษาติดตามการปนเปื้อนแคดเมียมในเมล็ดข้าว พืชผัก ตลอดจนสัตว์น้ำในลำห้วยแม่ตาว และห้วยสาขา รวมไปถึงการตรวจสุขภาพของคนในพื้นที่ ปรากฏว่าทั้งดิน น้ำข้าว และคน มีสารแคดเมียมปนเปื้อนในปริมาณสูง ระดับที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน

หลังจากนั้นมีการตั้งคณะกรรมการ ทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่นหลาย คณะทำงาน เพื่อศึกษาและหาแนวทางการแก้ไข โดยมีมาตรการเร่งด่วน คือ รัฐบาลมีมาตรการตัดวงจรชาวผสมพืช แคดเมียมโดยการรับซื้อข้าวที่ปนเปื้อน สารแคดเมียมเพื่อทำลายทิ้งโดยการเผา การนำไปฝังกลบในหลุมเหมือง โดยตกลงจ่ายค่าชดเชยให้ชาวนาเป็นเวลา 3 ปี (2547-2549) โรงพยาบาล แม่สอดออกบัตรผู้ป่วยแคดเมียม ให้กับประชาชนที่มีสารแคดเมียมปริมาณ สูงในร่างกาย เพื่อไปรับการรักษาพยาบาลในแผนกที่จัดไว้โดยเฉพาะ สำหรับผู้ป่วยแคดเมียม รัฐวางแผน ระยะยาวโดยส่งเสริมให้ชาวบ้านหัน ไปปลูกอ้อย ซึ่งเป็นพืชพลังงานเพื่อนำ ไปผลิตเอทานอล ส่งเสริมการเลี้ยงโค การปลูกยางพารา แต่ว่ามาตรการ ดังกล่าวนั้นไม่ได้มีการศึกษาถึง ความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ และ ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ในการตัดสินใจ ชาวบ้านที่ไม่เข้าร่วม โครงการนี้ก็จะได้ไม่ได้รับเงินชดเชยการทำนาข้าวและไม่ได้รับการสนับสนุนใดๆ จากรัฐ

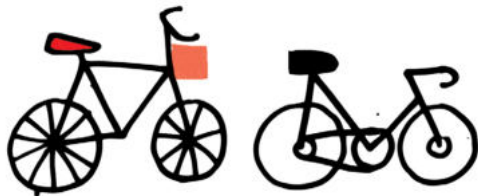
แต่ชาวบ้านหลายคนไม่เลิกทำนา ด้วยเหตุผลคือ คนเรายังต้องกินข้าว และต่อมาก็มีอีกหลายคนที่หันกลับมา ปลูกข้าวกินและขายเช่นเดิม แม้รู้ทั้งรู้

ว่าในดินนั้นเป็นเบื้อนแคดเมียม ก็เพราะ ปลูกพืชอื่นไม่ได้ผล เนื่องจากระบบ นิเวศลุ่มน้ำแม่ตาว เหมาะที่สุดสำหรับการปลูกข้าว

7 ปีผ่านไป คณะกรรมการชุดต่างๆ ที่ตั้งขึ้นมาเจียบหายไป ไม่มีการนำ ข้อมูลกลับมากำหนดชุมชน หรือเสนอ แนวทางฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ที่เป็นระบบ แต่จำนวนผู้ป่วยไตเสื่อม กระดูกพรุน ความดันโลหิตสูง ฯลฯ ที่เป็นผลจากการรับสารแคดเมียมใน ร่างกายเพิ่มขึ้น จากพิษภัยและความ เจ็บป่วยที่ชาวบ้านเผชิญอยู่ ทำให้มีการยื่นฟ้องร้องต่อรัฐและเหมืองแร่ โดย ฟ้องร้องบริษัททำเหมืองแร่สังกะสี 2 แห่งในลุ่มน้ำแม่ตาว ให้ชดใช้ค่าเสียหาย กว่า 3,000 ล้านบาท และฟ้องหน่วยงาน รัฐ 6 หน่วยงานต่อศาลปกครอง และ ให้หยุดประกอบกิจการเหมืองแร่สังกะสี ของทั้งสองบริษัท

17 ชุมชนจักรยานเพื่อสุขภาพ ใน 35 พื้นที่ภาคเหนือและภาคกลางตอนบน

ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพประเทศไทย ได้ผลักดัน “โครงการชุมชนจักรยานเพื่อสุขภาพ” ให้กระแสที่ประชาชนตื่นตัวในการใช้จักรยาน รณรงค์ให้พื้นที่ที่เคยใช้จักรยานอยู่แล้วในอดีต หันกลับมาใช้จักรยานเป็นพาหนะคู่ใจในชีวิตประจำวันให้มากขึ้น หลังจากประสบความสำเร็จในปีแรก เตรียมสานต่อโครงการในปีสอง เริ่มต้นด้วยการติดตามผลความก้าวหน้า โดยจัดเวทีติดตามความก้าวหน้าโครงการชุมชนจักรยาน

เพื่อสุขภาพ ซึ่งมี 35 ชุมชนจักรยานเพื่อสุขภาพในพื้นที่ภาคเหนือและภาคกลางตอนบนเข้าร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ธงชัย พรรณสวัสดิ์ ประธานชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย และที่ปรึกษาโครงการพัฒนาศักยภาพภาคี และ ทพ.ศิริเกียรติ เหลียงกอบกิจ ผู้อำนวยการสำนัก 6 สำนัก สว่างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สสส. มาร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ปัจจัยความสำเร็จของโครงการ คือ กระบวนการทางสังคมและเครื่องมือในชุมชน ที่สามารถกระตุ้นให้ประชาชนเกิดการรับรู้เรื่องชุมชนจักรยาน เห็นความสำคัญของการใช้จักรยาน จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หันมาใช้จักรยานในชีวิตประจำวันกันมากขึ้น ปัจจัยความสำเร็จของชุมชนจักรยานประกอบด้วยหลายอย่าง เช่น

● ความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ทุกภาคส่วนในชุมชนเห็นด้วยและให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนชุมชนจักรยาน ผู้นำเข้มแข็ง เอาใจจริงเอาใจและเข้าใจเรื่องชุมชนจักรยานอย่างแท้จริง

● การสร้างนวัตกรรมทางสังคม เช่น เทศบาลเมืองแกน ใช้วิธีให้ประชาชนผ่อนจักรยานมือสองราคาถูกจากเทศบาล การทำคลินิกซ่อมจักรยานของหลายพื้นที่ หรือการทำเส้นทางจักรยานแบบมีความคิดสร้างสรรค์ เช่น เทศบาลตำบลป่าสัก ที่ทำป้ายบอกจำนวนแคลอรีจำนวนพลังงานที่ใช้ไปเมื่อปั่นจักรยานในเส้นทาง เพื่อจูงใจให้คนรู้สึกลอยากปั่นจักรยาน

● การประชาสัมพันธ์สร้างกระแสให้เกิดการรับรู้ ใช้เครื่องมือต่างๆ ที่มีในชุมชน เช่น เสียงตามสาย บ้าย หรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นคนนำข่าวต่างๆ เกี่ยวกับโครงการไปประชาสัมพันธ์ให้แก่คนในชุมชนรับรู้

● การบูรณาการเรื่องจักรยานเข้าสู่ประเด็นการพัฒนาต่างๆ ที่ชุมชนทำอยู่แล้ว

● การขยายโครงการไปสู่ชุมชนใกล้เคียง โดยชุมชนต้นแบบสามารถเป็นแบบอย่างให้ชุมชนใกล้เคียงอยากทำตาม

● การพัฒนาและสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการใช้จักรยาน มีพื้นที่ปลอดภัย การจำกัดความเร็วในพื้นที่มีจุดจอดจักรยานที่เพียงพอ

● สร้างการตระหนักรู้ให้กับผู้ใช้ถนนด้วยพาหนะอื่นๆ ให้ลดความเร็ว ระวัง และเอื้อเพื่อเอื้อแก่ในการใช้ทางร่วมกับจักรยาน

18

การขยายพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ภายใต้ “โคก หนอง นา” โมเดลจังหวัดเพชรบูรณ์

● โคก หนอง นา โมเดล

เป็นหนึ่งใน “ศาสตร์พระราชา” หมายถึง การจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะกับพื้นที่การเกษตร ซึ่งเป็นการผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ เข้ากับ ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่สอดคล้องกับ ธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ โคก หนอง นา โมเดล เป็นการให้ธรรมชาติจัดการตัวเอง โดยมนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จเร็วขึ้นอย่างเป็นระบบ

โคก คือบริเวณเนินดินที่เกิดขึ้นจากการขุด เพื่อทำหนองน้ำในพื้นที่การเกษตรนำมาทำเป็น โคก บริเวณบนโคกทำการปลูกพืชตามรูปแบบการ ปลูกป่า 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง ควบคู่กับการ ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ด้วยระบบ อินทรีย์ เลี้ยงปลาในบ่อน้ำที่ขุดขึ้นมา จะทำให้ เกษตรกรพออยู่ พอกิน พอใช้ พอรมเย็น เป็น เศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน

หนอง คือการขุดหนองน้ำเพื่อกักเก็บน้ำในช่วง หน้าฝนไว้ใช้ยามหน้าแล้ง หรือยามจำเป็น เป็นที่ รับน้ำยามน้ำท่วม เช่น หลุมขมครก พร้อมขุด

คลองไส้ไก่ หรือคลองระบายน้ำโดยรอบของพื้นที่ ที่ทำการเพาะปลูกตามภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยขุด ให้คดเคี้ยวไปตามพื้นที่ที่มีการทำการเพาะปลูกพืช เพื่อให้น้ำกระจายบริเวณหน้าดินอย่างเต็มพื้นที่ เพิ่มความชุ่มชื้นให้กับดิน ช่วยลดพลังงานในการ รดน้ำต้นไม้ของเกษตรกร ควบคู่กับการทำฝาย ทดน้ำขนาดเล็ก ๆ ตามเส้นทางของคลองไส้ไก่ เพื่อเก็บน้ำให้ออไว้นพื้นที่ให้มากที่สุด

นา คือพื้นที่นาปลูกข้าวอินทรีย์ เริ่มจากการ ฟื้นฟูดินด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ยั่งยืน คินชีวิต เล็ก ๆ หรือจุลินทรีย์ ใช้ระบบการควบคุมปริมาณ น้ำในนาเพื่อคุมหญ้าวัชพืชในนาข้าว เตรียมแปลง ตลอดจนขบวนการปลูกข้าวในรูปแบบการเพาะปลูก แบบเกษตรอินทรีย์ ปลอดจากสารเคมีทุกชนิด ปลอดภัยทั้งคนปลูกและคนกิน ยกคันทนาในแปลง ให้มีความสูงและกว้างเพื่อใช้เป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วม และปลูกพืชอาหารตามคันทนา เพื่อให้รากพืช รักษาความมั่นคงของคันทนา ผลผลิตใช้ประโยชน์ ได้ตามที่ต้องการ

การขยายพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ ภายใต้แนวคิด “โคก หนอง นา” โมเดล เป็นการ พัฒนาและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะของ จังหวัดเพชรบูรณ์สู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ในปี 2559 โดยคณะทำงานพัฒนานโยบาย สาธารณะจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้กำหนดนโยบาย สาธารณะแบบมีส่วนร่วม จำนวน 3 ประเด็น เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อน “กรีนมาร์เก็ตเพชรบูรณ์” การผลิตและการตลาดด้านอาหารปลอดภัย

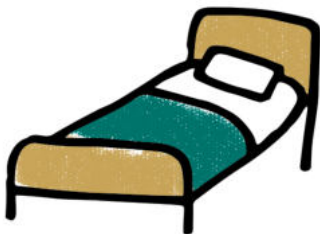
โครงการได้รับความสนใจจากเกษตรกรและผู้ นำชุมชน มีผู้เข้าร่วมโครงการในระยะเริ่มต้น

มีการเรียนรู้จากพื้นที่ต้นแบบ และกำหนด แผนการจัดการพื้นที่เกษตรอินทรีย์ด้วยโคก หนอง นา โมเดล มีการวางแผนงานในระดับ คณะกรรมการเพื่อขับเคลื่อนให้เป็นรูปธรรมและ เกิดการขยายผลอย่างต่อเนื่อง เกิดการเชื่อมโยง และสนับสนุนจากภาครัฐและมีการสนับสนุนการ ดำเนินงานจากภาคประชาสังคมอย่างชัดเจน ทำให้เป็นกระแสในกลุ่มผู้ผลิต การตลาด และ ผู้บริโภค รวมถึงนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญใน การเข้าถึงแหล่งผลิตที่ปลอดภัยและมีคุณภาพ

19

ผ้าอ้อมอัจฉริยะสำหรับผู้ป่วยติดเตียง

ผู้ป่วยที่นอนรักษาตัวเป็นผู้ป่วยติดเตียง โดยมีข้อจำกัดในการขยับถ่าย มักจะประสบปัญหาค่าใช้จ่ายเรื่องผ้าอ้อมสำเร็จรูปสูง นวัตกรรม “ผ้าอ้อมอัจฉริยะสำหรับผู้ป่วยติดเตียง” ช่วยลดภาระด้านนี้ และยังช่วยผู้ป่วยที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ ลดปริมาณขยะติดเชื้อเนื่องจากการเปลี่ยนผ้าอ้อมสำเร็จรูป เพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลผู้ป่วยอย่างมีคุณภาพ

นวัตกรรมผ้าอ้อมผู้ป่วยซักได้ เป็นงานคิดค้นของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลบ้านท่ารี ตำบลห้วยกรดพัฒนา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท จัดทำขึ้นเพื่อใช้กับผู้ป่วยที่นอน

รักษาตัวเป็นผู้ป่วยติดเตียง โดยมีข้อจำกัดในการขยับถ่าย ไม่สามารถเข้าห้องน้ำได้หรือนั่งกระโถนขยับถ่ายเองได้ เนื่องจากอาการของผู้ป่วย ทำให้การดูแลผู้ป่วยมีค่าใช้จ่ายในส่วนของผ้าอ้อมสำเร็จรูป เฉลี่ยตัวละ 18 บาท ในหนึ่งวันมีการใช้ 2-3 ตัว ในรายที่มีปัญหาด้านรายได้ จะไม่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ทำให้ผู้ป่วยเสี่ยงต่อการติดเชื้อเนื่องจากการดูแลที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ผู้ป่วยส่วนใหญ่ก็ไม่สามารถบอกความรู้สึกเมื่อต้องการขยับถ่าย ทำให้เกิดการหมักหมมจากการเปลี่ยนผ้าอ้อมไม่ถูกสุขลักษณะ

ดังนั้นผู้จัดทำนวัตกรรมจึงได้คิดค้นและพัฒนาการตัดเย็บผ้าอ้อมผู้ใหญ่แบบถอดซักได้ โดยใช้แผ่นรองซับผ้าอ้อมอีกชั้นหนึ่ง ผ้าอ้อมที่ใส่แล้วนำไปซักทำความสะอาด สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ ถ้าผ้าอ้อมที่ใส่ไม่เปียกสามารถใช้ได้อีก โดยเปลี่ยนเฉพาะแผ่นรองซับเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ป่วย และมีระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถส่งสัญญาณให้ผู้ดูแลผู้ป่วยทราบ เมื่อผู้ป่วยขยับถ่าย

20 อสม.บางนโมค สื่อสารเรื่องสุขภาพผ่านละครเวที

การสร้างความตื่นตัวในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน โดยใช้สื่อละครเวที เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกสนุกสนาน ได้ข้อคิดจากการแสดง ได้แลกเปลี่ยนมุมมองนี้เป็นผลจากโครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลบางนโมค อำเภอสระนาหวัดพระนครศรีอยุธยา (ทุนวิจัย-สกว., ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2551) งานวิจัยนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้าง “อสม.นักวิจัย” ในพื้นที่

ในการดำเนินงานระยะแรก ทีม อสม. ได้พัฒนาศักยภาพ สร้างความมั่นใจในการทำงาน เมื่อมีการดำเนิน

งานโครงการระยะที่ 2 ทำให้เกิดแกนนำสุขภาพ และเกิดการแสดงละครเวทีสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ที่ส่งผลกับสุขภาพ โดยนำสถานการณ์ต่างๆ เช่น การกินเหล้า การเล่นพนัน การกินที่ไม่คำนึงถึงสุขภาพ ผู้สูงอายุซึมเศร้า ประเด็นสุขภาพปัญหาที่แสดงผ่านละครเวที ทำให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนมุมมองความคิดร่วมกัน เป็นรูปแบบใหม่ที่กระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้คิดต่างจากรูปแบบเดิมที่เน้นหนักเรื่องวิชาการ นำหมอมารักษาความรู้เรื่องยาและระเบียบซึ่งพผู้สูงอายุขาดการสร้างความตื่นตัวในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน

- เมื่อทีมวิจัยได้นำเสนอการดูแลสุขภาพผ่านการแสดงละคร ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสนุกสนาน สนใจติดตามการแสดงละคร พร้อมทั้งยังได้ข้อคิดจากละคร มีเสียงตอบรับจากผู้สูงอายุที่มาว่าร่วมงานว่าอยากให้มีการแสดงละครแบบนี้อีก

21

ชาวแก่นมะกรูด ยึดได้เพราะ “ศาสตร์พระราชา”

เกษตรกรในตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เคยทำไร่เลื่อนลอย ขยายพื้นที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้ป่าเสื่อมโทรมกลายเป็นภูเขาหัวโล้น มูลนิธิปิดทองหลังพระและภาคีเครือข่าย เข้ามาหนุนเสริมเกษตรกรในการลดหนี้และสร้างรายได้ ลดการทำไร่เลื่อนลอย โดยใช้ “ศาสตร์พระราชา”

“บ่อพวง” ขนาดกว้าง 9 เมตร ยาว 24 เมตร และลึก 2 เมตร เป็น 1 ใน 7 บ่อพวง ที่สร้างขึ้นตามโครงการพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พื้นที่บ่อพวงนี้เป็นของนายดำรงศักดิ์ โพธิ์สุวรรณ เจ้าของไร่นายกบ สมาชิกโครงการสละที่ดินส่วนตัวทำบ่อพวง และพัฒนาที่ดินกว่า 21 ไร่ ให้เป็นพื้นที่การเกษตรและลานกางเต็นท์สำหรับนักท่องเที่ยว

“หลุมขุมครก” เป็นศาสตร์พระราชานายวันพ ขอสุข เจ้าของไร่ลู้ยู่ถือ นำมาใช้แก้ปัญหาเรื่องน้ำในพื้นที่การเกษตรกว่า 23 ไร่ ซึ่งมีลักษณะลาดชันสูง การจัดการน้ำทำให้ผลผลิตกล้วยส้มโอ และกาแฟ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังแบ่งพื้นที่ 2 ไร่ เพื่อใช้ทำนาข้าวและที่ปักสำหรับนักท่องเที่ยว

ทั้งหลุมขมครุกและบ่อพวง เป็น แนวทางช่วยลดหนี้และสร้างรายได้ให้แก่ เกษตรกรชาวแก่นมะกรูด ทำให้ชาวบ้าน ไม่กลับไปประกอบอาชีพทำไร่เลื่อนลอย แบบเดิม

นี่เป็นบางตัวอย่างจาก “แก่นมะกรูด โมเดล” โครงการพื้นที่ต้นแบบบูรณาการแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่ตำบลแก่นมะกรูด ที่ นำแนวพระราชดำริมาแก้ไขปัญหาด้านตำบล แก่นมะกรูด อยู่ในพื้นที่กันชนของเขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ในอดีตมีปัญหา การรุกพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2516- 2538 พบว่า ป่าถูกแผ้วถางทำเกษตรกรรม และเป็นไร่ร้างถึง 8,960 ไร่ แม้จะพยายาม

เข้าไปปราบปราม แก้ไขก็ไม่เป็นผล ต่อมา มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระ ราชดำริ เข้ามาเป็นองค์กลางประสาน การทำงานกับหน่วยงานต่างๆ โดยนำหลาย แนวพระราชดำริเป็นหลักสำคัญในการแก้ ปัญหา โครงการดังกล่าว เป็นการช่วยลด พื้นที่การทำไร่ข้าวโพด และดึงเกษตรกรเข้า ร่วมโครงการ แม้ว่าจะเป็นการจำกัดพื้นที่ ทำกิน แต่จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการกลับเพิ่ม ขึ้นๆ จนสามารถกำหนดพื้นที่อยู่อาศัยและ ทำกินของประชาชน 858 ครัวเรือน ที่ดิน 1,233 แปลง รวม 16,711 ไร่ ลดปัญหาการ รุกพื้นที่ป่า

22 คลินิกโรคเรื้อรังในชุมชนบ้านเขาดิน

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) บ้านเขาดิน ตำบลหาดอาษา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ตั้งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านที่รับผิดชอบ หมู่บ้านที่ไกลที่สุด อยู่ห่างออกไปประมาณ 19 กิโลเมตร ทำให้ผู้รับบริการต้องขับขี่ยานพาหนะข้ามถนนสายเอเชีย เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ผู้รับบริการโรคเรื้อรังไม่มารับการรักษาที่ รพ.สต. บ้านเขาดินอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ไม่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดและระดับความดันโลหิตได้

เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้รับบริการในคลินิกโรคเรื้อรัง ลดระยะเวลาการรอคอยในการไปรับบริการที่โรงพยาบาลสรรพยา ลดอัตราเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุของผู้รับบริการในคลินิกโรคเรื้อรังที่ต้องเดินทางมารับบริการที่ รพ.สต.บ้านเขาดิน และเพื่อให้ผู้รับบริการโรคเรื้อรังโดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง สามารถคุมระดับน้ำตาลในเลือดและระดับความดันโลหิตได้ รพ.สต.บ้านเขาดิน จึงได้จัดตั้ง “คลินิกโรคเรื้อรังในชุมชน” ขึ้น

วิธีการดำเนินงาน ได้แก่

ก่อนวันคลินิกโรคเรื้อรังในชุมชน (ลงพื้นที่) : จัดเตรียมเวชระเบียนผู้รับบริการโรคเรื้อรัง จัดเตรียมยาและเวชภัณฑ์เพื่อใช้ในการออกให้บริการ แจกผู้นำชุมชนประกาศผ่านหอกระจายข่าวลุ่มวงหน้า 1 วัน เพื่อให้ผู้รับบริการโรคเรื้อรังเตรียมตัวเข้ารับการตรวจ เช่น ผู้รับบริการเบาหวาน งดน้ำงดอาหารอย่างน้อย 8 ชั่วโมง ก่อนมาตรวจ

วันให้บริการคลินิกโรคเรื้อรังในชุมชน

● วัดความดันโลหิตและเจาะเลือดปลายนิ้ว เพื่อวัดระดับน้ำตาลในเลือด (เจาะเฉพาะผู้รับบริการเบาหวาน) โดย อสม. ที่ผ่านการอบรมจากพยาบาลวิชาชีพเวชปฏิบัติ ของ รพ.สต.บ้านเขาดิน แล้วบันทึกผลลงสมุดประจำตัว แปรผลความดันโลหิตและระดับน้ำตาลในเลือด โดยพยาบาลวิชาชีพเวชปฏิบัติ จ่ายยาโรคเรื้อรังให้กับผู้รับบริการให้สุศึกษา บันทึกวันนัดลงในสมุดประจำตัว และช่วงบ่ายออกเยี่ยมบ้านผู้รับบริการโรคเรื้อรังที่มีปัญหาในการคุมความดันโลหิตและระดับน้ำตาลในเลือด

หลังวันคลินิกโรคเรื้อรังในชุมชน

● บันทึกผลการตรวจรักษาลงในโปรแกรม HosXP และสรุปผลการดำเนินงาน แจก อสม. ในพื้นที่ติดตามผู้รับบริการที่ไม่มารับบริการตามนัด พัฒนานวัตกรรมในการให้บริการคลินิกโรคเรื้อรังในชุมชน

จากการออกให้บริการคลินิกโรคเรื้อรังในชุมชน พบปัญหาผู้รับบริการลืมวันนัด ทำให้ไม่ได้รับการตรวจรักษาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการควบคุมความดันโลหิตและระดับน้ำตาลในเลือด รพ.สต.บ้านเขาดินจึงคิดค้นนวัตกรรม “กระเป๋าเตือนจิต พืชโรคร้อน” โดยขอรับบริจาคเสื้อผ้าเก่ามาตัดเย็บเป็นกระเป๋า จัดเป็นกระเป๋าประจำตัวผู้รับบริการโรคเรื้อรัง รายละเอียด 2 ใบ ใบแรกบรรจุยาโรคเรื้อรังและสมุดประจำตัวของผู้รับบริการแต่ละราย และติดสติ๊กเกอร์วันนัดบนกระเป๋า จ่ายให้ผู้รับบริการนำกลับบ้าน เมื่อถึงวันนัดครั้งต่อไป ให้ผู้รับบริการนำกระเป๋าใบเก่าพร้อมยาที่เหลือ (ถ้ามี) กลับมาแลกกระเป๋าใบใหม่ที่บรรจุยาโรคเรื้อรังและติดสติ๊กเกอร์วันนัดครั้งต่อไปแล้ว

ผลคือ สามารถลดปัญหาผู้รับบริการลืมวันนัดได้ ลดการสูญเสียยาโรคเรื้อรัง ลดปริมาณขยะจากถุงพลาสติกที่ใส่ยาโรคเรื้อรังในแต่ละเดือน และเป็นการช่วยลดโลกร้อนอีกด้วย

23

นวัตกรรมภูมิปัญญาพื้นบ้าน การส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน

ยุทธศาสตร์สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งเป็นแนวทางในการลดปัจจัยเสี่ยงด้านพฤติกรรมสุขภาพ และลดโรคที่เป็นปัญหา เป็นที่มาของการทำงานที่ต้องอาศัยการตั้งพลังจากเครือข่ายสุขภาพทุกภาคส่วน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหน่วยยัง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ได้ทำงานส่งเสริมพัฒนาการเด็ก การให้บริการเพื่อส่งเสริมให้เด็กอายุ 0-5 ปี มีประสบการณ์การเรียนรู้ด้าน

ต่างๆ โดยผ่านการรับรู้จากประสาทสัมผัสฝึกทักษะ ทั้งการเคลื่อนไหว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันปัญหาพัฒนาการและพฤติกรรมในเด็กที่มีความเสี่ยง และส่งเสริมเด็กที่มีความบกพร่องด้านพัฒนาการและลดความรุนแรงของความพิการ ซึ่งเด็กจะได้รับกอรุณส่งเสริมพัฒนาการตั้งแต่วัยแรกเริ่ม ทั้งพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว ด้านการรับรู้ด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคม

การประเมินสถานะสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียน มีการแบ่งกลุ่มเด็กเป็น 2 กลุ่ม คือ

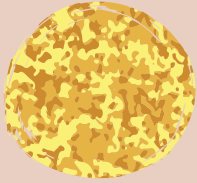
กลุ่มเด็กปกติ

● ส่งเสริมพัฒนาการโดยใช้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการกิน สร้างข้อตกลงกับผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็กว่าจะต้องเตรียมสารอาหารไว้ก่อนไปทำงาน ประกอบด้วย เนื้อ นม ไข่ และผัก วัตถุประสงค์ต้องทำตามบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการกอด เป็นการส่งเสริมความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว รวมถึงการส่งเสริมการใช้เปลที่ทำจากผ้าขาวม้า เพราะมีลักษณะคล้ายอ้อมกอดของพ่อแม่เวลานอน เด็กู้สึกอบอุ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการเล่น เป็นการส่งเสริมพัฒนาการกล้ามเนื้อ ความรู้สติปัญญา อารมณ์ โดยใช้วัสดุเหลือใช้ ประชาชนและผู้ที่มีความรู้ผู้ถ่ายทอดการทำของเล่นพื้นบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการเล่า เป็นการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ สติปัญญา และด้านสังคม ได้แก่ นิทานพื้นบ้านที่เล่าสืบทอดกันมาหลายรุ่น

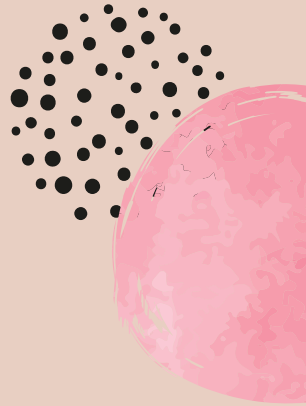
กลุ่มเด็กพิเศษ

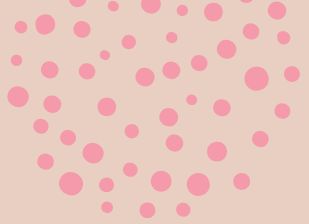
● มีการส่งเสริมพัฒนาการด้วย ภูมิปัญญาพื้นบ้าน (กิน กอด เล่น เล่า) และจัดทำ “นวัตกรรมห่อประจำบ้านส่งเสริมเด็กพิเศษด้วยการแพทย์แผนไทย” ได้แก่ การนวด การประคบสมุนไพรหรือความร้อน เป็นต้น

เขตสุขภาพเพื่อประชาชน

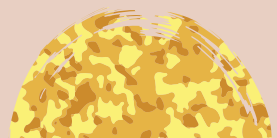
เขต ๔

- ลพบุรี
 - อ่างทอง
 - สระบุรี
 - พระนครศรีอยุธยา
 - สิงห์บุรี
 - นครนายก
 - นนทบุรี
 - ปทุมธานี
-

เขต ๕

- กาญจนบุรี
- ราชบุรี
- เพชรบุรี
- สมุทรสาคร
- นครปฐม
- สุพรรณบุรี
- ประจวบคีรีขันธ์
- สมุทรสงคราม

เขต ๖

- ฉะเชิงเทรา
 - สระแก้ว
 - สมุทรปราการ
 - ตราด
 - ปราจีนบุรี
 - จันทบุรี
 - ชลบุรี
 - ระยอง
-

24 ครอบครัวสัมพันธ์ สรรค์สร้าง ภูมิคุ้มกัน วัยใส ชุมชนบ้านเชียงรากน้อย จ.สิงห์บุรี

วิกฤตเรื่องค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และ พฤติกรรมที่มีการเลียนแบบวัฒนธรรมการบริโภค นิยม วัตถุนิยม ส่งผลกระทบต่อสุขภาพครอบครัว ทำให้สัมพันธ์ภาพและความเกื้อกูลของคนใน ครอบครัวลดน้อยลง เด็กไทยในปัจจุบันมีปัญหา ติดอบายมุข ติดยาเสพติด ไม่สนใจการเรียน นิสัยก้าวร้าว ชอบใช้ความรุนแรง ขาดความ อดทนอดกลั้น มีเพศสัมพันธ์และตั้งครรภ์ก่อนวัย อันควร โครงการ “ครอบครัวสัมพันธ์ สรรค์สร้าง ภูมิคุ้มกัน วัยใส ในชุมชนบ้านเชียงรากน้อย” จึงเกิดขึ้นเพื่อสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาโดยใช้ทรัพยากรและองค์การในชุมชนมาบูรณาการ การทำงานร่วมกัน

แกนในการดำเนินงานโครงการครั้งนี้คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทองเอน 2 ได้ สํารวจข้อมูลสุขภาพครอบครัว ปี 2558 ในชุมชน บ้านเชียงรากน้อย จำนวน 180 ครอบครัว พบว่า กว่าร้อยละ 25 พ่อแม่ไม่ทำงานต่างจังหวัด บุตร หลานอาศัยกับปู่ย่าตายายหรือญาติ ในชุมชน ยังมีผู้สูงอายุที่อยู่กับเยาวชนในครอบครัว ร้อยละ

20 และกว่าร้อยละ 15 มีสภาวะครอบครัวที่พ่อแม่ หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ มีเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์ และคลอดบุตรอายุระหว่าง 15-19 ปี ร้อยละ 51.2 ต่อพันประชากรหญิงอายุ 15-19 ปี

กรณีศึกษาหนึ่งในหลายประเด็นของการ ทำงาน คือ การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร แนวโน้ม ของอัตราการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรมีการเพิ่ม ขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะจากปี 2558 อัตรา การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรในหญิงวัย 15-19 ปี เพิ่มขึ้นจากปี 2557 ถึงร้อยละ 44.7 ทั้งนี้ในเรื่อง ปัญหาขาดการศึกษาต่อของนักเรียนที่ตั้งครรภ์ บางคนต้องลาออกจากโรงเรียน ปัญหานี้กระทบ กับฝ่ายหญิงเป็นส่วนมาก ฝ่ายชายอาจจะยัง เรียนต่อได้ตามปกติ บางรายมีสภาวะอาการ ซึมเศร้า เนื่องจากอับอาย อันส่งผลระยะยาวต่อ ความสัมพันธ์ในครอบครัวและการเลี้ยงดูบุตร ที่เกิดจากความไม่พร้อมทั้งเรื่องการเลี้ยงดูเด็ก และเรื่องค่าใช้จ่ายที่ต้องเกิดขึ้นเกี่ยวกับตัวเด็ก ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร เป็น ปัญหาหนึ่งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัวและ ชุมชน ไม่สามารถจัดการแก้ปัญหาแบบแยกส่วน ต้องอาศัยบุคคลในชุมชนเป็นผู้ร่วมมือกัน จาก การดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า ชุมชนบ้านเชียง รากน้อยมีจุดเด่นในเรื่องของความสามัคคี ชุมชน มีโรงเรียนขยายโอกาส 1 แห่ง คือโรงเรียนวัด เชียงราก (ระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3)

มีนักเรียน 160 คน ร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อแก้ ปัญหา เช่น กิจกรรม Stop Teen Mom กิจกรรม “พี่ทำ น่าน้อง” การส่งเคราะห์ปัจจัยจากภายใน ครอบครัว ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อออกแบบ กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ กิจกรรมสมุดบันทึก ความรัก การสร้างเครือข่ายเยาวชนจิตอาสาพาสุขสู่ชุมชน (จีทเซอร์ต่อความสุข)

นวัตกรรมของโครงการคือ กระบวนการทำงานที่วิเคราะห์ระบบของสาเหตุปัญหา อย่างเป็นระบบ สามารถสรุปโมเดลของการตั้งรับและแก้ปัญหาการตั้งครรภ์ก่อน วัยอันควรได้ 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 สาเหตุที่มาจากตัวเยาวชนเอง

- เช่น ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือแม้แต่วัยรุ่นของฮอร์โมนที่กระตุ้นความอยากรู้อยากลองสาเหตุมาจากครอบครัว และสาเหตุมาจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น กลุ่มเพื่อนในโรงเรียน สิ่งยั่วยู่ และการใช้สังคมออนไลน์ที่ไม่เหมาะสม

กลุ่มที่ 2 คือการแก้ปัญหา

- ในโครงการนี้คือการแก้จากสาเหตุหลัก ได้แก่ ครอบครัวและโรงเรียน กิจกรรมจึงมุ่งไปที่การป้องกันและสร้างความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ในสถาบันครอบครัว กลุ่มเพื่อนและสถาบันการศึกษา

กลุ่มที่ 3 คือ ผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสุขภาวะด้านสุขภาวะทางเพศ

- ที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัว เพื่อน และโรงเรียน

25 นาเกลือสมุทรสาคร อนุรักษ์และต่อยอดวิถี “นาเกลือ”

มนุษย์รู้จักนำเกลือมาใช้ประโยชน์ ตั้งแต่สมัยโบราณ มีหลักฐานการทำนาเกลือตั้งแต่อารยธรรมอียิปต์หลายพันปีก่อน และยังทำจนถึงทุกวันนี้

บ้านสหกรณ์ 1 หมู่ 3 ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ก็มีการทำนาเกลือมาตั้งแต่อดีตกาล ตลอดแนวที่ราบชายฝั่งทะเล แต่ไม่มีหลักฐานว่าทำมานานเท่าไร การผลิตเกลือสมุทรหรือการทำนาเกลือ เป็นอาชีพในเขต

จังหวัดที่มีพื้นที่ติดทะเล สภาพดินที่ทำนาเกลือต้องเป็นดินเหนียว เพราะสามารถขังน้ำทะเลไว้ได้ นาเกลือเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมานาน แต่ปัจจุบันแหล่งทำนาเกลือในประเทศเหลือแค่ 4 จังหวัด คือ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม สมุทรปราการ และเพชรบุรี และยังรักษาวิธีการทำนาเกลือแบบดั้งเดิมที่พึ่งพาธรรมชาติ

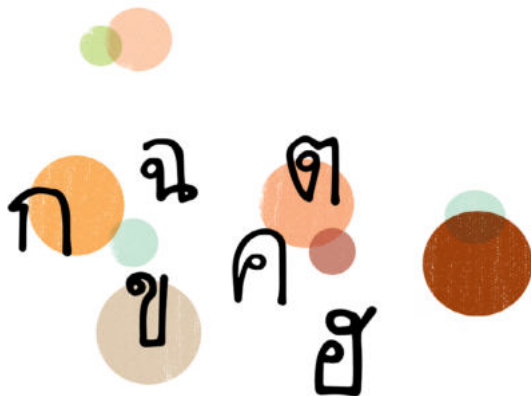
แต่ทุกวันนี้การทำนา
เกลือค่อยๆ ลดลง เพราะ
คนรุ่นใหม่ขาดแรงจูงใจ
ในการสืบทอด ท้อว่าเป็น
งานหนัก ร้อน ทำงาน
โรงงานอุตสาหกรรมสบาย
กว่า ชาวนาเกลือลดน้อย
ลง การหาแรงงานทำนา
เกลือค่อนข้างลำบากและ
ค่าแรงสูง เจ้าของนาต้อง
เกรงใจและเอาใจลูกจ้าง นี่
คือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นที่
บ้านสหกรณ์ 1 ตำบลโคกขาม
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
ชุมชนที่ยังอนุรักษ์การทำนา
เกลือดั้งเดิม และราคาขาย
เกลือขึ้นอยู่กัฤดูกาล ปีใด
แล้งจัด เกลือมาก ราคาตกต่ำ
ปีใดฝนชุก เกลือขาดตลาด
ก็ราคาสูง

เพื่อต่อสู้ให้วิถีการทำ
นาเกลือดั้งเดิมยังคงอยู่ใน
ชุมชน นายเลอพงษ์ จันทอง
ประธานกรรมการสหกรณ์
นาเกลือตำบลโคกขาม ได้ตั้ง
ศูนย์เรียนรู้การทำนาเกลือ
เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาด้าน

นี้ให้แก่เพื่อนเกษตรกร และ
ผู้สนใจ โดยเฉพาะเยาวชน
ก่อนที่อาชีพทำนาเกลือจะ
กลายเป็นตำนาน ศูนย์เรียนรู้
ต่อยอดอาชีพนาเกลือให้เกิด
ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เช่น แป้ง
เกลือจืด ซึ่งเป็นเครื่องประทีน
ผิวโบราณ ดอกเกลือสปา ซึ่ง
มีราคาแพงในต่างประเทศ
ซาไบซลู่-วัชพีชริมคันทนาเกลือ
ที่มีสรรพคุณทางยา เป็นการ
ต่อยอดป่านภูมิปัญญานาเกลือ
ให้ยาวออกไป

26 การจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ให้เด็กไร้สัญชาติไทย ศูนย์คทาตอลิกนักบุญอันนา เพื่อผู้อพยพย้ายถิ่น โรงเรียนอรรณาลัย

สมุทรสาคร เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีจำนวนประชากรแฝงซึ่งเป็นแรงงานต่างด้าว
ครอบครัวของแรงงานเหล่านี้ขยายตัวขึ้น นอกจากการบริการสาธารณสุขที่ท้องถิ่น
รองรับด้วยหลักมนุษยธรรมแล้ว ยังมีการจัดการศึกษาให้กับเด็กๆ ของแรงงาน
ต่างด้าวที่เกิดที่นี้ แม้จะเป็นเด็กไร้สัญชาติไทย แต่การจัดการเรียนการสอนภาษา
ไทยก็มีประโยชน์ นอกจากเด็กๆ สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐในชุมชนแล้ว
ยังมีองค์กรพัฒนาสังคมที่ทำกิจกรรมด้านนี้ รวมทั้งศูนย์คทาตอลิกนักบุญอันนา
เพื่อผู้อพยพย้ายถิ่น

ศูนย์คาทอลิกนักบุญอันนาเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่น (Saint Ann Catholic Center Migrants) ตั้งอยู่ที่โรงเรียนอัครทูตตามลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีการจัดการเรียนการสอนทุกวันจันทร์-ศุกร์ เหมือนกับในระบบทุกประการ ใช้หลักสูตรทั้งในและนอกระบบการศึกษาในการจัดการเรียนการสอน มีนักเรียนซึ่งเป็นเด็กต่างชาติ ผู้ไร้สัญชาติไทยจำนวน 450 คน อายุตั้งแต่ 4-15 ปี จัดการเรียนการสอนในระดับก่อนการรู้หนังสือและการรู้หนังสือ ไปจนถึงระดับประถมศึกษา ร่วมกับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองสมุทรสาคร

ศูนย์ฯ อันนาได้รับอนุเคราะห์จากศูนย์คาทอลิกกรุงเทพฯ มหานคร สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย

แต่เนื่องจากการจัดการศึกษาของโรงเรียนอัครทูตเป็นเอกชน ไม่มีสิ่งรองรับในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างชาติเหล่านี้ จนกระทั่งปี 2546 ศูนย์ฯ อันนาได้ขอใช้หลักสูตรการเรียนการสอนสายสามัญระดับประถมศึกษา และหลักสูตรส่งเสริมการรู้หนังสือไทย จึงจัดการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาไทยขึ้นในปี 2557 และเป็นเครือข่ายจัดการศึกษากับ กศน. จนมีเด็กจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาจำนวน 11 คน ยังเรียนอยู่ในการศึกษานอกระบบระดับประถมศึกษาอีก 37 คน และพร้อมจะมีการผลักดันให้เด็ก ๆ ในจำนวนกว่า 300 คน ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาต่อจนจบการศึกษานอกระบบ

27

ทางเลือกในการแก้ไขความขัดแย้งของการใช้น้ำ กรณีศึกษาชุมชนแพรทหนามแดง

ตำบลแพรทหนามแดง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นชุมชนระบบนิเวศสามน้ำ มีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย น้ำเค็ม พื้นที่ราบลุ่มดินเหนียว มีลำคลองที่เชื่อมโยงกัน 36 ลำคลองลาดเอียงไปด้านทิศตะวันตก จึงมีการไหลเวียนของน้ำขึ้นน้ำลงตลอดทั้งปี คนแพรทหนามแดงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้งธรรมชาติในฝั้งน้ำเค็มเลี้ยงปลาสด ฝั้งน้ำจืดปลูกข้าว ทำสวนผัก

ในอดีต ผู้นำชุมชนจัดการระบบนิเวศสามน้ำให้เกือกลบกับแต่ละอาชีพด้วยการสร้างทำนบคันดินกั้นน้ำเค็ม โดยให้ทุกคนช่วยกันเปิดทำนบในช่วงน้ำหลากและปิดทำนบในช่วงน้ำเค็มรุก เมื่อมีกรมชลประทานมาปรับปรุงระบบ ชาวบ้านถอนตัวจากการดูแลทำนบ แต่การทำงานของรัฐ

ไม่สามารถจัดการกับปัญหาน้ำเค็มที่รุนแรงขึ้น จึงมีการทำประตูกั้นน้ำจืดน้ำเค็ม 15 บาน แต่สามารถเปิดปิดได้เพียง 10 ประตู ส่วนที่เหลือไม่มีน้ำในคลองจึงไม่มีการเปิดปิด รวมทั้งเมื่อมีการตัดถนนพระราม 2 ในช่วงปี 2516 ทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น เกิดการปล่อยน้ำเสียลงคลอง เมื่อมีการเปิดปิดประตูระบายน้ำก็ทำให้คนฝั้งน้ำเค็มได้รับความเสียหาย กุ้งปลาตาย ส่วนนาข้าวของคนฝั้งน้ำจืดได้รับผลกระทบจากการที่น้ำเค็มเข้าไปในพื้นที่ เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาที่ต่อมาได้กลายเป็นความขัดแย้งตลอดจนปัญหาหยาบ การปนเปื้อนของสารพิษทางการเกษตรลงในแหล่งน้ำ ทำให้เกิดงานวิจัยเพื่อเป็นทางเลือกในการแก้ไขความขัดแย้งของการใช้น้ำ

ผลการศึกษา พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลัก ได้แก่ เกษตรกร เจ้าหน้าที่สวนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่จากกรมชลประทาน ปัญหาหลักที่ได้รับความสนใจ 3 อันดับแรก ได้แก่ ขยะและวัชพืชในคูคลอง การปนเปื้อนของสารพิษทางการเกษตร และการควบคุมประตูน้ำที่ไม่เหมาะสม

ทางเลือกที่นำเสนอเกี่ยวข้องกับ 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ประตูน้ำและการควบคุมประตูน้ำของเสียและตะกอน และความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละกลุ่มมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับประตูน้ำ

กลุ่มชาวนาชาวสวนและฟาร์มกุ้ง

- ต้องการให้เปลี่ยนประตูน้ำเป็นรูปแบบที่ออกแบบโดยชาวบ้านทั้งหมด

กลุ่มผู้เลี้ยงปลาสดและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

- ต้องการรักษาประตูน้ำในรูปแบบเดิม แต่ปรับปรุงรูปแบบการระบายน้ำ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่

- เสนอให้มีการส่งเสริมการใช้สารสกัดจากธรรมชาติในการเกษตรเพื่อแก้ไขปัญหาการปนเปื้อนของสารพิษทางการเกษตร เช่น ฆวดใน การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการของเสียจากภาคอุตสาหกรรม กระตุ้นจิตสำนึกเกี่ยวกับการจัดการของเสียในชุมชน รวมทั้งให้มีการกำจัดตะกอนจากคูคลองอย่างสม่ำเสมอ และส่งเสริมให้มีความร่วมมือระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องและชุมชนเพื่อการจัดการน้ำอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป

28

อาหารกับถ่านหิน เราควรเลือกอะไร สิ่งแวดล้อมการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ (EHIA) ของโครงการโรงไฟฟ้าพลังงาน ความร้อน 600 เมกะวัตต์ บริษัท เนชั่นแนล เพาเวอร์ ซัพพลาย จำกัด

การพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่มีโครงการขนาดใหญ่ มักส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในพื้นที่โครงการ จึงต้องมีการศึกษาผลกระทบ แต่เราก็คงพบว่าการศึกษาผลกระทบหลายครั้งไม่ครอบคลุมประเด็นความเสียหาย และขาดการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ รวมทั้งกรณีการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน แม้ว่าประเทศต้องการแหล่งพลังงานเพิ่มขึ้น แต่ผลกระทบระยะยาวต่อผู้คนและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง

นี่คือกรณีศึกษาที่มีผลกระทบต่อชาวอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ปี 2550 เริ่มมีแผนผลักดันโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อน 600 เมกะวัตต์ โดยใช้ถ่านหินของบริษัท เนชั่นแนล เพาเวอร์ ซัพพลาย จำกัด ในฐานะเจ้าของโรงไฟฟ้าถ่านหิน ต่อมาในปี 2552 มีการจัดทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) และโครงการดังกล่าวผ่านความเห็นชอบจากสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ประชาชนในพื้นที่ไม่เห็นด้วย จึงทำ

หนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ขอให้ยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินดังกล่าว เนื่องจากเหตุผลสำคัญหลายประการ เช่น ขบวนการและขั้นตอนการดำเนินการจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่เป็นจริงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ปี 2550 การดำเนินการศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบทางสุขภาพ ยึดข้อมูลการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) ที่ผ่านการอนุมัติของคณะกรรมการผู้ชำนาญการเป็นสำคัญ มีการจัดเวทีระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อยและลงสำรวจข้อมูลเพิ่มเติมบางส่วน แต่ไม่ได้ลงศึกษาข้อเท็จจริงในพื้นที่ ทั้งประเด็นมลพิษที่จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพ การแย่งใช้น้ำที่นำไปประปาและน้ำการเกษตร พิษผลการเกษตรเสียหายโดยเฉพาะกลุ่มผู้ผลิตมะม่วงเพื่อการส่งออก กลุ่มผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ และผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นต้น

จากการขับเคลื่อนดังกล่าว โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินก็ยุติ แต่ก็ยังมีรายใหม่ๆ เข้ามา เช่น ในปี 2550 โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน ขนาด 600 MW ของเครือดับเบิลเอ ในตำบลเขาหินซ้อน ผ่านการประมูลตามแผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2550 (PDP2007) ตามแผนจะตั้งข้างโรงไฟฟ้าชีวมวลที่มีอยู่เดิม เป็นผลให้ชาวบ้านรวมตัวกันคัดค้าน และขอให้ยุติโครงการเรื่อยมา ตั้งแต่ที่ได้รับรู้จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากจะมีผลกระทบเรื่องน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่ห่อหุ้มเลี้ยงภาค

เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่มีอยู่แล้ว และยังคงมีปัญหาทั้งในเรื่องปริมาณและคุณภาพน้ำ ถ้าโครงการฯ นี้เกิดขึ้นเพิ่มอีกจะต้องใช้น้ำปริมาณมาก และมีน้ำทิ้งปริมาณมาก จะเป็นการซ้ำเติมปัญหาที่มีอยู่เดิมให้สาหัสขึ้น

ไม่มีถ่านหินใดเป็นถ่านหินสะอาด แม้เทคโนโลยีจะสามารถลดปริมาณซัลเฟอร์ได้บางส่วน แต่ก็ไม่สามารถป้องกันสารปรอท และโลหะหนัก เช่น แคดเมียม สารหนู ตลอดจนสารอินทรีย์ระเหย และสารประกอบโพลีไฮโดรคาร์บอน ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็ง สารเหล่านี้จะปนเปื้อนสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศและเข้าสู่ห่วงโซ่อาหาร จะมีการสะสมจนเป็นอันตรายต่อคนได้ นี่ยังไม่นับรวมผลกระทบอีกมากมายจากการทำเหมืองถ่านหิน การขนส่งถ่านหิน และถ้าที่เหลือจากการเผาถ่านหิน

ไม่มีโรงไฟฟ้าถ่านหิน ประเทศไทยยังคงมีไฟฟ้าพอใช้ และหากผนวกแผนการอนุรักษ์พลังงานร่วมกับแผนพัฒนาพลังงานทางเลือก ประเทศไทยจะมีไฟฟ้าเกินเกณฑ์ปริมาณกำลังผลิตไฟฟ้าสำรองอีกมาก

<https://www.ldm.in.th/cases/5990>

Link ที่เกี่ยวข้อง : <https://prachatai.com/journal/2017/03/70733>, http://www.greenpeace.org/asia/th/campaigns/climate-and-energy/coal/true-cost-of-coal/coal-map/coal_chachoengsao/

29 การลักลอบทิ้งกากของเสียอุตสาหกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

สาเหตุหลักของการลักลอบทิ้งกากของเสียอุตสาหกรรมอย่างผิดกฎหมาย เนื่องมาจากปริมาณกากของเสียอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้น มีมากเกินความสามารถในการรองรับของระบบกำจัดที่มีอยู่ ในแต่ละปีมีปริมาณกากของเสียอุตสาหกรรมทั้งที่เป็นอันตราย และไม่เป็นอันตรายเกิดขึ้นประมาณ 30 ล้านตัน แต่ระบบกำจัดที่มีอยู่สามารถรองรับได้เพียง 3-4 แสนตัน คิดเป็น 1 เปอร์เซ็นต์ของปริมาณกากของเสียอุตสาหกรรมทั้งระบบ นอกจากนั้นก็เป็นการลด

ค่าใช้จ่ายของผู้ประกอบการ เนื่องจากค่ากำจัดกากของเสียอุตสาหกรรมค่อนข้างสูง เฉลี่ย 10,000 บาทต่อตัน ทำให้ผู้รับจ้างขนส่งและรับกำจัดกากของเสียอุตสาหกรรมอย่างผิดกฎหมายเกิดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นการลักลอบนำกากของเสียไปทิ้งไว้ในพื้นที่บ่อดินเก่าหรือเหมืองร้าง พื้นที่ว่างเปล่าข้างถนน แหล่งน้ำ พื้นที่เกษตร และพื้นที่สาธารณะที่ลับตาผู้คน เช่น การลักลอบทิ้งกากของเสียอุตสาหกรรมในพื้นที่ตำบลหนองแวน อำเภอนวมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ในปี 2556

ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่
เรื่องกลิ่นเหม็นจากน้ำเสียและกาก
สารเคมี จนเป็นสาเหตุการชุมนุม
ประท้วงและร้องเรียน เมื่อตรวจสอบ
ก็พบว่ามีการลักลอบนำกากของเสีย
อุตสาหกรรมมาทิ้งในบ่อดินเก่า ใน
พื้นที่หมู่ 7 ประมาณ 10 ไร่ คิดเป็น
ปริมาณน้ำเสียไม่น้อยกว่า 50,000
ลูกบาศก์เมตร การตรวจสอบน้ำเสีย
และกากของเสียที่ถูกนำมาทิ้งในบ่อ
ดังกล่าว พบการปนเปื้อนสารพิษอล
และมีค่า BOD และค่า COD สูงเกิน
มาตรฐานคุณภาพน้ำทิ้งโรงงาน
พื้นที่ดังกล่าวอยู่ไม่ห่างจากชุมชน
ผู้ประกอบการกว่านซื่อไว้เพื่อการนี้
ในการตรวจสอบยังพบว่า มี
การนำกากของเสียอุตสาหกรรม
มาลักลอบทิ้ง ในบริเวณอำเภ
พนมสารคาม และอำเภอแปลงยาว
มากกว่า 10 หน่วยงานที่รับผิดชอบ
ได้สั่งการให้ผู้ประกอบการแก้ไข
โดยการบำบัดน้ำเสียและขนย้าย
กากของเสียไปกำจัดนอกพื้นที่ โดย
ส่วนใหญ่มีการแก้ไขปัญหามาแล้ว
เสร็จตั้งแต่ต้นปี 2556 ส่วนที่ยังไม่
สามารถหาผู้กระทำได้ก็ยังมีอยู่
รวมทั้งส่วนที่อยู่ระหว่างการทำแผน
บำบัดและฟื้นฟูภายหลังคดีสิ้นสุด

และผลการติดตามตรวจสอบ
คุณภาพน้ำได้ดินที่ปนเปื้อน กรม
ทรัพยากรน้ำบาดาล ได้สนับสนุน
รถกรองน้ำเคลื่อนที่เพื่อผลิต
น้ำดื่มสะอาดแจกจ่ายแก่ประชาชน
ในพื้นที่จนกว่าสถานการณ์จะเข้าสู่
ภาวะปกติ จังหวัดจะเชิงเราจัดหา
งบประมาณในการจัดซื้อเครื่อง
กรองน้ำดื่มที่สามารถกรองสาร
พิษอลได้และติดตั้งแก่ประชาชนใน
พื้นที่เสี่ยง ส่วนแผนงานระยะยาว
จะมีการก่อสร้างระบบประปาจาก
การประปาส่วนภูมิภาค

30

“มหาลัยบ้านนอก” แหล่งเรียนรู้นอกตำราที่บ้านจำรุง

“ชุมชนจะพัฒนาได้อย่างไร ถ้าไม่เริ่มด้วยตัวเอง” เป็นคำพูดที่แกนนำชุมชนนำไปใช้ในการรณรงค์ให้ชาวบ้านตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตัวเองให้ดีขึ้น

บ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ก็เหมือนกับชุมชนชนบทอีกหลายแห่งที่ได้รับผลกระทบจากแผนพัฒนาประเทศ

ที่เน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ไม่สามารถป้องกันผลกระทบที่ขึ้นกับสิ่งแวดล้อม และทำให้ชุมชนอ่อนแอ จึงเกิดการรวมกลุ่มกันพัฒนาตามวิถีของคนบ้านจำรุง โดยเริ่มจากกิจกรรมเล็กๆ คือ การนำผลทุเรียนที่เสียหายจากถูกหนอนเจาะมาแปรรูป จนเกิดเป็นกลุ่มและเครือข่ายแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

จุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกครั้งของชาวบ้านจ่ารุง เกิดจากแนวคิดที่ต้องการมีเงินทุนเพื่อใช้เป็น กองกลางในการพัฒนาหมู่บ้าน จึงเกิดการระดม ทุนขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี 2529 เพื่อจัดตั้งร้านค้า ชุมชน จนในปี 2543 มีกระบวนการสำรวจข้อมูล คร่าวเรือน ทำให้พบปัญหาการใช้สารเคมีในการ เกษตร ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและเกิดสารพิษ ตกค้างในผลผลิต ชาวบ้านเป็นโรคภูมิแพ้ สุขภาพ แย่ลง ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น นำไปสู่การณรงค์ ให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการลด ใช้สารเคมี จัดตั้งกลุ่มเกษตรพื้นบ้าน ทำโครงการ เกษตรชีวภาพ โครงการผักพื้นบ้านปลอดสารพิษ สนับสนุนให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพ เพื่อชำระล้างสารเคมีตั้งแต่จุดเริ่มต้นของวงจร การผลิตจนถึงการบริการบริโภคในชุมชน

ในปี 2548 เครือข่ายองค์กรชุมชนบ้าน จ่ารุงขยายแนวทางการทำงานไปยังกลุ่มคนใน หมู่บ้านอื่นของตำบลเนินส้อและพื้นที่ใกล้เคียง (พื้นที่ภูมินิเวศ) มีเวทีเชื่อมประสานงานกลุ่ม กิจกรรมต่างๆ ทุกเดือน ด้วยการหนุนเสริมของ

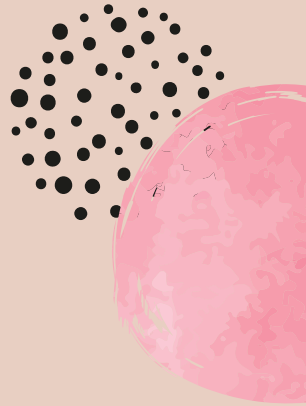
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เรียกกันว่า “การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น” ใช้พื้นที่ ศูนย์ประสานงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน จนเป็นหลักการสำคัญใน การทำงานของสมาชิก/องค์กรในปัจจุบัน ด้วย เป้าเดียวกันคือ “สังคมเป็นสุข ชีวิตมีความ มั่นคง พึ่งพาตนเองได้ บนหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง” โดยกำหนดประเด็นในการพัฒนา 4 เรื่อง คือ คน ดิน น้ำ ป่า ซึ่งต้องใช้เวลาในการ สร้างกระบวนการพอสมควร เนื่องจากต้องปรับ เปลี่ยนตั้งแต่วิถีคิด การรวมกลุ่ม การสร้างวงษ์ ทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองมากขึ้น ต่อมาได้ยกระดับการทำงานจากเครือข่ายสู่การ จัดตั้ง “สภาองค์กรชุมชนตำบลเนินส้อ” ที่เรียก กันติดปากทั่วไปว่า “มหาวิทยาลัยบ้านนอก” มี กลุ่มกิจกรรมที่หลากหลายถึง 40 กลุ่ม ที่เกิดจาก การปฏิบัติการจริงของผู้คนในพื้นที่กว่า 30 ปี

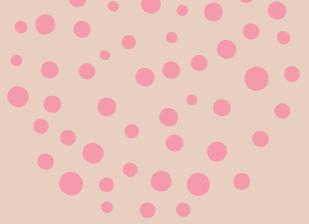
ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยบ้านนอก เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้สำคัญแห่งหนึ่งของ จังหวัดระยอง

เขตสุขภาพเพื่อประชาชน

เขต ๗

- กาฬสินธุ์
- มหาสารคาม
- ขอนแก่น
- ร้อยเอ็ด

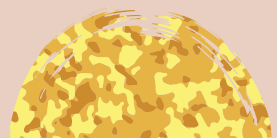
เขต ๘

- บึงกาฬ
- หนองคาย
- สกลนคร
- อุดรธานี
- หนองบัวลำภู
- เลย
- นครพนม

เขต ๙

- ชัยภูมิ
- บุรีรัมย์
- นครราชสีมา
- สุรินทร์

เขต ๑๐

- บุคดาหาร
 - ศรีสะเกษ
 - อำนาจเจริญ
 - ยโสธร
 - อุบลราชธานี
-

31

สถานการณ์ขาดแคลนแรงงานในจังหวัดขอนแก่น

ขอนแก่นเผชิญกับภาวะขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานกึ่งฝีมือและแรงงานไร้ฝีมือในบางประเภทกิจการ เนื่องจากการเจริญเติบโตของจังหวัด มีนักลงทุนมาดำเนินกิจการเป็นจำนวนมาก

แรงงานจังหวัดขอนแก่น นำเสนอข้อมูลเรื่องสถานการณ์การขาดแคลนแรงงานและการหาทางออก เพื่อให้ประเทศมีกำลังคนเพียงพอในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มว่าเติบโตอย่างต่อเนื่อง สำหรับสถานการณ์ด้านแรงงานของจังหวัดขอนแก่นในปี 2555 เมื่อเทียบกับหลายปีที่ผ่านๆ มา พบว่า มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น

และอัตราว่างงานยังทรงตัวอยู่ในระดับต่ำ คือ ร้อยละ 0.6-0.8 แม้ในช่วงปี 2551-2552 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจโลก ทำให้ผู้ประกอบการหลายแห่งในประเทศต้องลดกำลังการผลิตและปลดพนักงานลงบางส่วน แต่จังหวัดขอนแก่นก็ยังสามารถดึงดูดการลงทุนให้เข้ามาได้ค่อนข้างมากและต่อเนื่อง จึงทำให้พื้นด้วกกลับมาอย่างค่อนข้างรวดเร็ว เป็นเหตุให้เกิดภาวะการขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานกึ่งฝีมือและแรงงานไร้ฝีมือในบางประเภทกิจการ อีกทั้งแรงงานในภาค SMEs ก็ยังคงสามารถปรับตัวและอยู่รอดได้ตามสภาพความเป็นอยู่ในภูมิภาคได้ตามสมควร

ในการประเมินสถานการณ์ คาดว่าใน 5-10 ปีข้างหน้า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการลงทุนของกิจการขนาดใหญ่และการจ้างงานในจังหวัดขอนแก่นมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่องและค่อนข้างสูง เป็นผลจากการที่ผู้ประกอบการมีความมั่นใจการป้องกันและแก้ไขปัญหาหน้าท่วมของจังหวัดขอนแก่น มากกว่าในกรุงเทพมหานคร ภาวะเศรษฐกิจและการเจริญเติบโตและการรวมตัวกันในภูมิภาคเอเชีย ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาค เงินทุนไหลเข้าประเทศจากมาตรการเพิ่มสภาพคล่องทางการเงิน (QE) ของประเทศสหรัฐอเมริกา อีกทั้งความน่าลงทุนของประเทศ โดยเฉพาะจังหวัดขอนแก่น ในด้านโครงสร้างพื้นฐานและกำลังคนที่มีฝีมือ

เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างประชากรของจังหวัดขอนแก่น มีประชากรรวม 1.9 ล้านคน เป็นประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงานมากถึง 1.03 ล้านคน แม้ว่าจะยังมีความไม่สอดคล้อง ระหว่างการผลิตบุคลากรและการใช้แรงงานในจังหวัดขอนแก่น กล่าวคือ ผลิตคนไม่ตรงกับความต้องการ แต่ก็ยังนับว่าเพียงพอสำหรับความต้องการของนายจ้าง/สถานประกอบการ ที่จะเข้ามาลงทุน และจังหวัดขอนแก่นเองก็มีแผนบูรณาการแก้ไขบรรเทาการขาดแคลนแรงงานโดยมุ่งยกระดับฝีมือแรงงานสู่ความเป็นเลิศและส่งเสริมการใช้เครื่องจักร แทนการใช้กำลังคนอย่างเข้มข้น ประสานและส่งเสริมผลิตคนให้ตรงกับความต้องการของตลาด รวมถึงส่งเสริมการเรียนรู้การสอนให้เด็กมีโอกาสทำงานระหว่างเรียน และจากการปรับค่าจ้างขั้นต่ำให้เท่ากันในทุก

จังหวัดในปี 2556 รวมถึงการที่นายจ้าง/สถานประกอบการมีสวัสดิการที่จูงใจ เช่น เครื่องแบบพนักงาน รถรับ-ส่ง อาหารกลางวัน ทุนช่วยเหลือต่างๆ รวมถึงสถานที่ทำงาน และเร่งพัฒนาศักยภาพและภาพลักษณ์ของบริษัท คาดว่าจะมีแรงงานคืนถิ่น รวมถึงแรงงานที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดขอนแก่นที่ทำงานอยู่ในต่างประเทศจำนวนมากกว่า 15,000 คน กลับมาทำงานในจังหวัดขอนแก่น จะช่วยบรรเทาการขาดแคลนแรงงานลงได้มาก จะมีบางประเภทกิจการซึ่งเป็นลักษณะงานประเภท 3Ds คือ งานยากลำบาก (Difficult) งานสกปรก (Dirty) และงานอันตราย (Dangerous) ที่คนไทยไม่นิยมทำและนายจ้าง/ผู้ประกอบการในจังหวัดขอนแก่นมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานต่างด้าวซึ่งเป็นแรงงานในระดับล่าง

ในอนาคต ขอนแก่นอาจจะต้องนำเข้าแรงงานต่างด้าวโดยรัฐต่อรัฐมากขึ้น เพื่อสามารถขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดขอนแก่นให้ก้าวเดินต่อไป

32

วัฒนธรรมเพื่อยกสถานภาพสู่ความเป็น ศิลปวัฒนธรรมแห่งประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา ชุมชน ต.กัณฑ์วิชัย อ.กัณฑ์วิชัย จ.มหาสารคาม

ประเทศในกลุ่มอาเซียน ส่วนใหญ่มีรากวัฒนธรรมร่วมกัน อินเดียเป็นรากเหง้าหนึ่ง นอกเหนือจากวัฒนธรรมที่มาจากศาสนาอิสลาม การเปิดประชาคมอาเซียน นำมาสู่การค้นหาศิลปวัฒนธรรมร่วมของประชาคมอาเซียน ซึ่งนับเป็นพันธกิจหนึ่งของประชาคม

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ของชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อยกสถานภาพสู่ความเป็นศิลปวัฒนธรรมแห่งประชาคมอาเซียน โดยใช้พื้นที่วิจัยในชุมชนตำบลกัณฑ์วิชัย อำเภอกัณฑ์วิชัย จังหวัด

มหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนเกี่ยวกับศักยภาพการจัดการเรียนรู้ของชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนตำบลกัณฑ์วิชัย อำเภอกัณฑ์วิชัย จังหวัดมหาสารคาม เพื่อศึกษาและพัฒนาความเข้าใจและความตระหนักในเรื่องของการเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนของชุมชนตำบลกัณฑ์วิชัย อำเภอกัณฑ์วิชัย จังหวัดมหาสารคาม และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อยกฐานะศิลปวัฒนธรรมชุมชนสู่ความเป็นศิลปวัฒนธรรมอาเซียน

ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการจัดการเรียนรู้ของชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อสถานภาพสู่ความเป็นศิลปวัฒนธรรมแห่งประชาคมอาเซียน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน 2) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งทีเหนือธรรมชาติ จากกระบวนการความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้เกิดคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถปรับเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรมเพื่อธำรงรักษามุมปัญญา

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพของชุมชนเพื่อยกฐานะศิลปวัฒนธรรมชุมชนสู่ความเป็นศิลปวัฒนธรรมอาเซียนของอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ที่มีประสิทธิภาพของชุมชน

● ได้แก่ การเพิ่มแผนการจัดการศึกษาที่เกี่ยวกับด้านศิลปวัฒนธรรมชุมชน เนื้อหาด้านศิลปะและวัฒนธรรม ได้รับการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา โรงเรียนในชุมชนต้องกำหนดเรื่องศิลปวัฒนธรรมชุมชนไว้ในภารกิจหลักขององค์กร ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา แนวนโยบายการศึกษา และแนวทางการจัดการศึกษา และแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนตำบลต้องระบุถึงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน โดยมิใช่แนวทาง และมาตรการในการดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมชุมชน

วิธีการเรียนรู้เพื่อยกฐานะศิลปวัฒนธรรมชุมชนสู่ความเป็นศิลปวัฒนธรรม

● อาเซียนต้องรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิม ความเป็นตัวตน ขณะเดียวกันก็ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสสังคมยุคใหม่ ที่ต้องมีการพึ่งพากัน มีการพัฒนาความร่วมมือในด้านวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงความหลากหลาย

33

“บ่กล้ากินข้าวบ้านเจ้าของ” ขบวนการเคลื่อนไหวด้วยวิถีไทบ้านของกลุ่มคนรักหมู่บ้านเกิด

● ตลาดนัดลอตเตอรี่ อำเภอวังสะพุง

มีจุดเริ่มต้นเมื่อปี 2524 เมื่อชาวบ้านหลายชาว ตำบลหลายชาว คนหนึ่งชื่อนายเยียน ไปทำงานที่กรุงเทพฯ และเริ่มรับลอตเตอรี่ไปเดินขายในกรุงเทพฯ ปรากฏว่า ได้ผลตอบแทนดี จึงชักชวนผู้คนในหมู่บ้านมาร่วมขายจนเพิ่มมากขึ้น ต่อมามีการเปิดตลาดนัดลอตเตอรี่ที่สามแยกนาหลัก เพื่อให้เกิดการซื้อขายลอตเตอรี่ระหว่างยี่บัว ชาวบ้านกับผู้เดินขาย เป็นการสร้างความสะดวกในการซื้อขาย ไม่ต้องเดินทางไปซื้อไกลถึงกรุงเทพฯ ตลาดนัดคับคั่งมากจนปี 2553 ต้องย้ายไปใช้พื้นที่ของสหกรณ์การเกษตรวังสะพุงจำกัด ขณะนั้นประมาณว่ามีผู้เดินขายลอตเตอรี่ในจังหวัดเลยกว่า 5,000 คน ถึงวันนี้คาดว่าจะมากกว่า 20,000 คน เป็นคนจังหวัดเลยจาก 14 อำเภอ และจากจังหวัดใกล้เคียง มีเงินหมุนเวียนในตลาดนัดลอตเตอรี่วันละ 1,000-1,200 ล้านบาท

ทำไมคนเร่ขายลอตเตอรี่มักมาจากจังหวัดเลย? ลึก
ลงไปกว่านั้น เป็นคนจากอำเภอวังสะพุง

นี่เป็นคำถามที่เคยเกิดขึ้นจากการสังเกตสังคม การ
ค้นหาคำตอบทำให้มีการสืบค้นเรื่องอื่นๆ ในอำเภอ
วังสะพุง แม้จะไม่เกี่ยวข้องกันโดยตรง แต่ก็ทำให้สังคมได้
เห็นความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนวังสะพุง โดยเฉพาะ
ผลกระทบที่ชาวบ้านได้รับจากการทำเหมืองแร่ทองคำใน
จังหวัดเลย และการรวมตัวเป็นขบวนการชุมชนในนาม
กลุ่มคนรักหมู่บ้าน อำเภอวังสะพุง ตั้งแต่ปี 2550 จนถึงวันนี้
มีนักเคลื่อนไหวหลายคนถูกดำเนินคดี

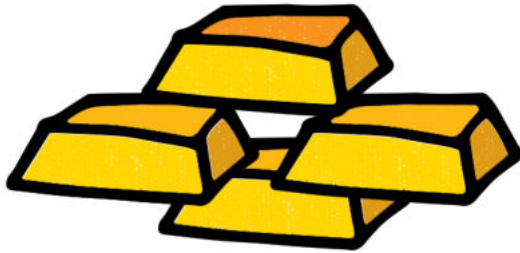
งานวิจัยเรื่อง “บักล้ากินข้าวบ้านเจ้าของ” เป็นการทำงานของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักษ์บ้านเกิด จังหวัดเลย เพื่อศึกษาบทเรียนและวิธีการต่อสู้กับเหมืองแร่ทองคำของกลุ่มคนรักษ์บ้านเกิด จังหวัดเลย ศึกษาผลที่ตามมาในการเคลื่อนไหวเพื่อเปิดพื้นที่ให้คนภายนอกได้รับรู้เรื่องราวการต่อสู้กับบริษัททุนที่สร้างความทุกข์ยากให้ประชาชนในพื้นที่

- ผลการศึกษาพบว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมาก็กลุ่มคนรักษ์บ้านเกิดมีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง คัดค้าน ต่อรอง กับบริษัทเหมืองทองคำเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม พวกเขาใช้วิถีไทบ้านในการขับเคลื่อน ประกอบด้วยระบบการผลิต ภาคการเกษตร ประเพณีวัฒนธรรม สำนักความเป็นเจ้าของ และอัตลักษณ์ตัวตนของคนรักษ์บ้านเกิด องค์ประกอบเหล่านี้สร้างความสนใจจากสื่อสาธารณะในวงกว้าง และเกิดแนวร่วมขบวนการเคลื่อนไหวในลักษณะเครือข่าย ทั้งกลุ่มนักศึกษา นักวิชาการ สื่อมวลชน และประชาชนในพื้นที่อื่น ซึ่งเป็นผู้ได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกัน ในขณะที่บริษัทเหมืองทองคำ และภาครัฐ ทำที่อ่อนลง ประนีประนอม และยอมเจรจามากขึ้น จากเดิมที่เคยมีท่าทีแข็งกร้าว

34

เหมืองแร่ทองคำ จ.เลย เปิดต้นทุนชีวิต เปรียบวิกฤตต่างชาติ ก่อมลพิษ

นับตั้งแต่ปี 2549 ที่กิจการผลิตแร่ทองคำ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เริ่มต้นอย่างเป็นทางการภายใต้ประทานบัตรของบริษัท ทองคำ จำกัด และต่อมา ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนและสิ่งแวดล้อม มีชาวบ้านหลายรายเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ซึ่งเชื่อว่าเกิดมาจากสารมลพิษปนเปื้อนจากกิจการดังกล่าว ที่ผ่านมายังไม่เคยมีการระบุดูแลหรือแก้ไขปัญหาย่างจริงจังและต่อเนื่อง

มูลนิธิบูรณะนิเวศ และศูนย์วิจัยเปิดมินามาตะศึกษา มหาวิทยาลัยคุมาโมโตะก็บุกเบิกประเทศไทยปุ่ณ จึงเข้ามาศึกษาปัญหา พร้อมจัดสัมมนาเรื่อง “ข้อเท็จจริงและความจริง : เหมือง

ทองคำจังหวัดเลย” เพื่อเผยแพร่ข้อมูลจากการวิจัย และทำให้สังคมมีความเข้าใจในเรื่องนี้

ผลวิเคราะห์ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ของการทำเหมืองแร่ทองคำ กรณีศึกษา อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย จากพื้นที่ศึกษา 6 หมู่บ้านพบว่า ต้นทุนความเจ็บป่วย (Cost of Illness) ได้แก่ โรคเหน็บชา/กล้ามเนื้ออ่อนแรง ผื่นคัน/ผิวหนังอักเสบ ตาพร่ามัว และไตวาย ประมาณการค่ารักษาพยาบาลปีละกว่า 3 ล้านบาท แหล่งน้ำพบการปนเปื้อนของสารหนู แมงกานีส แคดเมียม เมื่อชาวบ้านขาดความเชื่อมั่นแหล่งน้ำธรรมชาติ ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการซื้อน้ำดื่มเฉลี่ยประมาณ 500 บาทต่อครัวเรือน

ส่วนต้นทุนด้านอาหารนั้น
กรณีพื้นที่ศึกษาพบมีการซื้อผัก
และเนื้อสัตว์จากตลาด ร้านค้า
ในชุมชนร้อยเปอร์เซ็นต์ ชาวบ้าน
เลิกจับสัตว์น้ำจากลำห้วยที่มีการ
ปนเปื้อนเพราะเชื่อว่ามีอันตราย
จึงเกิดค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหาร
เฉลี่ย 200 บาทต่อครัวเรือนต่อวัน
เมื่อเปรียบเทียบกับชาวบ้าน
ที่ปลูกผักกินเอง แต่ซื้อเฉพาะ
เนื้อสัตว์จากร้านค้าในชุมชน
มีค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหาร
เฉลี่ยวันละ 100 บาทต่อครัว
เรือนต่อวัน

มูลนิธิบูรณะนิเวศ ยก
ประสบการณ์ต่างประเทศที่
ยอมรับว่าเหมืองเป็นกิจการ
ที่ก่อมลพิษสูง ข้อมูลของ
สำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม
สหรัฐฯ (US EPA) ระบุว่า
อุตสาหกรรมเหมืองแร่โลหะ
เป็นผู้ก่อมลพิษอันดับหนึ่งของ
สหรัฐฯ คิดเป็น 40% ของ
มลพิษทั้งประเทศ ในหลาย
ประเทศจึงกำหนดให้เหมือง
และโรงแร่ต้องรายงานสาร
พิษที่ปล่อยสู่สิ่งแวดล้อมทุกปี
เช่น ญี่ปุ่น แคนาดา สหรัฐฯ

และประเทศกลุ่มสหภาพยุโรป
เป็นต้น บางประเทศได้ออก
กฎหมายห้ามใช้เทคโนโลยีที่
ก่อมลพิษสูงในการทำเหมือง
หรือการแต่งแร่ ดังกรณีห้ามใช้
สารไซยาไนด์ในกระบวนการ
ผลิตแร่ทองคำ นอกจากนี้ยังมี
การควบคุมอุตสาหกรรมเหมือง
เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
ของชาติ ในสหภาพยุโรปได้
ว่าจ้างให้มีการศึกษาเทคโนโลยี
ที่ดีที่สุดในการทำเหมืองและ
การจัดการมลพิษจากหินทิ้ง
และกากแร่ เพราะเหมืองและ
โรงแต่งแร่มีอายุอยู่ไม่กี่สิบปี
แต่มลพิษจะอยู่ในสิ่งแวดล้อม
นานมาก

- หลักการหนึ่งที่ทั่วโลกให้ความสำคัญ คือ
การให้อำนาจชุมชนท้องถิ่นร่วมตรวจสอบและร่วม
ตัดสินใจ ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างรูปธรรม กรณีการ
ตั้งสภาชุมชนท้องถิ่นด้านพลังงานและเหมืองแร่
ในประเทศแคนาดา ก่อตั้งเมื่อปี 2549 ประกอบด้วย
ผู้นำชุมชนกว่า 200 คน มีภารกิจในการรับรู้ข้อมูล
เพียงพอเรื่องโครงการพัฒนาด้านพลังงานและ
เหมืองแร่ เปิดช่องทางการสื่อสารระหว่างรัฐบาล
ระดับต่างๆ เพื่อให้ชุมชนได้มีช่องทางสื่อสาร
สาธารณะเทียบเท่าภาครัฐและอุตสาหกรรม

35 เพิ่มคุณค่าอย่างนาสุฟพลังงานชุมชน

ยางนาเป็นต้นไม้ที่ชาวบ้านรู้จักนำน้ำยางมาทำเป็นเชื้อเพลิงเพื่อใช้ในครัวเรือน คนโบราณมีภูมิปัญญาในการเจาะนำมันจากต้นยางมาใช้ประโยชน์ โดยที่ต้นไม้ไม่ตาย ด้วยความที่เข้าใจธรรมชาติ การนำน้ำมันยางมาใช้ จึงเป็นหนึ่งในองค์ความรู้ของกลุ่มศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลพิมาน

เมื่อความรู้ในการผลิตไบโอดีเซลกว้างขึ้น จึงมีการนำน้ำยางมาผลิตเป็นพลังงานทางเลือกสำหรับการเกษตร นี่คือการมาของการศึกษาวิจัยเรื่อง “เพิ่มคุณค่าอย่างนาสุฟพลังงานชุมชน” ในพื้นที่ตำบลพิมาน อำเภอธัญบุรี จังหวัดนครพนม ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการทดลองนำน้ำมันยางมาผลิตเป็นไบโอดีเซลเพื่อทดแทนการใช้น้ำมันดีเซลสำหรับเครื่องจักรทำการเกษตร

ตำบลพิมาน อำเภอธัญบุรี จังหวัดนครพนม มีป่าชุมชน “ป่าดอนนางยาง” พื้นที่ 37 ไร่ มีไม้รุ่นเก่าหลายชนิด และมีต้นยางนาหลายขนาด ประมาณ 1,250 ต้น ต้นยางนาที่มีขนาดเหมาะสมนำมาผลิตเป็นน้ำมันยางนา จำนวน 800 ตัน เส้นรอบวง 80 เซนติเมตรขึ้นไป อายุราว 14 ปี สมัยก่อน การเอาน้ำมันยางแบบดั้งเดิม ใช้วิธีเจาะชุดเนื้อไม้ให้เป็นแอ่ง ในครั้งแรกเมื่อปลอยทิ้งไว้จะมีน้ำมันไหลออกมา เมื่อน้ำมันหยุดไหล ครั้งต่อไปจะใช้วิธีการจุดไฟเผาบริเวณที่ชุดไว้ ทิ้งไว้สักครู่ จากนั้นดับไฟ แล้วปลอยทิ้งไว้ข้ามคืน (หรือ 2-3 วัน) น้ำมันจะไหลออกมาข้างบริเวณที่ชุดหลุมไว้ สามารถทำแบบนี้ได้เรื่อยๆ นำน้ำมันที่ได้ห่อด้วยใบไม้ มัดด้วยดอก ใช้จุดให้แสงสว่าง

จากการเข้าร่วมอบรมหลักสูตรพลังงานเพื่อชุมชน ทำให้เกิดแนวคิดสกัดน้ำมันจากต้นยางนา เพื่อเป็นน้ำมันเชื้อเพลิง ทำให้เกิดโครงการวิจัยนี้ เพื่อศึกษาการสร้างองค์ความรู้ในการผลิตน้ำมันจากต้นยางด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการผลิตน้ำมันยางนา และน้ำมันยางนาที่สกัดได้ไปใช้ประโยชน์ทดแทนน้ำมันดีเซล เพื่อเป็นการส่งเสริมการปลูกต้นยางนาเพิ่มขึ้น

ขั้นตอนในการดำเนินงาน มีการทดลองวิธีการเจาะน้ำมันยางนาแบบใหม่ ใช้สว่านไฟฟ้า ดอกสว่านเจาะไม้ขนาดต่างๆ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางไม่เกิน 25 มิลลิเมตร เจาะบริเวณลำต้นสูงจากพื้นประมาณ 50 เซนติเมตร เจาะขึ้นประมาณ 40-45 องศา ความลึกของรูที่เจาะปกติประมาณ 20 เซนติเมตร (ไม่ควรลึกจนถึงใจกลางต้นไม้) จากนั้นเก็บข้อมูลเปรียบเทียบปริมาณผลผลิตน้ำมันยางนาจากยางนาแดง ข้อมูลปริมาณการผลิตน้ำมันยางนาต่อวันที่ต่อชั่วโมงต่อวันต่อสัปดาห์ต่อเดือน ในแต่ละรูที่เจาะเก็บข้อมูลเปรียบเทียบขนาดของลำต้นมีผลการผลิตน้ำมัน น้ำมันยางนาผสมกับน้ำมันดีเซล ทดลองกับเครื่องยนต์ในการเกษตร

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานคือ ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่าความสำคัญ

ของทรัพยากรต้นยางนา มีการปลูกต้นไม้ต่างๆ และต้นยางนาเพิ่มขึ้น เกิดการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีผู้รู้ด้านการเปลี่ยนแปลงด้านพลังงาน แกนนำมีการเรียนรู้จะน้ำมันยางนาผสมกับดีเซลทดลองใช้กับเครื่องยนต์ เป็นต้น

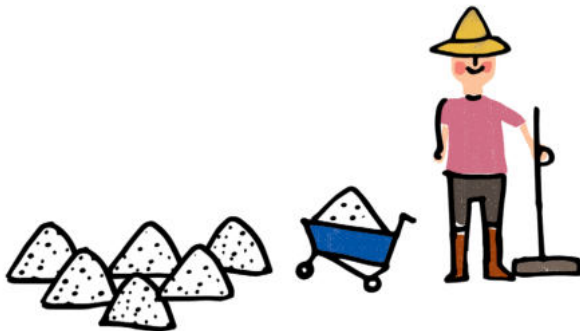
ปัญหาอุปสรรค ได้แก่ คนในชุมชนบางส่วนมีความกังวลว่าต้นยางนาจะตายถ้าเจาะเอาน้ำมัน จึงไม่ต้องการให้เจาะ ชุมชนยังขาดความรู้ และเครื่องมือที่จะทำการศึกษาวิจัยที่มีประสิทธิภาพของผลผลิตน้ำมันยางนา

ข้อค้นพบ ได้แก่ ต้นยางนาแดงให้น้ำมันดีกว่าต้นยางนาขาว การเจาะรูให้น้ำมันไหลได้ดีคือ ประมาณ 45% ปริมาณการไหลของน้ำมันยางนาในช่วงของวันแรก จะไหลเร็วให้ปริมาณมากกว่าวันที่สองและวันถัดไป เพื่อให้ น้ำมันไหลอย่างต่อเนื่องต้องมีบริเวณโดยรอบของรูที่เจาะควรระวังอย่าให้อากาศเข้าไปข้างในขวดหรือในท่อ ระหว่างการดูดเอาน้ำมันยางนา น้ำมันที่เจาะได้มาเก็บไว้ในขวด มีการจับตัวเป็นก้อนก่อนใช้ต้องนำไปละลายด้วยไฟอ่อนๆ น้ำมันที่เจาะได้ เมื่อปล่อยให้เย็นจะมีตะกอนในก้นขวด ถ้าจะนำไปใช้ต้องมีกรองหรือการกลั่นก่อน น้ำมันยางนาที่ได้จำเป็นต้องเอาไปผสมกับน้ำมันดีเซลก่อนใช้งาน

36

บทเรียนการต่อสู้ของชาวบ้าน กับผู้ประกอบการเกลือโคราช

ผู้ประกอบการเกลือโคราช มีประสบการณ์การต่อสู้ยาวนานตั้งแต่ปี 2528 โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลคางพลู อำเภอโนนไทย โดยเฉพาะหมู่ 4 บ้านหนองราง จุดเริ่มต้นเกิดมาจากการทดลองเจาะน้ำเกลือและสูบน้ำเกลือขึ้นมาทดลองตากน้ำเกลือ พบว่าเปอร์เซ็นต์เกลือสูง จึงเริ่มมีคนจากภายนอกเข้ามาดำเนินการ 4 ราย ต่อมามีการกว้านซื้อที่ดินเพื่อจะทำอุตสาหกรรมเกลือ ชาวบ้านขายที่นาด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ภายหลังจึงรู้ว่านำมาประกอบกิจการเกลือ และต่อมาเกิดปัญหาการแพร่กระจายของน้ำเค็มที่สูบน้ำขึ้นมาจากใต้ดิน ส่งผลสุขภาพของชาวบ้านรอบๆ นาเกลือ ได้รับความเสียหายรุนแรง ผู้ประกอบการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการซื้อที่นาเพิ่มบริเวณ

รอบๆ นาเกลือทั้งหมดในราคา 3,000-10,000 บาทต่อไร่

ปี 2530 กลุ่มผู้นำชาวบ้านหนองราง ตำบลคางพลู ตำบลบ้านวัง และตำบลลำโรง หาวิธีกันถึงผลกระทบในระยะยาว โดยเฉพาะในตำบลคางพลู เป็นเขตลุ่มน้ำซึ่งไหลลงลำเชียงไกร จึงมีมติไม่อนุญาตให้ทำอุตสาหกรรมเกลือในเขตตำบลคางพลู และแจ้งมติไปถึงผู้ประกอบการเกลือทุกราย และทำเรื่องเสนออำเภอโนนไทยให้ผู้ประกอบการทุกรายยุติการทำนาเกลือโดยทันที แต่ในปีเดียวกันนั้น ก็มีสถานประกอบการเกลือเข้ามาเริ่มดำเนินการที่ ตำบลหนองสรวง อำเภอขามทะเลสอ กับบ้านเสลา ตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง

ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งมีคำสั่งให้ผู้ประกอบการนาเกลือปรับปรุงแก้ไข และให้ชดเชยค่าเสียหายแก่ชาวบ้าน แต่ก็ได้รับเพียงบางส่วนเพียงปีเดียว และไม่ทั่วถึงการชดเชยค่าเสียหายเป็นเพียงการชื้อเวลา เพราะความเสียหายทวีความรุนแรง ชาวบ้านจึงทำหนังสือร้องเรียนไปยังอำเภอและจังหวัดอย่างต่อเนื่องนับร้อยฉบับ ด้านผู้ประกอบการก็ชักชวนผู้ประกอบการประเภทเดียวกันจากพื้นที่อื่นๆ เข้ามาทำนเกลือที่นาของชาวบ้านที่เสียหายจากนาเกลือ ชาวบ้านหลายรายที่นำลมเสียหาย จำใจขายที่นาเพราะไม่สามารถทำนาต่อได้ ตั้งแต่ปี 2533 เป็นต้นมา มีการกว้านซื้อที่นาไปกว่า 400 ไร่ แต่พื้นที่นาที่ได้รับความเสียหายทั้งโดยตรงและโดยอ้อม กินพื้นที่เกือบ 2,000 ไร่

ชาวบ้านเริ่มหาภาคีเพื่อร่วมต่อสู้ ตั้งแต่ปี 2534 แต่ไม่เคยได้รับการแก้ไข จนกระทั่งปี 2542 เกิดแผ่นดินทรุดตัวที่บ้านวัง ทำให้ชาวบ้านวิตกและหวาดกลัวภัย จึงรวมตัวกันร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา เรียกร้องระดมทุนเพื่อการขับเคลื่อนงาน รัฐส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบข้อเท็จจริงที่ตำบลบ้านวัง และพบแผ่นดินทรุดจริง เป็นโพรง ขนาดความกว้าง 300 เมตรและ

150 เมตร ซึ่งเป็นผลมาจากการทำนาเกลือและการสูบน้ำเกลือขึ้นมาจากใต้ดินทั้งสิ้น ปี 2545 จังหวัดนครราชสีมาจึงออกประกาศให้เป็นเขตพื้นที่อันตราย ห้ามสูบน้ำเกลือขึ้นมาจากใต้ดินในบริเวณบ้านวัง จากนั้นผู้ประกอบการนาเกลือก็ชิงถอนใบอนุญาตประกอบการนาเกลือ เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดจาก พ.ร.บ.โรงงาน แต่กว่าที่ชาวบ้านจะได้รับการเยียวยาที่ผ่านมาถึงปี 2549

- **จนกระทั่งปี 2553 เกิดแผ่นดินยุบตัวจนเป็นหลุมยุบขนาดใหญ่ ไนโร้มันสำปะหลังที่บ้านหนองราง หมู่ 4 ขนาดกว้างประมาณ 500 เมตร นอกจากร้องเรียนต่อรัฐแล้ว ครั้งนี้เกิดการรวมตัวเป็นเครือข่าย ผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเกลือจังหวัดนครราชสีมา จาก 6 ตำบลใน 4 อำเภอ เพื่อต่อต้านการทำนาเกลือหลายวิธีการ และจัดทำเวทีประชาคมตลอดจนกิจกรรม เพื่อจัดทำข้อเสนอเป็นนโยบายของจังหวัด บทเรียนการต่อสู้ของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการเกลือในทุกพื้นที่ของโคราช กินเวลาเกือบ 30 ปี และในบางพื้นที่ก็ยังมีการต่อสู้นี้อยู่**

37

กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนดอนโจร

ป่าดอนโจร เป็นผืนป่า 2,800 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเมือ่งไผ่ เป็นป่าที่ชาวบ้าน 5 ชุมชนในตำบลลำไทรโยง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกันดูแลรักษาโดยมีกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนดอนโจร เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน ประสบการณ์ที่ผ่านสัมปทานหลายครั้ง แต่ชุมชนรอบป่าสามารถร่วมกันฟื้นฟูด้วยความเข้าใจประเภทของป่าเต็งรังและเข้าใจถิ่นที่อยู่ของสัตว์

ป่า ใช้ความรู้พื้นบ้านในการจัดการป่าเต็งรัง และการรักษาถิ่นที่อยู่ของสัตว์ (habitat) เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศป่า โดยปลูกต้นไม้ที่ไม่เน้นการปลูกเต็มพื้นที่ แต่ให้มีช่องว่างตามสภาพของธรรมชาติ ในบริเวณที่โล่งเป็นดินทราย เรียกว่า ป่าขี้ตุน (1 ใน 12 สถานีเรียนรู้ในป่า) เป็นบริเวณที่มีต้นขี้ตุนก็กลายเป็น “ลานชุมชนนุ้มกระต่าย” ลานขี้ตุนจึงเป็นเสมือนแหล่งกำเนิดชีวิตใหม่

การดูแลป้องกันไฟป่าก็ทำโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยการ “ชิงเผา” ก่อนถึงฤดูไฟป่า การดูแลอย่างเข้าใจระบบนิเวศป่านี้เองทำให้เกิดอาหารที่หลากหลาย การขุดสระน้ำสร้างฝาย เป็นการสร้างวงจรชีวิตสัตว์ป่า และแหล่งอาหารของคน ขุดแนวคลองรอบป่า เพื่อกำหนดแนวเขตป่าที่ชัดเจน สร้างสถานีเรียนรู้นิเวศป่าที่มีชีวิตชีวา เชื่อมโยงพืช สัตว์ และวิถีพื้นบ้าน ร่วมกับเทศบาลตำบลลำไยงไรททำกิจกรรม “อาชาน้ำบาด” สำหรับเด็กพิเศษ โดยการขี่ม้ารอบป่าดอนใจ และหนุนเสริมกลุ่มเยาวชนในการศึกษาต่อเพื่อนำความรู้มาปรับใช้ชุมชน ทั้งด้านการแพทย์ทางเลือกเพื่อแตกยอดความรู้เรื่องสมุนไพร ด้านวนศาสตร์ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

อย่างยั่งยืน ชุมชนป่าดอนใจจึงเป็นแบบอย่างของการบริหารจัดการป่าที่เข้าใจระบบนิเวศ และเปิดใจให้ภาคีภายนอกเข้ามาช่วยหนุนเสริมเพื่อเพิ่มความเข้มแข็ง

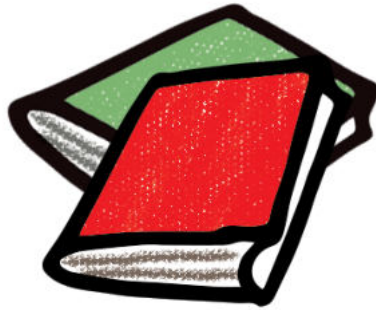
<https://www.ldm.in.th/cases/5002>

ที่มาข้อมูล : สถาบันลูกโลกสีเขียว

ผู้ประสานงาน : ประเทือง มากชุมแสง, ประธานกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนดอนใจ

38

“เพลินบุ๊ก” หนังสือนอกห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เด็กไทย

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.) ร่วมกับ 35 หน่วยงานท้องถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์ เปิดตัว “เพลินบุ๊ก” (Plearn Book) คู่มือปลูก กระแสการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม ที่รวบรวมข้อมูล กิจกรรม นิทรรศการ งานประเพณี และเทศกาล ศิลปวัฒนธรรม ในจังหวัดบุรีรัมย์เกือบ 80 กิจกรรม ภายใต้แนวคิด Play+Learn = Plearn (เพลิน)

เพลินบุ๊ก เป็นคู่มือให้คุณครูยุคใหม่ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียนแก่เยาวชน มุ่งสร้างโอกาสให้เด็กๆ ได้ซึมซับองค์ความรู้ ภูมิปัญญา พร้อมทั้งสัมผัสประสบการณ์ทาง วัฒนธรรมอันหลากหลายและทรงคุณค่า ซึ่งเป็นรากฐานการพัฒนาสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และประเทศชาติ อย่างมีอารยธรรม

เนื้อหาภายในประกอบไปด้วย ข้อมูลกิจกรรมการเรียนรู้ในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีกำหนดจัดขึ้นในช่วงระหว่างเดือนสิงหาคม ถึงเดือนธันวาคม 2559 รวม 79 กิจกรรม จำแนกเป็น 5 หมวดหมู่ ได้แก่

- 1) หมวดศิลปนิพนธ์ ประวัติศาสตร์ อาทิ นิทรรศการเคลื่อนที่ “มิวเซียมติดล้อ” โดยสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ นิทรรศการพิเศษเรื่อง “ชนิ่ง กลอ (หม้อ ไห) : ภาชนะดินเผาในวัฒนธรรมเขมร” โดยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุรินทร์ กิจกรรมผจญภัยอารยธรรมขอม โดยบ้านโคกเมือง ตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
- 2) หมวดเพลินนิรมล ประเพณี และวัฒนธรรม อาทิ โครงการมหกรรมมวยไทย เทศกินไก่ ให้เจ้าพ่อขุนศรี โดยเทศบาลตำบลหนองกี่ ประเพณีเดินขึ้นเขาพนมรุ้ง “รับอรุณเบิกฟ้า วันปีใหม่ ณ พนมรุ้ง” โดยอำเภอเฉลิมพระเกียรติ การประกวดวงดนตรีพื้นบ้านโป่งกลางอุดมศึกษา โดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
- 3) หมวดเพลินศิลปะ หัตถกรรมพื้นบ้าน และภูมิปัญญาอาหาร อาทิ เทศกาลภาพศิลป์ถิ่นอีสาน ท่องเที่ยวสร้างแรงบันดาลใจ สูงงานศิลปะ งานขนมไทย เครื่องควาหวาน 5 แผ่นดิน โดย เพ ลา เพลิน นูติค รีส์อาร์ท แอนด์ แอดเวนเจอร์แคมป์ กิจกรรมเวิร์กช็อปทอผ้าไหมเปลือกนกกบ้านหนองตาไก่ และเวิร์กช็อปทำอาหารถิ่นสองตาไก่ โดยบ้านหนองตาไก่ ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง
- 4) หมวดเพลินธรรมชาติวิทยา อาทิ กิจกรรมปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแห่งชุมชนบ้านหัวสะพาน ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง กิจกรรมชมปรากฏการณ์พระอาทิตย์ส่องแสงลอด 15 ช่องประตูที่ปราสาทพนมรุ้ง โดยอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง งานหว่านวันแม่-เกี่ยววันพ่อ โดยอำเภอโนนดินแดง
- 5) หมวดเพลินเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม อาทิ โครงการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกวดแอนิเมชันหัวข้อ “สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น” โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ งานแสดงสิ่งประดิษฐ์ร่วมพัฒนาศักยภาพนวัตกรรมอาชีวศึกษา เทิดไท่องค์ราชัน โดยวิทยาลัยเทคนิคคูเมือง

เพลินบุ๊ก จะได้รับการเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อให้สะดวกต่อการใช้งานและสอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนรุ่นใหม่ โดยสามารถดาวน์โหลดได้จากทุกช่องทางออนไลน์ของหน่วยงานภาคีความร่วมมือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ www.museumthailand.com

39 โรงเรียนเล็กในทุ่งกว้าง

22 กันยายน 2559 หลังจากรณรงค์ของวงดนตรีเด็ก “โรงเรียนเล็กในทุ่งกว้าง” ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านถาวร ตำบลถาวร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ตั้งวงเล่นกันท่ามกลางธรรมชาติ เพียงไม่กี่วันก็มีผู้เข้าไปชมเป็นล้านครั้ง ผู้ได้ชมต่างประทับใจในความสามารถของเด็กๆ ที่เล่นดนตรีกันได้อย่างไพเราะ และชื่นชมครูผู้ฝึกสอนที่มีความคิดสร้างสรรค์ ในการนำวัสดุเหลือใช้มาประยุกต์ดัดแปลงเป็นเครื่องดนตรี เช่น โปงกลาง พิณ แคน กลอง ล้วนทำจากเศษไม้และวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่น เป็นเครื่องดนตรีให้เด็กได้เล่นผสมผสานกับเครื่องดนตรีสมัยใหม่ เช่น ไวโอลิน กีตาร์

วงดนตรีโรงเรียนเล็กใน
ทุ่งกว้าง ผึกซ้อมและเล่นกัน
ตามธรรมชาติ จากหลังเป็น
ทุ่งนา ป่าเขา ใกล้เคียงธาร เป็น
ธรรมชาติชนบทอย่างแท้จริง
โรงเรียนเล็กในทุ่งกว้างก่อตั้ง
ขึ้นจากแรงบันดาลใจของนาย
พิชัย ค้อยเหง่า หรือ “ครูลี” วัย
40 ปี ชาวนาจากบ้านถาวร ที่
เปิดกระท่อมนาทำยหมู่บ้าน
เป็นโรงเรียนสอนดนตรีให้เด็กๆ
ในหมู่บ้านตอนเย็นๆ ตั้งแต่
เดือนกุมภาพันธ์ 2559 จน
กลายเป็นกิจวัตรประจำวัน
ของเด็กๆ

ความตั้งใจของครูลี คือ
การหาวิธีให้เด็กๆ หันกลับมา
ใช้ชีวิตอยู่ในชนบทที่มีความ
งดงาม และอยากเป็นส่วน
หนึ่งในการปลูกฝังให้เด็ก
สืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม
ผ่านการถ่ายทอดดนตรีโดย
ไม่เก็บค่าเรียน เด็กที่เข้ามา
เรียนดนตรียังได้เรียนรู้เกี่ยวกับ

การทำกรเกษตร เรียนรู้การ
ใช้ชีวิตแบบชนบทท่ามกลาง
บรรยากาศท้องทุ่งนา

ครูลี พาเด็กๆ ไปเล่นดนตรี
เปิดหมวกตามตลาดเซราะ
กราว หรือสถานที่ต่างๆ เพื่อ
นำเงินมาเป็นค่าซ่อมแซม
กระท่อมที่ใช้เป็นสถานที่เรียน
เป็นค่าน้ำดื่ม อาหารให้กับ
เด็กโดยที่ไม่หวังสิ่งตอบแทน
สิ่งที่ครูลีได้รับคือการเห็นเด็กๆ
มีความสุข และไม่ทิ้งวิถีชีวิต
ดั้งเดิมที่มีความงดงาม หลัง
จากมีคลิปเผยแพร่และมีคน
เข้ามาแสดงความคิดเห็นและ
ชื่นชอบ ก็ขอบคุณสำหรับคำ
ชื่นชม ซึ่งจะ เป็นกำลังใจให้กับ
ตนเองและเด็กๆ

- ความตั้งใจของ
ครูลี คือการหาวิธี
ให้เด็กๆ หันกลับมา
ใช้ชีวิตอยู่ในชนบทที่
มีความงดงาม และ
อยากเป็นส่วนหนึ่ง
ในการปลูกฝังให้เด็ก
สืบทอดวัฒนธรรม
อันดีงาม ผ่านการ
ถ่ายทอดดนตรี
โดยไม่เก็บค่าเรียน

40 บุรีรัมย์โมเดล “ธรรมนูญสันติสุข ๑ ดี”

ภาพชาวบ้านที่ว่างจากงานไร่นา ทอผ้าหรือ ต่อาหูกใต้ถุนบ้าน เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังพบเห็นได้ในหมู่บ้านหลายแห่งในจังหวัดบุรีรัมย์ และเป็นงานทอผ้าที่ทำครบวงจร ตั้งแต่ปลูกต้นหม่อน เพื่อนำใบมาเลี้ยงตัวไหม เมื่อได้ดักได้ไหมก็เอามาสาวเป็นใยไหม แล้วนำไปย้อมสีธรรมชาติตามต้องการ ได้เส้นไหมเพื่อทำผ้าตามลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ลายกระรอก ลายตีนแดง ซึ่งเป็นลายโบราณ เป็นต้น ผ้าไหมส่วนใหญ่ไม่ได้ทอไว้ขาย แต่ทอไว้ใช้เอง แต่เมื่อทอทุกวันก็ได้ผ้ามาเกินใช้ และมีความงดงามเป็นเอกลักษณ์จึงรวมกันคิดที่จะเผยแพร่เพื่อให้คนข้างนอกเห็นคุณค่า

ของวัฒนธรรมพื้นถิ่น และทำให้มีรายได้เพิ่มเติมเสริมเข้าครัวเรือน

นี่เป็นจุดเริ่มต้นของการรวมใจโดยศูนย์คุณธรรม การนำหลักคุณธรรม ความสามัคคี หล่อหลอมชุมชน เรียกว่า “ธรรมนูญคุณธรรม 9 ดี” มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม แก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยใช้วิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ไม่ขัดต่อกฎหมาย ปัจจุบันมีจังหวัดคุณธรรมนำร่อง 4 จังหวัด ได้แก่ บุรีรัมย์ ราชบุรี พิจิตร และพัทลุง

ธรรมานุญคุณธรรม 9 ดี มีหลักดังนี้

ดีที่ 1 เป็นคนดี

ส่งเสริมให้เคารพกฎกติกา ปฏิบัติตาม
วัฒนธรรมที่ดี แสดงออกถึงการตอบแทนผู้มี
พระคุณและบ้านเกิด เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญ
ทางศาสนาเพื่อสร้างจิตสำนึกประพฤติตนดี

ดีที่ 2 มีปัญญาดี

อาศัยความร่วมมือ และยึดหลักบ้าน วัด
และหน่วยงานรัฐ สร้างการเรียนรู้และนำ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างอาชีพ เช่น การ
รวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม เป็นต้น

ดีที่ 3 รายได้สมดุล

สร้างชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนมีส่วนร่วมในการ
พัฒนาพึ่งตนเองด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง

ดีที่ 4 สุขภาพดี

ด้วยการร่วมมือจากหน่วยงานราชการและ
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และได้
จัดตั้งชมรมออกกำลังกายเพื่อสร้างความ
แข็งแรงเพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

ดีที่ 5 สิ่งแวดล้อมดี

ผ่านนโยบาย 3 ส่วน ได้แก่ กระบวนการต้นน้ำ
คือการทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการ
บริหารจัดการขยะมูลฝอย กระบวนการกลาง
น้ำ คือเริ่มจากการทำความสะอาดในบ้านของ
ตนเอง การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกทรงคั้ดแยก
ขยะตั้งแต่ครัวเรือน และกระบวนการปลายน้ำ
การพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างแรงจูงใจในการบริหาร
จัดการขยะในชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น

ดีที่ 6 สังคมดี

ส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านดูแลลูกหลาน
อย่างใกล้ชิดเพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น
สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกัน
อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสมัครสมาน
สามัคคี และรักษากฎวินัยของหมู่บ้านอย่าง
เข้มแข็ง

ดีที่ 7 หลุดพ้นอาชญากรรม

จัดเวรยามหมู่บ้านตรวจพื้นที่เสี่ยงทุกวัน และ
ป้องกันยาเสพติด จัดอบรมเยาวชนด้านยา
เสพติด โดยร่วมมือกับฝ่ายปกครอง ตำรวจ
และสาธารณสุข สุ่มตรวจสารเสพติดในวัยรุ่น
กลุ่มเสี่ยงในหมู่บ้านทุก 15 วัน

ดีที่ 8 การจัดตั้งกองทุนพึ่งพา ตนเอง

คือกองทุนของหมู่บ้านจากทุนต่างๆ โดยให้
ทุกคนมีส่วนร่วมในกองทุนเพื่อความโปร่งใส
มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ
ด้วยตนเอง

ดีที่ 9 การสร้างความเข้มแข็งของ คณะกรรมการหมู่บ้าน

ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาให้ชาวบ้านได้รับ
ประโยชน์อย่างสูงสุด เช่น ทำบัญชีรายรับ
รายจ่ายประจำทุกเดือนในทุกกลุ่มอาชีพ
นำเงินมาพัฒนาชุมชนหรือเข้ากองทุนพึ่งพา
ตัวเอง

<https://www.ldm.in.th/cases/121>

ที่มาข้อมูล : หนังสือพิมพ์สยามรัฐ, ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน)
โทร. 02 644 9900 หรือ www.moralcenter.or.th

41 ผู้ใหญ่บ้านจูเนียร์

“เงินไม่มาก กาไม่เป็น” “ม่วงเอา เทาโตน” เสียงเยาวยานบ้านผับแล้ง-นาเจริญ ตำบลลำโรง อำเภอลำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ตะโกนร้องประกาศขายคะแนนเสียง ในละครสะท้อนชุมชนเกี่ยวกับการเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น เพื่อหวังให้ผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งหรือตัวแทนได้ยื่นราคาข้อเสนอ วลีเหล่านี้มักได้ยินผ่านหูเมื่อถึงช่วงเลือกตั้ง ก่อนเข้าคูหากากบัตรเลือกตั้ง บอกถึงการยอมรับอำนาจเงินที่สามารถซื้อเสียงได้ เมื่อการเลือกตั้งแต่ละครั้งผ่านไป ก็เกิดความแตกแยกทางความคิด เป็นผลผลิตมาจากการเลือกตั้งแบ่งพรรคแบ่งฝ่ายของชาวบ้าน คนที่ได้รับชัยชนะมักไม่ใช่คนที่ชอบ ส่วนคนที่ชอบก็ไม่ชนะ นี่คือการเสียหนึ่งของปัญหาการเมืองระดับรากหญ้า รวมทั้งชุมชนชายขอบอย่าง บ้านผับแล้ง-นาเจริญ ทำให้เยาวยานกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นมาศึกษาปัญหาและ

หาแนวทางแก้ไข

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหา พบว่า รอยแยกส่วนหนึ่งเกิดจากการเลือกตั้งผู้นำชุมชนและความไม่พึงพอใจของชาวบ้านต่อการทำงานของผู้ใหญ่บ้าน พวกเขาจึงออกแบบกิจกรรมเพื่อสมานแผล ช่วยให้ผู้ลงสมัครกลับคืนมาอยู่เย็นเป็นสุข มีการรับสมัครเด็กและเยาวยานซึ่งเป็นลูกหลานในบ้าน เข้ามาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “ผู้ใหญ่บ้านจูเนียร์” ผู้เข้าร่วมโครงการสวมบทบาทสมมติเป็นผู้ใหญ่บ้านตัวน้อย เรียนรู้หน้าที่เบื้องต้นการเป็นผู้ใหญ่บ้านตัวจริง ออกสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำแผนที่ชุมชน แหล่งอบายมุขในชุมชน เพื่อนำมาวางแผนเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหา และพัฒนาไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาชุมชน การจัดพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อเด็กและเยาวยาน

กิจกรรมเดินเครื่องจากการนำเด็กและเยาวชนมาร่วมเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อชุมชน โดยให้ระดมความคิดตามความเข้าใจของแต่ละคน คำตอบที่ได้มีหลากหลาย บางคนบอกว่า ผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นคนที่พักครองและดูแลเอาใจใส่ลูกบ้าน ดูแลความสุขสงบเรียบร้อยในชุมชน ต้องเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชน รับผิดชอบแก้ปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน บางคนมองว่าผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นคนแก้ปัญหาเรื่องนี้ไม่ไหลไฟไม่สว่าง ทางไม่ดี หลายคนหลายมุมมองหลายความคิด

เมื่อเด็กและเยาวชนรับบทบาทหน้าที่การเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว ต่อมาก็ให้พวกเขาพิจารณาคุณสมบัติของผู้นำชุมชนที่อยากเห็นว่าควรเป็นอย่างไร เพื่อร่วมสร้างชุมชนในฝัน คำตอบที่ได้ ส่วนมากมักจะสะท้อนพฤติกรรมการทำงานของผู้นำชุมชนในส่วนที่เขาเห็นว่าขาดตกบกพร่อง เช่น อยากได้ผู้ใหญ่บ้านที่ทำงานดี มีคุณธรรม เสียสละส่วนตนเพื่อส่วนรวม รับผิดชอบต่อหน้าที่ตนเอง ไม่ดื่มสุรา ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน วิเคราะห์จากคำตอบและมุมมองที่ได้รับ พวกเขาเห็นว่าการทำงานของผู้ใหญ่บ้านยังไม่เป็นที่พึงพอใจ

ภารกิจต่อไปคือ การตอบคำถามที่ว่า “แล้วจะทำอย่างไรให้ผู้ใหญ่บ้านรู้จักตอบพร่องและหน้าที่ที่พึงกระทำของตนเอง” นี่เป็นโจทย์ใหญ่สำหรับเด็กและเป็นเพียงมุมมองของเด็ก แม้จะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม แต่ผู้ใหญ่ก็ไม่ค่อยยอมรับ ทำให้เด็กขาดพื้นที่ทางความคิด และขาดสิทธิในการแสดงออกทางสังคมที่มีประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อให้ข้อมูลความคิดเห็นหนักแน่นขึ้นและเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่าย พวกเขาจึงออกเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจข้อมูลความพึงพอใจและข้อเสนอแนะของชาวบ้านต่อการทำงานของผู้ใหญ่บ้าน เมื่อนำมาประมวลผลกัน คำตอบที่ได้มาก็ไม่ต่างจากคำตอบของเด็กและเยาวชนเท่าใดนัก แสดงว่าคนทั้งชุมชนก็เห็นปัญหาคคล้ายๆ กัน

แล้วก็มาถึงการคืนข้อมูลให้ชุมชนซึ่งต้องทำอย่างมีกลวิธีที่สร้างสรรค์เพื่อสะท้อนข้อมูลให้กับผู้ใหญ่บ้านได้รับรู้เกณฑ์ความพึงพอใจของชาวบ้านที่มีต่อการทำงานของตน นำไปสู่การกระตุ้นให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม การหยิบประเด็นทางการเมืองเรื่องการซื้อเสียง เป็นตัวเปิดเรื่องในละครที่เป็นกิจกรรมคืนข้อมูลให้ชุมชนแล้วโยนไปสู่บทบาทของผู้ใหญ่บ้านและการเข้ามาสู่ตำแหน่ง และการผูกโยงตัวเองกับการเมืองท้องถิ่น การเมืองระดับประเทศ

<https://www.ldm.in.th/cases/5479>
ที่มาข้อมูล : คัด แก้วคำชาติ, สถาบันพัฒนาเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาอีสาน

42 การจัดการความรู้และการขยายผลการบริหารจัดการน้ำ จากระดับหมู่บ้านสู่ระดับตำบล

การบริหารจัดการน้ำเป็นองค์ความรู้ที่ชุมชนต่างๆ ให้ความสนใจ เพื่อรับมือกับสถานการณ์น้ำแล้ง น้ำท่วม และภัยพิบัติจากน้ำ ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อันเนื่องจากสภาพอากาศเปลี่ยนแปลงและนับวันยิ่งทวีความรุนแรง หลายชุมชนใช้งานวิจัยเป็นกุญแจในการสร้างแนวทางการทำงานและที่สำคัญ คือสร้างการมีส่วนร่วม

การวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้และการขยายผลการบริหารจัดการน้ำจากระดับหมู่บ้านสู่ระดับตำบลของตำบลสำโรง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี” เป็นงานวิจัยหนึ่งที่เป็น

การวิจัยท้องถิ่นเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อที่จะศึกษาถึงบริบทสภาพพื้นที่ แหล่งน้ำ และศักยภาพของพื้นที่และแหล่งน้ำที่มีในชุมชนที่ยังไม่ได้ทำการวิจัย ศึกษาปัญหา สาเหตุ และผลกระทบในการจัดการน้ำที่ผ่านมาของชุมชนที่ยังไม่ได้ดำเนินการวิจัย จำนวน 6 หมู่บ้าน และสังเคราะห์องค์ความรู้ในการจัดการน้ำที่ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่วิจัย 5 หมู่บ้าน เพื่อหารูปแบบการจัดการความรู้และการขยายผลการบริหารจัดการน้ำจากระดับหมู่บ้านสู่ระดับตำบลของตำบลสำโรง

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาเรื่องน้ำที่เกิดขึ้นในตำบลลำโรง มีชุมชนที่ทำงานวิจัยแล้ว 5 ใน 11 หมู่บ้าน ลักษณะพื้นที่เป็นภูเขา แหล่งน้ำไม่มีการดูดซับและกักเก็บน้ำจากธรรมชาติ ขาดน้ำในการอุปโภคบริโภคระหว่างเดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคม และรุนแรงที่สุดในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน มีความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น แหล่งน้ำจากธรรมชาติที่มีอยู่ ชุมชนไม่มีระบบการจัดการระบบ สภาพพื้นที่ที่มีความลาดชันในระดับที่แตกต่างกัน บางพื้นที่ลาดชันมาก ความอุดมสมบูรณ์ของป่าลดลง ในฤดูทำนาจะได้รับผลกระทบจากการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ตักกล้า (ฝนทิ้งช่วง) กระบวนการดังกล่าวทำให้เห็นถึงรูปแบบการจัดการน้ำตามลักษณะภูมินิเวศ 2 แบบ คือ ลักษณะพื้นที่ภูเขา และลักษณะพื้นที่โคกสลับดอน

ลักษณะพื้นที่ภูเขา

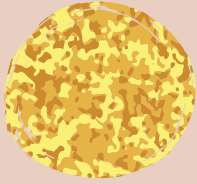
- การจัดการน้ำที่เหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ เช่น การสูบน้ำโดยวิธีการเสริมแรงส่งน้ำโดยนวัตกรรมแอร์แรว และการนำน้ำจากที่สูงมาใช้โดยระบบกาลักน้ำ, การจัดระบบพื้นที่, การนำความรู้ในการใช้น้ำมาปรับใช้ในวิถีของชุมชน, การสร้างสำนึกร่วมและการสร้างการมีส่วนร่วมกันภายในชุมชนเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรน้ำ และการจัดตั้งกลไกการจัดการน้ำของชุมชน

พื้นที่โคกสลับดอน

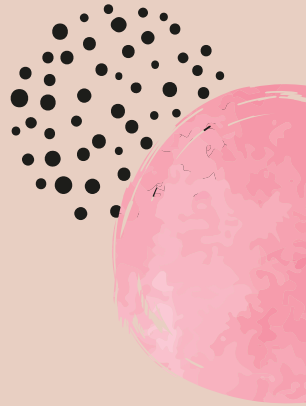
- การจัดเพิ่มปริมาตรน้ำและการจัดระบบน้ำ, การจัดการระบบการปลูกพืช, การสร้างสำนึกร่วมในการบริหารจัดการน้ำของคนในชุมชน, การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และการพยากรณ์อากาศโดยใช้ภูมิปัญญาและหุ่นเสริมความน่าเชื่อถือของการพยากรณ์โดยการขอการศึกษาข้อมูลจากกรมอุตุนิยมวิทยา

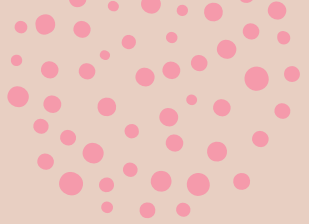
และในการสร้างกลไกการดำเนินงานด้านการจัดการน้ำ ควรทำ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับหมู่บ้าน ระดับโซน และระดับตำบล โดยใช้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการวิจัยดังกล่าว เพื่อแบ่งโซนและการวางผังการใช้ น้ำ พัฒนาแหล่งน้ำใหญ่เพื่อเป็นแหล่งน้ำต้นทุนของตำบลลำโรง

เขตสุขภาพเพื่อประชาชน

เขต ๑๑

- พังงา
- กระบี่
- ภูเก็ต
- ชุมพร
- นครศรีธรรมราช
- สุราษฎร์ธานี
- ระนอง

เขต ๑๒

- พัทลุง
- นราธิวาส
- ยะลา
- ตรัง
- ปัตตานี
- สงขลา

เขต ๑๓

- กรุงเทพมหานคร
-
-

43

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการชนกลุ่มน้อย ในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อความมั่นคงของมนุษย์ ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มผู้ใช้แรงงานชาวพม่า ในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ตอนบนของประเทศไทย (จังหวัดชุมพร ระนอง และพังงา)

แรงงานประเทศเพื่อนบ้านเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ตอนบน ทำให้แต่ละพื้นที่ต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการในมิติต่างๆ งานวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการชนกลุ่มน้อย ในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อความมั่นคงของมนุษย์ : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มผู้ใช้แรงงานชาวพม่าในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ตอนบนของประเทศไทย จัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดการสร้างยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับความมั่นคงของมนุษย์

ผลการวิจัยพบว่า

1) ด้านยุทธศาสตร์

การบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ ยังคงเน้นการรักษาความมั่นคงของรัฐบาล โดยมุ่งจัดระบบควบคุมแรงงานผิดกฎหมายที่ลักลอบเข้ามาทำงานและอยู่ในประเทศให้เข้าระบบ กลายเป็นการสร้างกฎเกณฑ์ที่ซับซ้อน ทำให้มีผู้ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายและการค้ามนุษย์

2) ด้านภาวะผู้นำด้านความมั่นคงของมนุษย์

มีความคิดเห็นว่าต้องสร้างความไว้วางใจเพื่อทำให้สมาชิกเชื่อมั่น และยอมรับในตัวผู้นำ จึงจะสามารถนำพากลุ่มให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างสำเร็จ

3) รูปแบบของยุทธศาสตร์การบริหารชนกลุ่มน้อยแรงงานชาวพม่า

จากอดีตถึงปัจจุบัน มีรูปแบบของ “ความสัมพันธ์ด้านเชื้อชาติแบบผู้สูงส่ง-ผู้ต่ำต้อยและไร้มิตรภาพ” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่เหมาะสมในอนาคต คือ “การดำรงชีวิตแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ที่เท่าเทียมและเปี่ยมมนุษยธรรม”

44

สภาพเมืองนครศรีธรรมราช กับปัญหามลพิษ จากสารอันตรายของโรงไฟฟ้าถ่านหิน

ในบรรดาแหล่งมลพิษทางอากาศทั้งหมดในภาคอุตสาหกรรม ไม่มีอะไรที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพมนุษย์และสิ่งแวดล้อมได้มากเท่ากับโรงไฟฟ้าถ่านหิน มลพิษจากสารอันตรายของโรงไฟฟ้าถ่านหิน ต่อสุขภาพ เช่น ก่อมะเร็ง ทำลายระบบประสาท ดวงตา ผิวหนัง ปอด ทางเดินหายใจ ไต เป็นต้น ผงฝุ่นยิ่งมีขนาดเล็กก็จะผ่านไปยังปอดได้ลึกถึงถุงลมในปอด มีผลต่อการทำงานของปอด กลุ่มควันจากการเผาไหม้ถ่านหิน ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ เป็นสาเหตุของภาวะโลกร้อนและการเกิดฝนกรด โรงไฟฟ้าถ่านหินยังเป็นแหล่งสำคัญที่ทำให้เกิดสารปรอทสะสมในสัตว์น้ำและคน

สภาพเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งแจ้งว่า ต้นทุนการใช้พลังงานไทยกับมาเลเซีย คือ 27 บาทเหมือนกัน มาเลเซียขาย 20 บาท รัฐอุดหนุนลิตรละ 7 บาท ไทยขาย 40 บาท เราใช้น้ำมันแพงมาตั้งแต่ปี 2544 (นับตั้งแต่มีการแปรรูป ปตท.) จากการสำรวจ 61 ประเทศทั่วโลก ประเทศไทยใช้น้ำมันแพงเป็นลำดับที่ 9

ข้อเสนอเรื่องปีโตรเลียม

พลังงานจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง ต้องปลดโรงไฟฟ้าถ่านหิน สร้างพลังงานทางเลือกที่สามารถขายให้กับ กฟผ. ได้ ให้เกิดการผลักดันเรื่องพลังงานหมุนเวียน เปลี่ยนจากสัมปทานมาเป็นแบ่งปันผลประโยชน์ ต้องมีการจัดการเรื่องปีโตรเลียมใหม่ เพื่อให้ประชาชนได้ใช้น้ำมันในราคาถูกลง การขุดเจาะน้ำมัน ต้องจัดโซนนิ่งพื้นที่อาหารกับพื้นที่ขุดเจาะน้ำมัน

ข้อเสนอแนะ

การยื่นเอกสารให้ข้อมูลกับชาวบ้าน ต้องมีความชัดเจน ทำให้ชาวบ้านเข้าใจง่าย เพื่อนำมาซึ่งความร่วมมือ มีทางเลือกที่แน่นอนว่าถ้าไม่เอาถ่านหินแล้วเรามีทางเลือกอะไร บอกถึงประโยชน์ที่ได้รับให้ชัดเจน

ภารกิจของคณะทำงานเครือข่ายประชาสังคม ต้องบริหารกำกับเชื่อมโยง ไม่นำมาซึ่งความแตกแยก ไม่โจมตีการทำงานของหน่วยงาน ศึกษาหาความรู้รอบด้านเพื่อนำไปสู่การพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราช การพัฒนาสภาองค์กรชุมชน อบจ.นครศรีธรรมราช ให้มีการเปิดเวทีปีละ 1 ครั้ง ตำบลละ 1 คน จังหวัดนครศรีธรรมราช มีสภาองค์กรชุมชนเกิดขึ้นแล้ว 84 ตำบล แต่ควรเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามาเรียนรู้ด้วย

45

การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่คนไทย
พลัดถิ่น ผ่านความร่วมมือพหุภาคีระหว่าง
ภาครัฐ องค์กรวิชาการ และภาคประชาสังคม
กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดระนองและประจวบคีรีขันธ์

หลังจากพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2555 มีผลใช้บังคับ เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญต่อกลุ่มประชากรกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น เนื่องจากได้มีการวางหลักการพิสูจน์และคืนสัญชาติไทยให้คนไทยพลัดถิ่น แต่ว่าการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวนั้นยังไม่มี

ประสิทธิภาพ ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาการขาดความเป็นเอกภาพในตัวเอกสารพิสูจน์ตัวบุคคล (ป.ค. 14) และการขาดแคลนบุคลากรของภาครัฐ เจตคติในเรื่องความมั่นคงของหน่วยงานภาครัฐต่อกลุ่มประชากรคนไทยพลัดถิ่น

ปัญหาเหล่านี้นำไปสู่การจัดทำบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านการพิสูจน์สัญชาติและรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น ระหว่างกรมการปกครอง กับมหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยรังสิต สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ (สปส.) มูลนิธิชุมชนไท (มชท.) และสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (สำนักงาน กสม.) ลงวันที่ 16 มกราคม 2559

บันทึกข้อตกลงดังกล่าวก่อให้เกิดโครงการการช่วยเหลือประชาชนผู้ด้อยโอกาสที่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานะบุคคล (คนไทยพลัดถิ่น) โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ รับผิดชอบช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในการยื่นคำร้องและการรวบรวมพยานหลักฐานเรื่องการพิสูจน์สัญชาติแก่กลุ่มคนไทยพลัดถิ่นในพื้นที่จังหวัดระนอง ส่วนมหาวิทยาลัยรังสิต รับผิดชอบพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการลงนามผ่านความร่วมมือดังกล่าว แม้จะเกิดปัญหาในทาง

ปฏิบัติหลายประการ อาทิ ด้านแบบฟอร์มเรื่องการพิสูจน์และรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่นที่ไม่มีเอกภาพ ความต่อเนื่องของบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่ประจำท้องที่ทัศนคติของเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่ต่อนิสิตนักศึกษาที่เข้าไปช่วยเหลืองาน แต่การลงนามในบันทึกข้อตกลงก็ก่อให้เกิดผลดีขึ้นหลายประการ เช่น เกิดการทำงานที่ประสานกันระหว่างภาคีเครือข่าย ส่งผลให้การแก้ปัญหาพิสูจน์และรับรองสัญชาติคนไทยพลัดถิ่นมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งยังลดภาระการทำงานของเจ้าหน้าที่ เกิดกระบวนการสร้างจิตอาสาให้กับนิสิตและนักศึกษาในการเข้าใจและเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์มากขึ้น

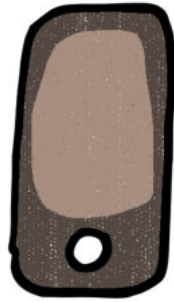

<https://www.ldm.in.th/cases/7146>

ที่มาข้อมูล : เสาวนีย์ แก้วจุลกาญจน์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, วิศวกรุต ลำสีอ่อน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

46

การใช้แอปพลิเคชันในการเก็บข้อมูล คนยากลำบาก และเฝ้าระวังอุทกภัย

จังหวัดสงขลาจัดทำแอปพลิเคชันในการเก็บข้อมูลประชาชนในพื้นที่ โดยได้ยกตัวอย่าง 2 แอปพลิเคชัน คือ

iMed@home แอปพลิเคชันเพื่อการดูแลคนยากลำบาก ใช้สำหรับการพัฒนาระบบข้อมูลกลางระดับจังหวัดในการเชื่อมโยงเครือข่ายภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หนุนเสริมการทำงานในการดูแลประชาชนคนยากลำบากและผู้เปราะบางทางสังคม ริเริ่มขึ้นโดยมูลนิธิชุมชน

สงขลา ศูนย์ประสานงานพหุภาคีพัฒนาจังหวัดสงขลา (ศปจ.) และโปรแกรมเมอร์อิสระ (ภาณุมาศ นนทพันธ์ุ) ระบบข้อมูลกลางมีตั้งแต่การเก็บข้อมูล บันทึกภาพ การเยี่ยมบ้าน ประเมินผล และรายงานผล ประกอบด้วยหัวข้อหลัก 3 อย่าง ได้แก่ ฐานข้อมูลคนยากลำบาก การวิเคราะห์ผล และระบบการเยี่ยมบ้าน แอปพลิเคชันนี้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในสมาร์ทโฟน ระบบแอนดรอยด์

Hatyaicityclimate แอปพลิเคชัน สำหรับการเตือนภัยล่วงหน้าและเฝ้าระวังภัยพิบัติผ่าน CCTV เนื่องจาก หาดใหญ่ ถือเป็น 1 ใน 5 อำเภอของสงขลา ที่ประสบอุทกภัยเป็นประจำ นับแต่ปี 2555 เป็นต้นมา หาดใหญ่มีการจัดทำโครงการพัฒนาระบบการเตือนภัยอุทกภัยในระดับพื้นที่ขึ้น โดยมีแนวทางปรับใช้เทคโนโลยีเพื่อการเตือนภัยและเฝ้าระวัง อาทิ คูปริมาณน้ำฝนเป็นหลักในการแจ้งเตือน โดยติดตามข้อมูลข่าวสารการแจ้งเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning) ผ่านสื่อต่างๆ (www.southwarning.com, www.tmd.go.th, www.songkhla.tmd.go.th) ภาพถ่ายจากดาวเทียม เรดาร์สีทิงพระ เครื่องข่ายชุมชนเพื่อการแจ้งเตือนภัย โดยการศึกษาเส้นทางน้ำสำคัญของลุ่มน้ำและลุ่มน้ำสาขา การคำนึงถึงความสัมพันธ์ของระดับน้ำ และระยะเวลาการเคลื่อนตัวของน้ำจากสายคลองสำคัญ ข้อมูลทางอุทกวิทยาจากสถานีวัดระดับน้ำและปริมาณน้ำที่บ้านม่วงก้อง และข้อมูลทางอุทกวิทยาจากสถานีวัดระดับน้ำและปริมาณน้ำที่บ้านบางศาลา www.hatyaicityclimate.org และแอปพลิเคชัน hatyaicityclimate เว็บไซต์นี้รวบรวมข้อมูลสำคัญของหน่วยงานต่างๆ เข้ามาอยู่รวมกัน และติดตั้งกล้อง CCTV แสดงรายละเอียดระดับน้ำในคลองที่ได้

มีการบันทึกเป็นภาพนิ่งในทุกๆ 5 นาที โดยติดตั้งกล้องในจุดสำคัญของลำน้ำ คลองคูตะมา บริเวณอำเภอหาดใหญ่ ดูน้ำตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำของคลองคูตะมา การดูภาพระดับน้ำในคลองจากต้นน้ำถึงปลายน้ำในจุดสำคัญ ทำให้คาดการณ์การเกิดน้ำท่วมได้ไม่ยาก มองเห็นภาพรวมของการเกิดภัยตลอด 24 ชั่วโมง

นอกจากนั้นยังมีข้อมูลจำเป็นอื่นๆ ได้แก่ ภาพถ่ายจากดาวเทียม ภาพจากจอเรดาร์ที่ให้ข้อมูลการเคลื่อนตัวของฝนในระดับภาคได้ ปริมาณน้ำฝนออนไลน์ ในบริเวณสถานีน้ำในลุ่มน้ำคลองคูตะมาจากศูนย์อุตุนิยมวิทยาภาคใต้ฝั่งตะวันออก ปริมาณน้ำท่าและแผนผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างระยะทางและความสูงของระดับน้ำในจุดสำคัญ ช่วยให้ชุมชนได้เข้าถึงข้อมูลและภาพเชิงประจักษ์ นำไปสู่การคาดการณ์และรับมืออุทกภัยที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง รวมถึงเยาวชนจากสถานศึกษา สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ง่าย สื่อมวลชนกระแสหลักหรือวิทยุชุมชน สามารถจะเข้ามาเป็นสื่อกลางในการติดตามข้อมูลถ่ายทอดไปสู่ประชาชน

47 มาตรการเพื่อการลดปัญหาแอลกอฮอล์ในชุมชน พหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ปัญหาแอลกอฮอล์มีผลกระทบต่อทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม เพื่อสืบค้นสภาพปัญหา และแนวทางในการลดปัญหา จึงจัดทำงานวิจัยเรื่อง มาตรการเพื่อการลดปัญหาแอลกอฮอล์ในชุมชนพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทำให้เกิดการศึกษามาตรการในการแก้ไขปัญหาแอลกอฮอล์ในพื้นที่พหุวัฒนธรรม โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ ผู้นำท้องถิ่น ประชาชน เจ้าหน้าที่ตำรวจ และร้านค้าที่มีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ใน 6 ชุมชนในอำเภอหาดใหญ่

ผลการศึกษา พบว่า ผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในชุมชนมีความเห็นว่าการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นปัญหาส่วนบุคคล ไม่ต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา เพราะไม่ใช่หน้าที่ และไม่มีความจำเป็น ในชุมชนที่ทำการศึกษากัน 6 ชุมชน ไม่มีมาตรการแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรม และไม่มีการจำกัดจำนวนร้านจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชน

ผู้นำศาสนาทั้งศาสนาพุทธและอิสลามมีความเห็นว่าการแก้ปัญหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ควรส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา สรรพสามิตควรเพิ่มอัตราภาษีเพื่อราคาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เจ้าหน้าที่ตำรวจขาดความตระหนักในเรื่องการจับกุม ร้านค้าจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยไม่ได้ตรวจสอบอายุผู้ซื้อ ปัญหาแอลกอฮอล์จึงเป็นปัญหาในชุมชนที่ยังไม่มีมาตรการในการแก้ปัญหา นอกจากการสอนทางศาสนาจะช่วยลดปัญหาได้ แต่ละครอบครัวจึงต้องป้องกันและแก้ปัญหาแอลกอฮอล์ในครอบครัวของตนเอง

<https://www.idm.in.th/cases/7154>

ที่มาข้อมูล : นวตดา อภาคัพพะกุล หน่วยระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ศิริรัตน์ ไกศ์ฉวีวัฒน์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพระยา, เขาวงมี จรุงศักดิ์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา, อรพิติน ปริสุทธิชัย ศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลนครหาดใหญ่ สงขลา

48

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ชาวก ฤณีศึกษา ชาวกกลุ่มตะโหมด จังหวัดพัทลุง

ชาวก (เขม้ง, มานี) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์นิกรอยด์หรือเนกริโต (Nigro-itos) อยู่กระจายกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ อาศัยอยู่ในรัฐเกดะห์ ประเทศมาเลเซีย ในส่วนลึกของเกาะปาบัว ในประเทศฟิลิปปินส์ และหมู่เกาะอันดามัน ในเมืองไทย ชาวกอาศัยอยู่ตามแนวเทือกเขาบรรทัด ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง

วิถีชีวิตของชาวกเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม และความเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ส่งผลให้ปัจจัยพื้นฐานด้านอาหารของชาวกเปลี่ยนไป งานวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ชาวก : ฤณีศึกษา ชาวกกลุ่มตะโหมด จังหวัดพัทลุง จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาวิถีการดำรงชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวก ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของพวกเขาในด้านปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ชาวกในพื้นที่เขาบรรทัด ตำบลตะโหมด มีวิถีการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานมาตั้งแต่ในอดีต แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในปี 2504 และการให้สัมปทานป่าไม้ ทำให้มีการตัดถนนและเพิ่มสาธารณูปโภคพื้นฐาน ส่งผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยของชาวก ต่อมาเมื่อระบบนิเวศป่าไม้เสื่อมโทรม ก็ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของชาวก ปริมาณ

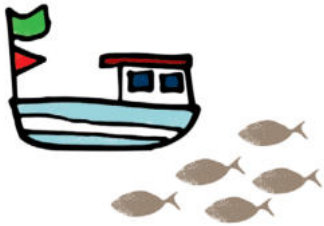
อาหารจำพวกหัวมันและสัตว์ป่า ชาวกปรับตัววัฒนธรรมการกินอาหารสำเร็จรูป เช่น ข้าวสาร ปลูกกระป๋อง เข้ามาผสมผสานกับการกินแบบดั้งเดิมเพื่อความอยู่รอด มีการติดต่อกับชาวบ้านในพื้นที่มากขึ้น ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย มีลักษณะคล้ายคนในเมืองมากขึ้น แต่ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคยังคงรูปแบบดั้งเดิม ปรศจากการแทรกแซงจากหน่วยงานภาครัฐ

<https://www.ldmi.in.th/cases/7130>

ที่มาข้อมูล : รชัช วิยาภรณ์, ปริญทร์ นาคสิงห์ อาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขาสังคมวิทยาประยุกต์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ภัตวรรณ พลเพชร นิสิตปริญญาโท ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขาสังคมวิทยาประยุกต์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

49

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กับการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาในการทำประมง ของชาวประมงพื้นบ้าน กรณีศึกษาชุมชนชายฝั่ง สี่หมู่บ้านในอ่าวเกาะมุกด์ จังหวัดตรัง

ชีวิตประมงพื้นบ้านเปลี่ยนแปลงไปจากดั้งเดิมด้วย ปัจจัยปัญหาหลายด้าน แต่งานวิจัยชิ้นนี้เน้นการศึกษา ความเปลี่ยนแปลงของประมงพื้นบ้านที่เกี่ยวกับสภาพ อากาศ ในหัวข้อ “การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กับการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาในการทำประมงของชาว ประมงพื้นบ้าน : กรณีศึกษาชุมชนชายฝั่งสี่หมู่บ้านในอ่าว เกาะมุกด์ จังหวัดตรัง”

ผลการศึกษาริวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำ ประมงพื้นบ้านมี 2 ประเภท ได้แก่ ภูมิปัญญาในการ จับสัตว์น้ำ ประกอบด้วย การสังเกตแหล่งที่อยู่อาศัยและ ลักษณะตามธรรมชาติของสัตว์น้ำ และภูมิปัญญาในการ สังเกตการเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศ

ในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจับสัตว์น้ำมาใช้ได้ เนื่องจาก การการทำประมงด้วยเครื่องมือประมงพาณิชย์ ส่งผลให้ ฝูงปลามีขนาดเล็กลง และแหล่งประมงมีความเสื่อมโทรม

ส่วนภูมิปัญญาในการสังเกตลมฟ้าอากาศ ปัจจุบันไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากนัก เนื่องจากสภาพภูมิอากาศแปรปรวนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ชาวประมงพื้นบ้านต้องปรับตัว ด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการทำประมง เช่น การใช้เครื่องขาวนเตอร์ และเครื่องจีพีเอส รวมทั้งมีการติดตามตรวจสอบข้อมูลการพยากรณ์อากาศอย่างต่อเนื่อง และ พยายามใช้เวลาในการทำประมงให้รวดเร็วที่สุดด้วยการรีบเข้าและออกจากฝั่ง

50 การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้า ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ เป็นหัวข้องานวิจัยที่นำมาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้า เพื่อศึกษาการดำเนินงานของ อบต.กอล่า ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ หลังจาก ที่ อบต.กอล่า เคยทำโครงการ “ฟื้นฟูจิตใจเด็กกำพร้า และเด็กอนาถาตำบลกอล่า” อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ตั้งแต่ปี 2547 นับตั้งแต่เริ่มต้นเหตุการณ์ไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีรูปแบบการดำเนินงาน 3 ด้านหลัก คือ 1) กิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพ ช่วยเหลือส่งเสริมสุขภาพ ในด้านปัจจัยสี่ให้แก่ครอบครัวอุปถัมภ์เด็กกำพร้า หรือมารดาที่ต้องดูแลเด็กกำพร้าโดยลำพัง ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กกำพร้า 2) กิจกรรมอบรมให้ความรู้ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และความรู้ทั่วไปที่เป็นประโยชน์แก่เด็กกำพร้า 3) กิจกรรมนันทนาการ ช่วยเสริมสร้างพลังใจของเด็กกำพร้า

ในปี 2555 มีการขึ้นทะเบียนเด็กกำพร้าในตำบลกอล่า ทั้งเด็กพุทธและมุสลิม จำนวน 135 คน หลังจากสูญเสียบิดา เด็กจะอยู่กับมารดา หรือกรณีสูญเสียทั้งบิดาและมารดาในคราวเดียวกัน เด็กจะอาศัยอยู่กับครอบครัวญาติฝ่ายมารดา ส่วนมากมีฐานะยากจน รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ทำให้การดูแลเด็กกำพร้าเป็นภาระหนัก

ผลการวิจัยพบสภาพปัญหา ดังนี้ 1) ความกังวลใจและความรู้สึกไม่มั่นคงของเด็กกำพร้า 2) ทศนคติของหลายฝ่าย ที่มีต่อเด็กกำพร้า นับตั้งแต่ครอบครัวที่ให้การอุปการะเลี้ยงดู ไปจนถึงหน่วยงานในพื้นที่ 3) ปัญหาด้านโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และกฎระเบียบราชการที่ไม่รองรับต่อปัญหา โดยเฉพาะในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

51

คนสตูล รู้ภัย ห่างโกล ชาใส่สี

สตูล เป็นจังหวัดชายแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 74 นับถือศาสนาอิสลาม มีวัฒนธรรมชอบนั่งร้านน้ำชา ทั้งตอนเช้าและตอนเย็น ความนิยมดื่มชาทำให้อร้านน้ำชาเกิดขึ้นมาก ทั้งในเขตเมืองและชนบท ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงร้านน้ำชาได้ง่าย

ในปี 2559 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

สตูล จึงลงพื้นที่ตรวจเฝ้าระวังชาผงที่นำมาปรุงเป็นเครื่องดื่มประเภทชา จำนวน 10 ตัวอย่าง ส่งตรวจวิเคราะห์ด้านเคมี (สี) ปรากฏผลวิเคราะห์พบสีสังเคราะห์เกินมาตรฐานทั้ง 10 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งเป็นชาลักลอบนำเข้าจากต่างประเทศ

จากข้อมูลทางวิชาการ ชาในสกุล Camellia จะมีสีเป็นสีจากธรรมชาติ แต่ถ้าสีเข้มมาก อาจใช้ สีสผสมอาหาร ทั้งนี้ถ้าเป็นสีผสมอาหารดีมามากก็ไม่ปลอดภัย เพราะเป็นสีสังเคราะห์ การบริโภคสีสังเคราะห์ติดต่อกันนานๆ อาจทำให้มีผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น รบกวนระบบการดูดซึมอาหาร และเป็นสารก่อมะเร็ง สีสผสมอาหารเป็นสีสังเคราะห์ เมื่อผสมอาหารและรับประทานเข้าไปในร่างกายอาจทำให้เกิดอันตรายได้จากเหตุ 2 ประการ คือ

อันตรายจากสีสังเคราะห์

ถึงแม้จะเป็นสีสังเคราะห์ที่อนุญาตให้ใช้ในอาหารได้ หากบริโภคในปริมาณที่มากหรือบ่อยครั้ง จะก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภค สีจะไปเคลือบเยื่ออุกระเพาะอาหารและลำไส้ ทำให้หน้าย่อยอาหารออกมาไม่สะดวก อาหารย่อยยาก เกิดอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ และขัดขวางการดูดซึมอาหาร ทำให้ท้องเดิน น้ำหนักลด อ่อนเพลีย อาจมีอาการของตับและไตอักเสบ ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคมะเร็ง

อันตรายจากสารอินที่ปะปนมา

เนื่องจากแยกสารออกไม่หมด ยังคงมีตกค้างในปริมาณที่มากเกินไป ได้แก่ โลหะหนักต่างๆ เช่น แคดเมียม ตะกั่ว สารหนู ปปรอท พลวง โครเมียม เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนประกอบของสีที่บ้านและสีย้อมผ้า แม้ได้รับในปริมาณเล็กน้อยก็สามารถสะสมอยู่ในร่างกายและทำให้เกิดอันตรายได้ เช่น พิษจากสารหนูเมื่อเข้าไปในร่างกายจะสะสมอยู่ตามกล้ามเนื้อ กระดูก ผิวหนัง ตับและไต เกิดอาการอ่อนเพลีย กล้ามเนื้ออ่อนแรง เกิดความผิดปกติของระบบทางเดินอาหาร โลหิตจาง และหากได้รับสารหนูปริมาณมากในครั้งเดียวจะเกิดพิษต่อร่างกายทันที โดยปากและโพรงจมูกไหม้เกรียมแห้ง ทางเดินอาหารผิดปกติ กล้ามเนื้อเกร็ง เพ้อคลั่ง และอาจมีอาการหน้าบวม หนึ่งตาบวม ส่วนตะกั่วจะมีพิษต่อระบบประสาททั้งแบบเฉียบพลันและเรื้อรัง อาจทำให้เสียชีวิตใน 1-2 วัน อาการมีพิษเรื้อรังนั้นจะพบเส้นตะกั่วสีม่วงคล้ำที่เหงือก มือตก เท้าตก เป็นอัมพาต เกิดอาการผิดปกติของทางเดินอาหาร คลื่นไส้ อาเจียน และอาจพบอาการทางระบบประสาทได้

52

ชีวิตที่ดี คนสุขภาพลอดบุหรี

แต่ละปีมีผู้เสียชีวิตจากการสูบบุหรี 5 ล้านคน จากทั่วโลก และจะเพิ่มเป็นปีละ 10 ล้านคน ในปี 2573 รายงานจากกระทรวงสาธารณสุขสหรัฐอเมริกา เมื่อปี 2547 ระบุว่ามามีโรคต่างๆ ที่เกิดจากการสูบบุหรีถึง 36 ชนิด ได้แก่ มะเร็ง 10 ชนิด โรคหัวใจและหลอดเลือด 4 ชนิด ระบบสืบพันธุ์ 4 ชนิด และอื่นๆ อีก 6 ชนิด ส่วนคนไทยเสียชีวิตจากโรคที่เกิดจากการสูบบุหรีปีละ 42,000 คน หรือวันละ 115 คน หรือชั่วโมง

ละ 5 คน

ปัจจุบัน แม้ประเทศไทยจะเป็นที่ยอมรับจากสากลในเรื่องความก้าวหน้าในการควบคุมการบริโภคยาสูบ แต่ก็ยังมีคนที่ยังสูบบุหรีมากกว่า 10 ล้านคน พิษภัยจากการบริโภคยาสูบถือเป็นปัจจัยเสี่ยงอันดับสองของการสูญเสียสุขภาพของคนไทย รองจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย การบังคับใช้ พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ไม่สูบบุหรี พ.ศ. 2535 ยังไม่มีความคืบหน้ามากนัก

มติสมัชชาสุขภาพจังหวัดสตูล จึงมีข้อเสนอ ได้แก่ ขอให้หัวหน้าส่วน ในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สตูลที่เกี่ยวข้อง เป็นเจ้าภาพ ในการประสานความร่วมมือ กับภาคส่วนต่างๆ ร่วมกันทำ ข้อตกลงในการปฏิบัติตามแผน ยุทธศาสตร์การควบคุมยาสูบ แห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2558-2562 โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 2 ป้องกันไม่ให้เกิดผู้สูบบุหรี่ที่ ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ให้สาธารณสุขจังหวัดเสนอแต่งตั้ง ต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อให้มี คณะทำงาน ติดตาม ประเมินผล และสนับสนุนข้อมูลแก่พื้นที่ต่างๆ ตาม พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ไม่สูบบุหรี่ ขอให้นายอำเภอทุกอำเภอร่วมกับ เครือข่าย DHS ระดับอำเภอ กำหนดให้ทุกท้องถิ่นสนับสนุน ให้มีชุมชนต้นแบบในการจัดการ เรื่องสังคมปลอดบุหรี่ อย่างน้อย ท้องถิ่น ละ 1 ชุมชน กำหนดให้มี โครงการบ้านปลอดบุหรี่ หมู่บ้าน ละ 1 คริวเรือน ขอให้หน่วยงาน ราชการและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นทุกแห่งมีการพิจารณา ผู้เข้าร่วมทำงานระบุนีออนไซกการ เข้าทำงานเป็นผู้ไม่สูบบุหรี่ หรือ

ต้องเลิกบุหรี่อย่างต่อเนื่องมาแล้ว 1 ปี และมีข้อตกลงเลิกบุหรี่ชัดเจน ขอให้หน่วยงานราชการทุกแห่ง และสถานประกอบการ สถาน บริการ ติดป้ายเขตปลอดบุหรี่ กำหนดสถานที่ให้ชัดเจน รวมถึง ให้มีบทลงโทษสำหรับเจ้าหน้าที่ สูบบุหรี่ในสถานที่ราชการ ขอให้ เจ้าหน้าที่ที่ตำรวจดำเนินการตรวจ จับผู้ที่จำหน่ายบุหรี่และยาสูบ ให้ แก่เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี อย่าง เคร่งครัดตามกฎหมายที่กำหนด รวมถึงการเฝ้าระวังผู้กระทำความผิด ในสถานที่ราชการทุกแห่งต้องเป็น สถานที่เขตปลอดบุหรี่อย่างจริงจัง เป็นต้น

53

เด็กสูญยุคใหม่ใส่ใจทักษะชีวิต ลดการติ่งครรภัก่อนวัยอันควร

สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในสังคมไทยทวีความรุนแรงขึ้นเกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติและพฤติกรรมเบี่ยงเบน เห็นห่างศาสนา บริโภคนิยมอย่างฟุ่มเฟือย ทะเลาะวิวาท ติดยาเสพติด เสพสื่อลามกอนาจาร ติดเกม ฯลฯ

ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และขาดความรู้ความเข้าใจในการคุมกำเนิดและป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในกลุ่มเด็กและเยาวชนไทย เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่มีแนวโน้มรุนแรง ปัจจุบันหนึ่งมาจากการแพร่ระบาดของสื่อที่ไม่เหมาะสมหรือลามกอนาจาร ทำให้เด็กและ

เยาวชนซึ่งขาดภูมิคุ้มกันในการบริโภคสื่อ มีการเลียนแบบพฤติกรรมและนำไปสู่ปัญหาดังกล่าว และอีกปัจจัยหนึ่งมาจากความไม่สมดุลของครอบครัว มีครอบครัวไม่น้อยที่ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศศึกษา ไม่สามารถเป็นที่ปรึกษาให้กับบุตรหลานได้อย่างเหมาะสม บางครอบครัว ผลักภาระหน้าที่นี้ให้แก่ครูหรือผู้สอนแทน อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีทัศนคติว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องน่าอับอาย ต้องปกปิด ไม่สมควรพูดอย่างเปิดเผย หรือเข้าใจว่าการสอนเรื่องเพศศึกษาให้แก่ลูกหลานในครอบครัวอาจเป็นดาบสองคม

สมัชชาสุขภาพจังหวัดสตูล ครั้งที่ 6 ได้พิจารณารายงานเรื่อง “เด็กสตูลยุคใหม่ ใส่ใจทักษะชีวิต ลดการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร” โดยร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อลดปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ เช่น สถานศึกษา สถานบริการด้านสาธารณสุข องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนชุมชน และศาสนสถาน

ในจังหวัดสตูล พบว่า วัยรุ่นหญิงอายุ 15-19 ปี มีภาวะตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรเพิ่มขึ้น 3 เท่าในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา และพบปัญหาการตั้งครรภ์ซ้ำ สูงเกินค่าเป้าหมาย อำเภอที่มีการตั้งครรภ์ซ้ำสูงสุดคือ อำเภอท่าแพ รองลงมาคืออำเภอทุ่งหว้า มะนัง ละงู ควนกาหลง และอำเภอเมืองสตูล การตั้งครรภ์ขณะที่ร่างกายยังเติบโตไม่เต็มที่ ส่งผลให้มีความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตจากภาวะครรภ์เป็นพิษ โลหิตจาง ภาวะตกเลือดหลังคลอด เยื่อปอดอักเสบ ตลอดจนการเสียชีวิตจากการคลอดบุตร อาการแทรกซ้อนจากการยุติการตั้งครรภ์ที่ไม่ปลอดภัย เป็นต้น

สมัชชาสุขภาพจังหวัดสตูล มีมติให้นำไปสู่การขับเคลื่อนหลายข้อ อาทิ ขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนดให้ในวันระงับจังหวัดและทำข้อตกลงระหว่างหน่วยงานราชการ ท้องถิ่น ภาคีทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง ทำการศึกษา ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ให้รับทราบถึงผลกระทบในเรื่อง “การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร” ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดให้มีแผนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมโดยการมีส่วนร่วมสู่อำเภอ “อนามัยการเจริญพันธุ์” โดยใช้กระบวนการ PHS ให้ อปท. สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพครอบครัว แก่นนำชุมชน ให้มีความเข้าใจเรื่องเพศ เพื่อการปรับค่านิยมที่เหมาะสมกับยุคสมัย ให้สถานบริการสาธารณสุขทุกแห่งจัดบริการศูนย์บริการสุขภาพที่เป็นมิตรสำหรับวัยรุ่นและเยาวชน และจัดบริการอนามัยการเจริญพันธุ์ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น การให้คำปรึกษา การเข้าถึงฉวยาง การยุติการตั้งครรภ์ การเข้าถึงยาคุมฉุกเฉิน เป็นต้น

ทารกที่เกิดจากแม่วัยรุ่น มักมีน้ำหนักแรกเกิดต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ อัตราการเสียชีวิตของทารกในครรภ์และเด็กแรกเกิดจากแม่วัยรุ่นมีจำนวนมากกว่าแม่อายุระหว่าง 20-29 ปี ถึงร้อยละ 50 ในระยะยาวพบว่าเด็กที่เกิดจากแม่วัยรุ่น มีแนวโน้มไม่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างไม่สอดคล้องกับพัฒนาการ และมีภาวะทุพโภชนาการ

ผลกระทบต่อด้านจิตใจ มีความเสี่ยงต่อภาวะความเครียดและโรคซึมเศร้าสูง เนื่องจากมักขาดการเตรียมตัวเพื่อมีภาวะครอบครัว ผลกระทบด้านการศึกษาเพราะออกจากโรงเรียนกลางคัน ผลกระทบในด้านครอบครัวและการดำรงชีพ ผู้ปกครองนิยมแก้ปัญหาด้วยการให้นักเรียนที่ตั้งครรภ์ลาออกจากโรงเรียนและให้แต่งงานเพื่อสร้างครอบครัว แต่วัยรุ่นที่ไม่มีความพร้อมมักประสบปัญหาเลี้ยงดูบุตร เนื่องจากระดับการศึกษาต่ำ ไม่สามารถหางานที่มีรายได้เพียงพอ และมักไม่ได้รับความช่วยเหลือจากฝ่ายชาย ตลอดจนครอบครัวและเครือญาติ

54

ทัศนคติเกี่ยวกับโรคเอดส์ และการตีตราทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนมุสลิมในจังหวัดปัตตานี

“ทัศนคติเกี่ยวกับโรคเอดส์ และการตีตราทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนมุสลิมในจังหวัดปัตตานี” เป็นหัวข้อวิจัยที่ต้องการศึกษากรอบแนวคิดว่าด้วยการตีตราทางสังคม กรอบแนวคิดเรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคเอดส์ และกรอบแนวคิดเรื่องชุมชนและวัฒนธรรมอิสลาม

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ชาวบ้านในพื้นที่ยังมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ที่ไม่ถูกต้อง และอิทธิพลของวัฒนธรรมมุสลิมที่ได้มาจากหลักการศาสนาบางส่วน ยังไม่ครอบคลุมรอบด้าน ส่งผลต่อการให้ความหมายต่อโรคเอดส์ที่สะท้อนการตีตราผู้ติดเชื้อเอชไอวีถูกมองด้วยความรังเกียจ และเป็นผู้ที่ทำให้เกิดความเสื่อมทรามทางสังคมและศาสนา

การปฏิบัติต่อผู้ติดเชื้อเอชไอวีเป็นไปในลักษณะของการหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์และสัมผัสตัวผู้ติดเชื้อ และพูดถึงผู้ติดเชื้อในเชิงกล่าวโทษนินทา เชื้อมโยงไปกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศที่ขัดต่อหลักคำสอนทางศาสนา ระดับการให้ความใกล้ชิดและการรักษาสถานภาพความสัมพันธ์กับผู้ติดเชื้อ ขึ้นอยู่กับสถานะความสัมพันธ์และสาเหตุของการติดเชื้อเป็นหลัก

การลดการตีตราบาปด้วยการให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเอดส์ และนำหลักคำสอนทางศาสนามาปรับใช้ จะเป็นแนวทางในเพิ่มศักยภาพโครงข่ายการให้ความช่วยเหลือทางสังคมต่อผู้ติดเชื้อเอชไอวีทั้งในระดับบุคคล สังคม และรัฐ

55

TK PARK ยะลา ต้นแบบห้องสมุดसानฉันท จังหวัดชายแดนใต้

อุทยานการเรียนรู้ หรือ Thailand Knowledge Park (TK Park) เป็นหน่วยงานของสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สอว.) โดยก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2547 ภายใต้การบริหารงานของสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) (สปร.) หรือ Office of Knowledge Management and Development (Public Organization) - OKMD ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกา “จัดตั้งสำนักงานบริหารพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2547”

เป้าหมายหลักของ TK Park คือการขยายโอกาสและสร้างความเท่าเทียม ลดความเหลื่อม

ล้ำ ในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และองค์ความรู้ที่ทันสมัย ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างครอบคลุมทุกภูมิภาคพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางศาสนาและชาติพันธุ์ แต่ตกอยู่ในสถานการณ์ความรุนแรง ขาดโอกาสในการเรียนรู้

จึงเป็นพื้นที่ที่ TK park ให้ความสำคัญพิเศษมุ่งเป้าหมายในการส่งเสริมการอ่านการเรียนรู้เพื่อที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเข้าใจเชื่อมโยงผสมผสานความต่างให้เป็นหนึ่งเดียวภายใต้ความสามัคคีและความรักสามัคคีได้อย่างยั่งยืน

ในปี 2548 เกิดข้อตกลงความร่วมมือระหว่าง TK Park และเทศบาลนครยะลา ในการสร้างอุทยานการเรียนรู้ภูมิภาคต้นแบบแห่งแรกตามแนวคิด “ห้องสมุดมีชีวิต” โดยผสมผสานระหว่างความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ที่สอดคล้องกับบริบทและภูมิปัญญาของท้องถิ่น เป็นการก่อกำเนิดขึ้นในขณะที่ยุทธศาสตร์ความมั่นคงอยู่ในจุดสูงสุด และยังดำเนินงนามาจนปัจจุบัน

นอกจากจะเป็นพื้นที่กลางที่ส่งเสริมการอ่าน การเรียนรู้ ที่เชื่อมผสานผู้คนในชุมชนที่มีความหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนาเข้าไว้ด้วยกัน อุทยานการเรียนรู้ยะลายังเป็นแม่ข่ายในการขยายแนวคิดและขยายผลการสร้างสรรค์อุทยานการเรียนรู้ไปยังหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ในจังหวัด และพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และแหล่งเรียนรู้ชุมชนกว่า 30 แห่ง ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี นราธิวาส) ต่อยอดเป็นโครงการพัฒนาอุทยานการเรียนรู้สี่มุมเมือง เพื่อขยายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนได้ครอบคลุมจากการทำวิจัยเบื้องต้นของทีมงานอุทยานการเรียนรู้ยะลา เกี่ยวกับความต้องการกิจกรรมการส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ พบว่า เปรอริเซนต์ของเด็กที่ชอบอ่านหนังสือในเขตเทศบาลนครยะลา เพิ่มขึ้นถึง 80%

56

ถอดระบบพหุวัฒนธรรม “บาหลี”

“บาหลี” เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอปาง จังหวัดยะลา มีภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา มีป่าไม้ อุดมสมบูรณ์ เป็นเมืองพหุวัฒนธรรมที่ผสมผสานรูปแบบการใช้ชีวิตของชาวพุทธ มุสลิม และชาว พุทธเชื้อสายจีน เป็นการอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างแต่ไม่แตกแยก ทั้งในแง่ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ส่งผลให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ปลอดภัย ไม่เคยเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้นแบบเครือข่ายสุขภาพของชุมชนและแหล่ง เรียนรู้ที่ชุมชนอื่นๆ นำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตัวเอง

ต้นแบบของท้องถิ่นมาจากความร่วมมือแรงร่วมใจของชาวบ้าน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการผลักดัน การจัดการท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เริ่มตั้งแต่ศูนย์การ เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ที่มีชุมชนอื่นๆ มาเรียนรู้ดูงานเป็นจำนวนมาก

ศูนย์ดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงที่ราคายางตกต่ำ ชาวบ้านต้องหาอาชีพเสริม เช่น ปลูกผัก มะนาว ผักเห็ดเลี้ยง เองไว้กินเองเหลือก็เอาไปขาย การเกษตรแบบผสมผสาน ทั้งทำปุย เลี้ยงปลา ปลูกพืช อื่นๆ สลับเข้ามา รวมถึงการพัฒนาเทคนิคการกรีดยางที่อาศัยองค์ความรู้เพื่อเพิ่มผลผลิต เช่น เทคนิคการลับมีด รูปแบบการกรีด

จุดเด่นอีกเรื่องคือ การสร้างเศรษฐกิจด้วย ภูมิปัญญา เช่น นำวัตถุดิบในพื้นที่มาใช้ ประโยชน์ อาทิ การทำไม้กวาดดอกหญ้า ไม้กวาดของตำบลบาหลีได้ชื่อว่าเป็นงานที่เป็น พิเศษ ได้รับรางวัล OTOP 4 ดาว กลุ่มนำฟริก ศิลานารี ก็ทำตลาดได้ดี และต่อยอดขยายใน ออนไลน์ นำรายได้ส่วนหนึ่งไปพัฒนาเลี้ยงไก่ไข่ สร้างรายได้อีกด้านให้กับสมาชิก กลุ่มรับซื้อ นำยางสดบ้านคชศิลา 2 เกิดจากความต้องการ ลดขั้นตอนการขายผ่านคนกลาง โดยประกาศ รับซื้อยางจากสมาชิกไปขายตรงด้วยตัวเอง

ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนตำบลบาหลีเข้มแข็ง ก็คือ ระบบการเงินและสวัสดิการชุมชน ซึ่งมี

การหมุนเวียนเงินทุนสร้างกลไกการเงินภายใน ชุมชน และช่วยลดปัญหาหนี้ของระบบ บัน ก้าไรคืนให้สมาชิก และอีกส่วนแบ่งคืนให้กับ สังคมในรูปแบบต่างๆ ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่ม ออมทรัพย์ 570 คน 55% เป็นมุสลิม 45% เป็นพุทธ ปล่อยกู้ไปแล้ว 240 ราย วงเงิน 9 ล้านบาท

จุดเด่นของทุกกิจกรรมในชุมชนตำบลบาหลี คือ การอยู่และประกอบอาชีพพร้อมกันของ ชาวพุทธและมุสลิม อยากราบรื่น เป็นการอยู่ แบบเกื้อกูล ไม่มุ่งการแข่งขัน

57

ปัญหาและความต้องการด้านอนามัยเจริญพันธุ์ เพื่อป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ในกลุ่มหญิงอาชีพพิเศษ กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส

ปัญหาสุขภาพของหญิงอาชีพพิเศษที่พบบ่อย คือ การติดเชื้อในช่องคลอด การอักเสบของมดลูก และทำแท้ง นี่เป็นส่วนหนึ่งของผลงานวิจัยเรื่อง ปัญหาและความต้องการด้านอนามัยเจริญพันธุ์เพื่อป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในกลุ่มหญิงอาชีพพิเศษ : กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาปัญหาสุขภาพ การดูแลสุขภาพ ความต้องการการบริการและอุปสรรคในการเข้าถึงบริการด้านอนามัยเจริญพันธุ์ เพื่อป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของหญิงอาชีพพิเศษ

ผลการศึกษา พบว่า การแก้ปัญหาติดเชื้อในช่องคลอด การอักเสบของมดลูก และทำแท้ง ส่วนใหญ่มักดูแลสุขภาพโดยแสวงหาการรักษาด้วยตนเอง เช่น การสวนล้างช่องคลอด การใช้ยาเหน็บ ซึ่พยายามกินเองด้วยความรู้ความเข้าใจในบางเรื่องที่ไม่ถูกต้องมากกว่าปรึกษาบุคลากรสุขภาพ ส่วนการใช้ถุงยางอนามัย มักเป็นไปตามความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ การตรวจสุขภาพเป็นไปตามสภาพปัญหาสุขภาพและความรับผิดชอบของเจ้าของกิจการ มากกว่าเป็นไปตามการตรวจปกติ

อุปสรรคในการเข้าถึงบริการ มี 2 ประเด็นหลัก คือ ด้านการบริการ ได้แก่ ระยะเวลาให้บริการไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิต จำนวนเจ้าหน้าที่และสื่อสุขภาพไม่เพียงพอ ด้านผู้ใช้บริการ ได้แก่ การสื่อสารและขาดสิทธิการรักษาตามกฎหมายการย้ายถิ่นสูง

ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนความต้องการในด้านการพัฒนาคุณภาพบริการ ได้แก่

1) การขยายเวลาให้บริการตรวจสุขภาพ

2) บริการเชิงรุกในสถานบริการหรือที่พัก

3) เพิ่มสิทธิบริการตรวจมะเร็งปากมดลูกฟรีและครอบคลุมการตั้งครรภ์ การคลอด

4) เพิ่มสิทธิในการรักษาตามกฎหมายครอบคลุมแรงงานต่างด้าว

5) พัฒนาคำรู้ความสามารถเฉพาะด้านการตรวจคัดกรองและการวินิจฉัยปัญหาด้านอนามัยเจริญพันธุ์

6) พัฒนาสื่อให้มีความหลากหลายและผสมผสานความรู้เรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์

58

กระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาหมู่บ้าน ชื่อเลาะห์ ต.เรียง อ.รือเสาะ จ.นราธิวาส

นับตั้งแต่เหตุการณ์กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงบุกเข้าโจมตีค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (ค่ายปิเหล็ง) กองพันพัฒนาที่ 4 อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 จวบจนถึงปัจจุบัน สถานการณ์การก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีอย่างต่อเนื่อง

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างสันติสุข ในพื้นที่ขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาหมู่บ้านชื่อเลาะห์ ตำบลเรียง อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และศึกษากระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่หมู่บ้านชื่อเลาะห์ ตำบลเรียง อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส

ผลการวิจัย พบว่า การก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากขบวนการ BRN-Coordinate อาศัยเงื่อนไขวงจรความรุนแรงทางสังคม อันเนื่องมาจากชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ท้องถิ่น ผสมกับการเบียดเบียนหลักศาสนาอิสลาม เพื่อเชื่อมโยงการต่อสู้ไปสู่หนทางของศาสนา โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือเอกราช และการรื้อฟื้นรัฐปัตตานีดารุสซาลาม

นอกจากนี้ยังมีการขับเคลื่อนความรุนแรงโดยโครงสร้างองค์กรลับที่จัดตั้งขึ้น ประกอบด้วยโครงสร้างกองกำลังติดอาวุธ (MAY) ทำหน้าที่ก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่ ด้วยยุทธวิธีการรบแบบกองโจร และการก่อวินาศกรรมในชุมชน และโครงสร้างมวลชนจัดตั้ง (MASA) ที่จัดตั้งหมู่บ้าน “อาเยาะห์” ทำหน้าที่เป็นฐานที่มั่น และให้การสนับสนุนกองกำลังติดอาวุธ โดยมีองค์กรจัดตั้งที่เรียกว่า “เปอร์กาเดส” (PERKADES) ทำหน้าที่บ่มเพาะ และจัดหาลงสมัครใหม่ให้กับขบวนการ เพื่อให้สามารถดำรงการต่อสู้ได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ และตัวแบบกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระดับหมู่บ้าน ควรมีวัตถุประสงค์ในการรองรับนโยบาย “การเมืองนำการทหาร” มุ่งไปสู่การเอาชนะจิตใจประชาชน โดยกำหนดเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อน อันได้แก่

เจ้าหน้าที่รัฐ 3 ฝ่าย (พลเรือน ตำรวจ และทหาร) ภาคประชาสังคม และประชาชนในพื้นที่ โดยรัฐสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร พร้อมวิธีปฏิบัติ ประกอบด้วยกลุ่มงานที่มีภารกิจตามลำดับขั้นจำนวน 4 กลุ่มงาน ได้แก่ กลุ่มงานการควบคุมสถานการณ์ และสร้างความปลอดภัย, กลุ่มงานการเสริมสร้างความเข้าใจเชิงรุก, กลุ่มงานเสริมสร้างอำนาจรัฐให้เข้มแข็ง และกลุ่มงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความยั่งยืน มีกลุ่มงานติดตามและประเมินผล สำหรับควบคุมและกำกับ การปฏิบัติตลอดกระบวนการ

59

วิถีชีวิตนักดนตรีตาบอดในสังคมไทย กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร

วงพิภพเนจร ใช้เสียงเพลงแลกเงิน...อาชีพหนึ่งของคนตาบอดที่สามารถเลี้ยงตัวและครอบครัวได้ นักดนตรีตาบอดเป็นภาพคุ้นตาคนเมืองกรุง “วิถีชีวิตนักดนตรีตาบอดในสังคมไทย : กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร” เป็นงานวิจัยที่ศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตของนักดนตรีตาบอดในสังคมไทย และศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ของนักดนตรีตาบอดในสังคมไทย เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักดนตรีตาบอดจำนวน 9 คน พี่เลี้ยงนักดนตรี 3 คน ผู้ประกอบการในพื้นที่ใกล้เคียงกับการแสดง 3 คน และผู้บริจาค 6 คน

ผลวิจัย พบว่า นักดนตรีตาบอดมีครอบครัวโดยแต่งงานกับคนปกติ ภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ระดับการศึกษาสูงสุดคือมัธยมศึกษาตอนต้น นักดนตรีคนตาบอดสามารถใช้ชีวิตประจำวันได้ใกล้เคียงกับคนปกติ นอกจากการแสดงดนตรีแล้ว มีอาชีพเสริม คือการค้าขาย โดยแสดงดนตรีในสถาบันการศึกษาเป็นหลัก

รูปแบบการตั้งวงมีลักษณะความเป็นครอบครัว เครื่องดนตรีเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้แล้ว กลยุทธ์ในการแสดงดนตรีคือการเลือกเพลงให้ตรงกับกลุ่มผู้ฟัง และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังขอเพลงได้ การจัดสรรรายได้ เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วจะแบ่งเท่ากัน

ปัญหาและอุปสรรคในการแสดงดนตรีคือ สภาพอากาศ สภาพเศรษฐกิจ การแย่งวงเป็นศิลปินเดี่ยวมีจอาชีพ และเจ้าหน้าที่เทศกิจ

- นักดนตรีตาบอดสร้างอัตลักษณ์ผ่านความสามารถในการแสดงดนตรี เพื่อรื้อถอนวาทกรรมของสังคมที่มองว่าเป็นผู้ด้อยโอกาส แม้จะพยายามสร้างอัตลักษณ์ให้สังคมประจักษ์ แต่วิถีชีวิตของพวกเขาที่ยังอยู่ในโครงกรอบของกฎเกณฑ์ที่สังคม บางครั้งนักดนตรีตาบอด นำสิ่งที่สังคมคาดหวังและนิยามความหมายที่ให้กับพวกเขา มาใช้สร้างอัตลักษณ์

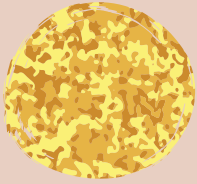
60 ชุมชนคนอีสานกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่ง ในกรุงเทพมหานคร

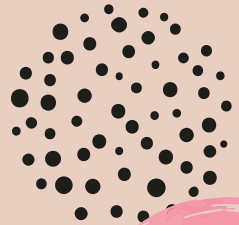
ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ก่อตัวขึ้นพร้อมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะแรงงานที่อพยพเข้ามาเพื่อแสวงหาโอกาสทางรอด เชื่อมโยงกับความเหลื่อมล้ำในสังคมโดยไม่มีทางเลือกอื่นมากนัก นับตั้งแต่สภาพความเป็นอยู่ในชุมชนแออัด สุขภาวะ และด้านอื่นๆ โดยเฉพาะในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพมหานคร “ชุมชนคนอีสานกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่ง ในกรุงเทพมหานคร” เป็นงานวิจัยที่ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางในการแก้ไข โดยใช้พื้นที่ชุมชนแออัดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่วิจัย

ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนที่ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจากภาคอีสานประมาณร้อยละ 80 ในชุมชนมีปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านที่อยู่อาศัย ด้านเด็กและเยาวชน และการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมโดยอำนาจรัฐ

- ข้อเสนอแนะคือ คนในชุมชนต้องใช้ความสามารถในการพึ่งพาตนเองโดยไม่หวังรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ เพียงอย่างเดียว ในขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐต้องให้ความสำคัญเสมอภาคและโอกาสในการเข้าถึงบริการจากภาครัฐอย่างเสมอภาค เช่น การเข้ารับบริการด้านสุขภาพและการศึกษาของเยาวชน ให้โอกาสกับผู้อยู่อาศัยที่ไม่ได้ย้ายทะเบียนบ้านเข้ามาในชุมชน

คมความคิด

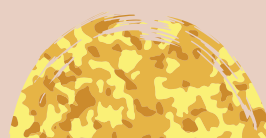

ชุมชนท้องถิ่น คือรากฐานความเข้มแข็งของประเทศ ขบวนการขับเคลื่อนเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งเกิดขึ้นมาเนิ่นนานแล้ว แต่เราสังเกตเห็นชัดเจนในช่วงที่เศรษฐกิจฟองสบู่แตกปลายทศวรรษ 2530 ทุกวันนี้ในการขับเคลื่อนงานดังกล่าวมีรูปแบบและกระบวนการที่ปรับเปลี่ยนมากกว่าเดิม เพื่อก้าวให้ทันสถานการณ์โลกที่มีสภาพปัญหาซับซ้อนขึ้น เนื่องจากผลกระทบต่างๆ ทั้งประชากรที่เพิ่มขึ้นทวีคูณ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดจากการใช้แบบเกินตัว

จนถึงการสูญเสียวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีผลต่อการดำรงอยู่อย่างสมดุลของชุมชน เป็นต้นบทส่งท้ายของ “60 นาที” จึงขอนำแนวคิดการทำงานเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งจนถึงเป้าหมายสุขภาวะ โดยเรียบเรียงจากบทสัมภาษณ์ บทความ ของ 3 นักคิดของสังคมไทยที่เป็นเสมือน “ไอคอน” การทำงานเพื่อสร้างพลังชุมชน ได้แก่ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี ดร.เสรี พงศ์พิศ และนายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป เป็นการตอกย้ำว่า แม้สถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงทำให้มีการปรับกระบวนการทัศน์ และกระบวนการ แต่ “เป้าหมาย” นั้นชัดเจนมาตั้งแต่ต้น

ชุมชนท้องถิ่น คือจุดยุทธศาสตร์ชาติ

“...การเปลี่ยนแปลงสังคมจะเกิดขึ้นได้ต้องให้ องค์ประกอบ 3 ประการ คือ เจตจำนงทางการเมือง พลังความรู้ และพลังประชาชน ซึ่งมีการนำไปประยุกต์ใช้ในหลายกรณี อย่างเช่นการผลักดัน พระราชบัญญัติสุขภาพ ซึ่งใช้เวลากว่า 10 ปี ตั้งแต่เริ่มคิดและเริ่มกระบวนการ

สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาคือ ข้อหนึ่ง-ต้องใช้ ความรู้เพราะถ้าไม่มีความรู้มันจะเคลื่อนต่อไม่ได้ ข้อสอง-เรามีความรู้อย่างเดียวไม่พอ แต่ยังต้อง เคลื่อนไหวสังคมให้มีส่วนขับเคลื่อนด้วย ข้อสาม-ต้องเชื่อมต่อการเมือง ผมค้นพบหลักนี้ จากการทำเรื่องยากในการพัฒนาสิ่งต่างๆ ที่มีความ ซับซ้อนเยอะ และที่สำคัญเรารู้คนเดียวไม่สำเร็จต้อง เรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติด้วย

...ไม่มีรัฐบาลใดๆ ไม่ว่าจะดีหรือเก่งเพียงใด จะสามารถจัดการแก้ไขปัญหาจากความซับซ้อนได้
ทั่วโลกก็เช่นเดียวกัน

คงไม่ใช่รัฐบาลไม่อยากแก้ปัญหาเรื่องความ เหลือมลั้ว แต่ปัญหามันซับซ้อนและยากเกิน จนไม่มี รัฐบาลใดแก้ได้

- สังคมเรียกท่านด้วยความเคารพว่า “ราษฎรอาวุโส” เพื่อแทนตำแหน่งการทำงานมากมายและหลากหลายสาขา ตลอดหลายสิบปีที่ผ่านมา ทั้งด้านการศึกษา การสาธารณสุข และการเมือง งานในแต่ละตำแหน่งล้วนมีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนสังคมไทยทั้งสิ้น ท่านเรียนรู้จากความล้มเหลวที่เคยประสบมาและเรียนรู้จากการทำงานร่วมกับผู้อื่นในทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดความสุข จนได้ค้นพบแนวคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ซึ่งเป็นต้นสายธารของการจัดทำ พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550

ที่มาข้อมูล

- ยุทธศาสตร์สังคมเข้มแข็ง (ยุทธศาสตร์สังคมมั่นคง, ศาสตร์ราชาเกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี, ศูนย์สารสนเทศและข้อมูลข่าวสาร สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 1 พฤศจิกายน 2560
- ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี (ALL IN THE UNIVERSE ARE CONNECTED), <https://mqdc.com/nhnw2/index.php/person-40.html>
- ปาฐกถา ศ. นพ.ประเวศ วะสี “การขับเคลื่อนท้องถิ่นสู่การพัฒนาประเทศ”, 21 มกราคม 2553 จัดโดยภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, เรียบเรียงโดยสำนักข่าวอิสรา https://www.isranews.org/thaireform/thaireform-talk-interview/thaireform-talk-social/13471-qd_13471.html
- วัฒนธรรมกับการพัฒนา, ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี, 2532 : 1-22

...เรื่องชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นจุดยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศ ที่ต้องกล่าวเช่นนี้เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ยาก ถ้าเราคิดว่าทำไมประเทศไทยถึงมีทรัพยากรมากมาย แล้วเราจะสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขทั้งประเทศทรัพยากรเหล่านี้มากเกินไปที่จะสร้างความสุขของทุกคนได้ แต่ทำไมเราล้มเหลว ทั้งที่เรามีทรัพยากรและเครื่องมือมากมาย ที่เป็นเช่นนี้เพราะเราขาดความคิดเชิงโครงสร้าง เราคิดแต่เชิงเทคนิค ซึ่งเทคนิคและเครื่องมือเรามีมาก แต่ถ้าเราไม่คิดเชิงโครงสร้างเหมือนเรามีค้อน มีสิ่ว ที่เป็นเครื่องมือที่ใช้แกะได้ ตอกได้ แต่ถ้าไม่มีการออกแบบว่าจะแกะเป็นรูปอะไรก็แกะไปเรื่อยๆ ไม่รู้วิธีแกะเป็นพระพุทธรูป หรือเป็นรูปช้าง หรือรูปอะไรนะ... เหมือนอุปมาอุปไมยว่า ไม่มีพระเจดีย์องค์ใดสร้างแล้วจึงจากยอดพระเจดีย์ต้องสร้างจากฐาน ถ้าสร้างจากยอดก็พังลงๆ ต้องสร้างจากฐาน

...เราพัฒนาประเทศสร้างจากยอดทุกเรื่อง เศรษฐกิจก็ทำแต่ข้างบน แล้วบอกว่าให้กระเด็นลงข้างล่าง คือทำให้ใหญ่ๆ แล้วกระเด็นลงข้างล่าง ดังนั้นจึงไม่สำเร็จ เพราะตัวช่องว่างนั้นห่างมากขึ้นระหว่างคนจนกับคนรวย

...ถ้าเราจะใช้แนวคิดเรื่องพระเจดีย์นั้น การสร้างพระเจดีย์ต้องสร้างจากฐาน ซึ่งฐานของพระเจดีย์ของสังคมคือชุมชนท้องถิ่น ถ้าชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งทุกด้านก็จะรองรับสังคมด้านบน

ไว้ รองรับยอดพระเจดีย์ไว้ให้มั่นคงแต่ถ้าเราสร้างพระเจดีย์จากยอดก็จะพังลงๆ เพราะไม่มีฐานรองรับ เพราะฉะนั้นเวลาคิดแบบนี้ก็จะง่ายขึ้น ทำให้ไม่กี่ปีก็จะแข็งแรงรวดเร็ว เป็นยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งทุกด้าน ซึ่งจะต้องมี 8 ด้านเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน คือ 1) เศรษฐกิจ การมีสัมมาชีพทุกคนในพื้นที่ 2) จิตใจ 3) สังคม การอยู่ร่วมกันในครอบครัวในชุมชน การดูแลซึ่งกันและกัน ไม่ทอดทิ้งกัน 4) วัฒนธรรม 5) สิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องดูแลรักษา 6) สุขภาพ 7) การศึกษา การเรียนรู้ 8) ประชาธิปไตย

ทั้งหมดนี้ทั้งหมดหมู่บ้านต้องร่วมกันดูแล 8 เรื่องที่บูรณาการกัน พอเกิดการบูรณาการก็เกิดภาพสวรรค์บนดิน คือการค้นพบวิถีแห่งดุลยภาพของชีวิต...

...วัฒนธรรมคือพลังของภูมิปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของชุมชน ซึ่งได้มาจากการเลือกสรร กลั่นกรอง ลงใจ และถ่ายทอด ด้วยการปฏิบัติสืบทอดต่อเนื่องกันมา วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคมเข้มแข็ง...”

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน พลังชุมชน

“ถ้าจะปฏิรูปหรือเปลี่ยนแปลงสังคมไทย ต้องหา
นิยามใหม่ เพราะนิยามเก่าของคำต่างๆ ที่ใช้กันอยู่
ใช้ตามความหมายของคนที่เป็นผู้กำหนด หรือใช้กัน
แบบบิดเบือนหรือไม่มีนิยาม แบบผู้ใช้เองก็ไม่เข้าใจ
ความหมาย เช่น คำว่า บูรณาการ องค์การฯ องค์
รวม เป็นต้น

การให้นิยาม คือการให้ความหมาย ผู้ให้ความหมาย
คือผู้ที่ให้พลังกับคำนั้น ความหมายของคำขึ้นอยู่กับ
การใช้ คนให้ความหมายของคำจึงมีอำนาจ ในสังคม
ไทยใครให้นิยาม คนนั้นมีอำนาจ ฉะนั้นคนที่จะให้
นิยามใหม่คำว่ายุทธศาสตร์ การขับเคลื่อน พลัง
ชุมชน การปฏิรูปประเทศไทย ในข้อเขียนนี้จึงต้อง
เป็น ‘คนรากหญ้า’ ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ ที่ไร้อำนาจ
ถูกรวบงำ ถูกกำหนด ถูกวาดและวางแผนอนาคต
ให้โดยคนที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจและการเมือง
คนเหล่านี้ไม่ต้องการเปลี่ยนนิยาม เพราะพวกเขา
เป็นคนกำหนด ‘นิยาม’ ที่ใช้กันในปัจจุบัน

การให้นิยามใหม่ คือการตั้งคำถามใหม่ ซึ่งคนไทย
ทั่วไปอาจไม่ชอบ ไม่ถนัด เพราะไม่เคยถูกสอนให้ตั้ง
คำถาม ถูกสอนให้ท่องคำตอบมากกว่า ให้อ่านอน
สอนง่าย อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่วิพากษ์วิจารณ์ ไม่ได้
ไม่เถียง ให้เรียบร้อยเหมือนผ้าพับไว้

- อธิการบดีสถาบันการเรียนรู้
เพื่อปวงชน และอาจารย์พิเศษ
ในสถาบันอุดมศึกษาและสถาบัน
วิชาการต่างๆ เจ้าของงานเขียน
มากกว่า 40 เล่ม ส่วนใหญ่เป็นเรื่อง
ของชุมชน ที่สร้างการเรียนรู้และ
เป็นแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อ
พัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยมาอย่าง
ต่อเนื่องหลายทศวรรษ

เด็กไทยถูกสอนว่า เดินตามหลังผู้ใหญ่ หมาไม่กัด แต่วันนี้รู้แล้วว่าไม่จริง แต่ก็ถูกสอนอีกว่าอย่าวัดรอยเท้าผู้ใหญ่ อย่าวัดรอยเท้าครูบาอาจารย์ คนที่ตั้งคำถามถูกมองว่าเป็นคนโง่ หรือว่าเป็นคนอวดดี อวดเก่ง อวดฉลาด คนไทยจึงไม่กล้ายกมือถามในห้องเรียน ในห้องประชุม สัมมนา สังคมแบบนี้จะไม่ตั้งคำถามกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาใดๆ จะยอมรับและเรียกরণนโยบายพัฒนาแบบประชานิยม เพราะ ‘กินได้’ ไม่เคยตั้งคำถามว่ากินได้นานเท่าใด และ ‘ราคาแพงแค่ไหน’ เราจำเป็นต้องให้นิยามคำว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ไทยเสียใหม่ โดยการตั้งคำถามใหม่และช่วยกันหาคำตอบใหม่ เพื่อหาทางเลือกใหม่... ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ผ่านมาทำให้เราได้ถนนหนทาง ได้โรงเรียน โรงพยาบาล น้ำประปา ไฟฟ้า เครื่องมือสื่อสาร เครื่องอำนวยความสะดวกนานัปการ ได้อะไรอีกมากมายหลายอย่างที่ทำให้ชีวิตสะดวกและสบาย แต่ทำไม ‘ราคาถึงได้แพงนัก’ พัฒนากันแบบไหนจึงได้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติไปมากมายถึงเพียงนี้ ป่าที่มีมากกว่าร้อยละ 60 ของพื้นที่ประเทศไทยหดหายไปเหลือไม่ถึงร้อยละ 20 ภายในเวลา 50 ปี พัฒนากันแบบไหนคนไทยถึงได้สูญเสียความเชื่อมั่นในตัวเองไปเกือบหมด ฟุ้งตัวเองไม่ได้ รอดแต่จะฟุ้งรัฐ ฟุ้งหลวง ฟุ้งพ่อค้า ฟุ้งข้าราชการ...

...ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนเรียนรู้ เรียนรู้เรื่องแรกคือ รู้จักตัวเอง รู้ว่าเป็นใครมาจากไหน ทำไม่ ถึงได้จนเป็นหนี้เป็นสินมากมาย มาถึงทางตัน เวียนว่ายอยู่ในวงจรอุบาทว์นี้ได้อย่างไร เรื่องนี้

สำคัญ เพราะคนไม่รู้จักดีที่ย่อมไม่รู้จักอนาคต คนไม่มีอดีต เป็นคนไม่มีอนาคต คนไม่มีรากเหง้าจะถูกเข่า (สังคม-รัฐและทุน) กำหนดอนาคตให้หมดเลย หัวใจของขบวนการประชาชนคือ จิตวิญญาณ (spirit) จิตวิญญาณของความเป็นพี่เป็นน้อง การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ฟุ้งพาท้อภัยกัน จิตวิญญาณซึ่งไม่ใช่ความว่องเปลวที่ล่องลอยไปมา แต่มีฐานรูปธรรมของวิถีชีวิตที่แสดงออกถึงจิตวิญญาณดังกล่าว เป็นอะไรที่แตกต่างไปจากความเป็นสถาบัน (institution) ซึ่งเกิดจากการจัดตั้งของผู้มีอำนาจ เป็นคำสั่งจากบนลงล่างจากความสัมพันธ์แนวดิ่ง ในขณะที่ขบวนการ (movement) เป็นความสัมพันธ์แนวราบ ที่มาของกฎระเบียบของสถาบันมาจาก ‘อำนาจ’ ทำให้สถาบัน ‘แข็งตัว’ ส่วนของขบวนการมาจาก ‘จิตวิญญาณ’ อันเป็นพลังชีวิต มีพลวัต เป็นพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากสถาบันกับอำนาจเป็นอันเดียวกัน ขบวนการกับจิตวิญญาณก็เป็นอันเดียวกัน...”

ที่มาข้อมูล

- เชียบเรียงจากเอกสารประกอบการศึกษานำในการสัมมนาทางวิชาการการพัฒนาชุมชนสังคม ครั้งที่ 4 เรื่อง “การขับเคลื่อนพลังชุมชนเพื่อโลกอนาคตกับยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนพลังชุมชนเพื่อการปฏิรูปประเทศไทย” จัดโดย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ร่วมกับภาคีความร่วมมือทางวิชาการพัฒนาชุมชนและเครือข่ายสมาคมสภาวิชาชีพพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและสังคม (สพช.), 17-18 มกราคม 2555 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ <http://www.phongphit.com/2013/index.php/2012-12-06-11-46-30/item/69>
- หรือชุมชนเข้มแข็งได้โดยไม่ต้องใช้อำนาจรัฐ <http://www.phongphit.com/2013/index.php/2012-12-06-11-51-50/item/159>
- แผนที่ชีวิต เข้มทิศชุมชน. เสรี พงศ์พิศ. มกราคม 2555

ปฏิรูปชุมชนท้องถิ่นด้วย “ปัญญา”

“...การจะแก้ปัญหาคความยากจนได้นั้น ต้องปฏิรูปสังคม ต้องปฏิรูปประเทศ ไม่ใช่ทำแบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่ใช่การเอาเงินไปแจก มันต้องปฏิรูปวิธีคิด วิธีการทำงาน และวิธีการมองปัญหาว่าปัญหาคความยากจนมาจากไหน จะแก้อย่างไร ความเป็นจริงว่าข้อจำกัดและปัญหาอุปสรรคอยู่ตรงไหน แล้วเราจะก้าวข้ามมันได้อย่างไร...”

...การปฏิรูปที่จะได้ผลและยั่งยืนนั้น ต้องประกอบด้วยปฏิรูป 3 ระดับไปด้วยกัน ระดับที่ลึกที่สุดและสำคัญที่สุด คือ ปฏิรูปจิตสำนึกและวิธีคิดของผู้คนในสังคมและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในเรื่องนั้นๆ (ซึ่งเรามากไม่ทำ) ระดับที่ตื้นขึ้นมาน้อย คือการปฏิรูปโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมและแวดวงที่เกี่ยวข้อง เปลี่ยนจากความสัมพันธ์ทางดึงมาสู่แนวราบ โดยเฉพาะระหว่างผู้ประกอบการกับผู้ถูกปกครอง ผู้ให้บริการสาธารณะและผู้รับบริการ ส่วนระดับบนสุดคือการปฏิรูปกฎหมายที่บังคับใช้กับคนทั้งหมด ด้วยความเสมอภาคเท่าเทียม ซึ่งควรจะเกิดขึ้นเป็นอันดับสุดท้าย...สังคมไทยได้ทุ่มเทสรรพกำลังในการสร้างองค์ความรู้การปฏิรูปประเทศมามากแล้ว ครบทุกด้านจากยุคคณะกรรมการปฏิรูป

● จาก “สหายนอ” ผู้อยู่ในพื้นที่ปฏิบัติงานภูเขี้ยวของ ผศก. นาสู่ผู้บริหารโรงพยาบาลพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลกและเข้ามาช่วยงานสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ตั้งแต่ยุควิกฤตต้มยำกุ้งจนดำรงตำแหน่งเลขาธิการของสถาบันฯ ด้วยวัยที่ยังหนุ่ม “ทำให้เปิดหมับหมู่บ้านหายจน” เข้าสู่วงการการเมืองด้วยการเป็นสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ ต่อมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ทุกช่วงประสบการณ์ชีวิตการทำงานกว่า 40 ปี ล้วนมีเป้าหมายเพื่อ “ปฏิรูป” ชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้พ้นจากความยากจน

ที่มาข้อมูล

- ดับไฟปฏิวัติ จุดไฟปฏิรูป. แสงอุทัย ศรีนคร. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI). 2559
- ภารกิจและทิศทาง 2561: สช.กับขบวนการชุมชนท้องถิ่นและประชาสังคม. ศูนย์สารสนเทศและข้อมูลข่าวสารสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน 2561
- พันธมิตร : เป้าหมายหรือวิธีการ, คอลัมน์ “คุยกับเลขาธิการ” จากจดหมายข่าว “สวนหลัง” ฉบับที่ 97 เดือนกันยายน 2561

ของท่านนายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุน คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูปของ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี และสภาพัฒนาแห่งชาติ ดังนั้นภาคประชาสังคมควรเบนหัวออกจากแรงผลักดันให้มีความหมาย หันไปขับเคลื่อนการนำความรู้ไปสู่การเรียนรู้และปรับจิตสำนึกและวิถีคิดของประชาชนส่วนใหญ่ในเรื่องเหล่านั้น และมุ่งปรับโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้เป็นแนวราบให้กว้างขวางที่สุด ในทุกตำบล อำเภอ และจังหวัด เมื่อถึงจุดหนึ่งการปฏิรูปกฎหมายในระดับโครงสร้างส่วนบนจะเกิดขึ้นเอง มีความศักดิ์สิทธิ์และยั่งยืนกว่าเดิม...

...การที่จะทำให้หมู่บ้านหรือชุมชนหายจนนั้น ไม่ได้หมายความว่า ต้องทำให้ชาวบ้านมีเงินเก็บตุนไว้ในกระเป๋าสีเหลืองก่อน คำว่า ‘จน’ ในความหมายของเรานั้น ไม่เน้นความจนในด้านตัวเงินอย่างเดียว การมีรายได้ มีสัมมาชีพ สิ่งแวดล้อมดี สุขภาพดี ก็สำคัญ แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือ ‘ปัญญา’ กล่าวคือเราต้องช่วยกันทำให้ชุมชน ชาวบ้าน ไม่จนปัญญา หมู่บ้านหายจนในความหมายของเรา จึงหมายถึงชุมชนที่เข้มแข็ง ฟุ้งตนเองได้ แม้ยังไม่มียีนทองมากนัก แต่ไม่จนปัญญาและมีศักดิ์ศรี มีเกียรติภูมิ...

...ในยุคศตวรรษที่ 21 นั้น การเรียนรู้ไม่เหมือนศตวรรษที่ 19-20 แล้ว บางเรื่องต้องเรียนรู้ในเรื่องที่ไม่เคยรู้มาก่อน อย่างมีอคติ ไม่ว่าจะอายุจะมากแค่ไหน ก็ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้เพื่อชีวิตและนำมาใช้งาน ไม่ใช่การเรียนเพื่อเอาปริญญา บางอย่างต้องเรียนใหม่ แม้

เคยเรียนมาแล้ว แต่ลืมแล้ว หรือ Relearn เพื่อทบทวน...เรียนเพื่อความรู้และทำให้กลายเป็นปัญญา แต่อีกแบบหนึ่งคือการไม่เรียน หรือ Unlearn หมายถึงอะไรที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ต้องไปเรียนรู้ให้เสียเวลา ต้องสามารถแยกแยะให้ได้ว่าจะอะไรที่เป็น Unlearn เช่น ข้อมูลที่อยู่ในสื่อสารสังคมทุกวันนี้ประมาณ 90-95% เข้าข่าย Unlearn เราไม่ควรใช้เวลาไปกับตรงนั้นมากเกินไป...

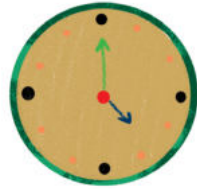
...การปรับวัฒนธรรมการเรียนรู้จึงเป็นเรื่องใหญ่สำหรับทุกคน ทุกองค์กร ทุกเครือข่ายทั้งประเทศ รวมถึงชุมชนท้องถิ่น ถ้าไม่ปรับวิถีการเรียนรู้และรู้เท่าทัน ย่อมมีโอกาสถูกทิ้งห่างและอยู่อย่างลำบาก แต่ถ้าเราปรับ แม้จะถูกทิ้งบ้างก็จะไม่ลำบากจนเกินไป ใครจะเรียกว่าเราก็จกไม่เป็นที่ของเราไม่จนปัญญา ฟุ้งตนเอง และสามารถจัดการตนเองได้เท่านั้นเป็นพอ

...การขับเคลื่อนและพัฒนา ‘สังคมสุขภาวะ’ เป็นงานระยะยาว จำเป็นต้องอาศัยความเชื่อมั่นศรัทธาเป็นแรงขับเคลื่อน บางทีตลอดชีวิตเราอาจไม่เห็นได้ชัด แต่เราก็คงเชื่อว่าจะราบไต่ที่ทิศทางถูกต้อง ยิ่งเดินจะยิ่งใกล้เป้าหมายเข้าไปทุกที”

60 นาที

กรณีศึกษา จากชุมชน

ที่ปรึกษา พิชรา อุบลสวัสดิ์
บรรณาธิการอำนวยการ นิรชา อัครวีรากุล
บรรณาธิการ พรวิไล คาร์รี

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
ชั้น 3 อาคารสุขภาพแห่งชาติ
88/39 ทิวานนท์ 14 ถ.ทิวานนท์ ต.ตลาดขวัญ
อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000
โทรศัพท์ 0-2832-9000 แฟกซ์ 0-2832-9001-2
[HTTPS://INFOCENTER.NATIONALHEALTH.OR.TH](https://infocenter.nationalhealth.or.th)
WWW.NATIONALHEALTH.OR.TH

พิมพ์ครั้งแรก มกราคม 2562
จำนวน 2,000 เล่ม
ภาพประกอบ ชัยนันทน์ ประสพวงค์
รูปเล่ม บริษัท นะโอม คิดดี จำกัด
พิมพ์ที่ บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด

60 นาที กรณีศึกษา จากชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการ
สุขภาพแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

สำนักงานโครงการจิตอาสาพระราชัฐเพื่อสังคมสุขภาวะ (สอปร.)

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI)